

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 3 FEBRUARI 2021

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer M. Baldew (PvdA), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer E.J. Bennema (VVD), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer J. Bergsma (CDA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), de heer B. de Boer (GroenLinks), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer J.B.G. Elshof (D66), de heer C.M. Frenay (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer P.J.H.M. Gerrits (D66), mevrouw I. den Haring (PvdA), de heer H. Haze (Groninger Belang), de heer H.H. Hensen (SP), mevrouw M.K. van Hoorn-van Dullemen (GroenLinks), de heer J.H. ten Hoove (50PLUS), mevrouw H.G. Horenga (CDA), de heer R. Joling (PvdA) (tot aan de stemmingen bij agendapunt 3.A), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer L.E.J. van der Laan (Partij voor het Noorden), mevrouw J. Lesman-Veenstra (SP), de heer H.A. Marquart Scholtz (Forum voor Democratie), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), de heer D. Osseweijer (Forum voor Democratie), de heer R.J.E. Pestman (Code Oranje), de heer D. Ram (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), de heer G.J. Steenbergen (ChristenUnie), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), mevrouw M.J. Vulpes (VVD), de heer B.J. van der Werf (Forum voor Democratie), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: de heer E.E. Kuiper (Forum voor Democratie)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer T.R. van Dekken, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer I.J.J. Rijzebol, mevrouw E.M. Wulfse

Afwezig: de heer H. Staghoutwer

1. Opening, welkom en mededelingen

De VOORZITTER: Goedemorgen, dames en heren. Hartelijk welkom bij de vergadering van Provinciale Staten.

Ik kan vaststellen dat we een quorum hebben, royaal zelfs. Dus we kunnen aan de slag met wat belooft een inhoudsrijke dag te worden. Overdag doen we het debat en het indienen van eventuele moties en amendementen en aan het begin van de avond, zoals we dat inmiddels gewend zijn, de stemmingen. Daarbij kan iedereen via de videoverbinding meedoen.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststelling agenda en spreektijdenregeling en aankondiging latere telling stemming de heer Marquart Scholtz als plaatsvervangend lid AB Groningen Seaports

De VOORZITTER: We hebben vijf bespreekpunten op de agenda vandaag. Aan het einde twee motiedebatten: die gaan over de bestuurlijke afspraken rondom de versterkingsoperatie en over de windmolens op de zeedijk. Daaraan voorafgaand bespreken we een voordracht van het College over de vrijetijdseconomie. Gedeputeerde Staghoutwer heeft aangegeven dat hij een dringende verplichting ergens anders heeft. Dat maakt het voor hem onmogelijk om voor half vier vanmiddag het woord te voeren over die bestuurlijke afspraken bij de versterkingsoperatie. Dus mocht het zo zijn – ik durf dat een optimistisch scenario te noemen, maar je weet het nooit – dat we daar al voor half vier aan toe zijn, dan denk ik dat we even handig met de agendapunten moeten omgaan. Ik reken op uw medewerking daarbij. Vindt u dat goed? Ja, dat dacht ik wel.

Tegen vieren draag ik zelf ook voor een dik uur de voorzittershamer over aan Romke Visser. Dat dient twee doelen. Het ene doel natuurlijk dat de vicevoorzitter een beetje in vorm moet blijven. Het andere is dat ik ook dringende verplichtingen elders heb. Maar dat is allemaal pas vanmiddag.

We beginnen met de eerste twee agendapunten, over de Ring-Zuid. Het presidium heeft geadviseerd om dat wat potentieel één agendapunt had kunnen zijn, te splitsen in twee

agendapunten, met potentieel ook twee separate debatten. We beginnen met de gevraagde extra bijdrage en alles wat daar ook in politieke zin aan vastzit en daarna komt de opgelegde geheimhouding aan bod. Op verzoek van het presidium heeft het College de beide voordrachten in tweeën gesplitst.

Ten behoeve van het debat over de opgelegde geheimhouding nog: daarover hebt u gisteren – dus dat is kort dag – een brief gekregen van het College met de reactie van de opdrachtnemer op de gestelde vragen over het waarom van het geheimhouden van bepaalde informatie. Het is kort dag, maar ik reken erop dat u in staat bent geweest om die brief te lezen. Ik kijk even spiedend rond of iemand dat zou willen ontkennen. Ik zie de heer Schmaal in de startblokken zitten.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het gaat in de algemeenheid over de informatie die wij toegestuurd hebben gekregen. We hebben gisteren, nog geen dag oud, nog extra informatie toegestuurd gekregen. Op het moment dat we de rol van de Staten serieus nemen, dan is korter dag een dag van tevoren informatie krijgen wel heel erg kort.

De VOORZITTER: Het staat u ook vrij om dat debat te verdagen naar een latere Statenvergadering, als u zegt dat u gewoon onvoldoende tijd hebt gehad om daarover na te kunnen denken of dat met de fractie te bespreken. Iedereen realiseert zich dat het kort dag is, maar het kon niet sneller.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): O, dan wil ik wel een agendaverzoek doen. Om het agendapunt te verschuiven naar de volgende PS-vergadering.

De VOORZITTER: Ja. Zullen dat doen? Dat betekent formeel dat de geheimhouding bestendigd moet worden. Maar dat we ons dan voornemen om daar de volgende keer over te debatteren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat geldt ook voor onderwerp 3.A: daarover hebben we ook gisteren informatie gekregen, over de risico's en de getalletjes die we al veel eerder gevraagd hebben. Dus als we een goed debat willen voeren, dan stel ik voor dat we dit hele agendapunt 'Aanpak Ring-Zuid' naar de volgende PS-vergadering verschuiven.

De VOORZITTER: Ik kijk even. Dit is een ordevoorstel. Heeft dat steun? Wie is voor dat ordevoorstel? De heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Ja, ik vind het op zich geen verkeerd voorstel. Maar ik had mij voorgenomen vandaag iets vergelijkbaars te vragen. Namelijk om vandaag eigenlijk de vergadering te beschouwen als een commissievergadering en met elkaar de vragen te stellen die wij hebben. En dan vervolgens elkaar wat tijd te gunnen, om over de gegeven antwoorden en de nieuwe posities die mogelijk ontstaan, na te denken en dan de besluitvorming over de voordracht tot een volgende keer uit te stellen.

De VOORZITTER: Dit zijn dus daarmee twee ordevoorstellen, die misschien wel familie van elkaar zijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik ga zo mee met aangepaste ordevoorstel.

De VOORZITTER: Dan is er daarmee nog één voorstel van orde, namelijk wel de inhoudelijke bespreking te doen. En dan zie ik het zo dat u dan even wilt nadenken. Dan kan ik me voorstellen dat u daarna de resultaten van dat nadenken ook weer zou willen bespreken. Want domweg stemmen nadat je hebt nagedacht, is waarschijnlijk te weinig toelichting. Dus dat dat betekent dat we het debat vervolgens hernemen in een volgende Statenvergadering.

Dus voor degenen die zeggen: ik ben de draad inmiddels kwijt. Er zijn twee voorstellen. Het ene gaat over de inhoud van de Zuidelijke Ringweg. Dat is als eerste geagendeerd nu. Het tweede gaat over de geheimhouding. Het ordevoorstel van de heer Frenay, ook omarmd door de heer Schmaal, is om bij het eerste agendapunt de inhoudelijke behandeling van de Zuidelijke Ringweg, eerst te discussiëren in de Staten en het bereiken van conclusies één Statenvergadering uit te stellen. Zo begrijp ik het ordevoorstel.

Ik sondeer hier maar even hoe de fracties daarin staan. Wie zou dat een goed voorstel vinden? Ik zie vier, vijf handen. Wie zou daar bezwaar tegen hebben? Ja, dat hangt er zo'n beetje om. Dit is niet de ideale setting om te stemmen, namelijk. Misschien moeten we nog even een rondje

discussiëren, in de hoop dat we dan draagvlak hebben over in ieder geval de orde. Wat zouden de bezwaren zijn? Meneer Geijtenbeek.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Volgens mij hebben in het presidium een afspraak gemaakt over hoe we zouden discussiëren over dit onderwerp. En dan was daar alle gelegenheid om met een ander voorstel te komen. Mijn fractie heeft zich voorbereid op het debat van vandaag. Wij kunnen ook besluiten nemen en volgens mij heeft Groningen al lang genoeg gewacht op duidelijkheid.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Als we dan toch met een debatje bezig zijn: ja, dat klopt. Dat hebben we afgesproken in het presidium. Maar u mag ook ervan uitgaan dat de stukken een beetje op tijd zijn en niet korter dan 24 uur van tevoren worden aangeleverd.

De heer DE WIT (CDA): Een grote hoeveelheid aan stukken is al op tijd onze kant opgekomen. Volgens mij staat het iedereen vrij om voorafgaand aan het debat ook tijdig informatie op te vragen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, debat over de inhoud van Ring-Zuid moet altijd plaats kunnen vinden. Ik heb al vaker gezegd dat we in debatten in elke bijeenkomst, elke commissievergadering, elke Statenvergadering er ruimte moet zijn voor debat over de Ring-Zuid. Ik ben het wel eens met de heer Frenay dat, ook als er stukken zijn die later komen, er dan gelegenheid moet worden geschapen om daarover te kunnen debatteren met elkaar. Dan zeg ik meteen erbij dat we nu vandaag ook moeten kunnen debatteren over de Ring-Zuid en niets uitstellen.

De heer BAKKER (VVD): Ja, want wij hebben ook wel even met die gedachte gespeeld, of je dit niet eerst via een commissievergadering moet doen. Maar er is heel nadrukkelijk afgesproken, de vorige keer en ook in het presidium, om het nu te doen. Om het op deze manier te doen. Daar zit tijdsdruk op. En onvoldoende voorbereiding? Ja, als er nog stukken toegestuurd worden op een avond en je hebt volgende dag de vergadering, dan weet je wat je moet doen en dan ga je maar wat later naar bed. Dus gewoon nu het debat graag.

De VOORZITTER: Ik wil alle fracties graag even horen. Ik zie dat de heer Frenay zich meldt, maar die heeft zich al uitgesproken. Of wilde u over het voorstel bij nader inzien iets anders zeggen? Dan geef ik het liefst eerst even alle anderen het woord, zodat ik een soort van compleet beeld heb. Ga uw gang.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik begrijp het punt van de heer Schmaal wel. Want het is natuurlijk gewoon onhandig dat je informatie laat krijgt. Ik heb wel het idee dat we van de informatie die we echt nodig hebben voor dit debat, de belangrijkste dingen al hebben gehad. Ook wij hebben ons voorbereid op een Statendebat, dus wij zijn ervoor om dat wel vandaag te voeren.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Als kleinere fractie kun je natuurlijk heel makkelijk zeggen dat die stukken veel te laat waren. Dat is gewoon zo, de heer Schmaal en de heer Frenay hebben helemaal gelijk. Wij zitten daar ook mee. Aan de andere kant, over de geheimhouding hebben wij een heel duidelijke mening. Dus daar hoefde ik niet zo gek veel over te lezen. Maar ik kan wel erin meegaan als het hier alleen maar over een vorm van commissievergadering zou gaan. Dan kunnen we in ieder geval het debat erover voeren en dan eventueel later daar de beslissing over nemen.

De VOORZITTER: Voor de goede orde: het voorstel van de heer Frenay gaat niet over het geheimhoudingsdeel, maar ook over het inhoudelijke deel. Ik meende dat u ze vermengde, meneer Ten Hoove.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Het inhoudelijke deel: daar hebben we gewoon heel laat de stukken van gekregen – of de laatste stukken, in ieder geval. Dus ja, van mij mag het best uitgesteld worden, ondanks dat ik me goed heb voorbereid op wat er nu gaat komen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, ik stond aanvankelijk sympathiek tegenover het voorstel van ambtgenoot Frenay. Maar, aan de andere kant, in deze voordracht worden nogal wat beslissingen van ons verwacht die weinig uitstel kunnen lijden, is mijn mening. Zoals die kortingen op de N33, de Wunderline en Stadskanaal-Veendam. Ik vind dat daar zo snel mogelijk duidelijkheid in moet komen. Dus ik zou toch wel dit onderwerp vandaag willen afkaarten.

De heer ROEMERS (PvdA): Ja, ik sluit me aan bij de medestanders als het gaat om vandaag op inhoud het debat te voeren en ook gewoon de besluitvorming te doen. Volgens mij is er genoeg informatie om een volledig debat te voeren.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik sluit me aan bij de woorden van de heer Roemers en vele anderen. Dus gewoon het debat voeren vandaag.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ik was er uiterst ongelukkig mee dat wij maandagavond die financiële uiteenzetting pas kregen. Dan heb je feitelijk één dag de tijd. En met heel veel kinderen in huis is het weleens lastig om je dan te concentreren op dat soort stukken. Maar verder zijn wij klaar voor het debat van vandaag.

De heer GERRITS (D66): Ik ben ervan overtuigd dat iedereen uitstekend is voorbereid voor vandaag. Ik denk ook dat de omgeving zit te kijken naar wat wij vinden van de Ring-Zuid. Dus bij dezen: gewoon vandaag doen.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, ik zou uitstel wel op prijs stellen, eigenlijk. Ik hoef natuurlijk niet met iemand te overleggen. Maar er zijn toch dingen waarvan je denkt om die misschien nog eens een keer wat dieper te bekijken. Er nu een commissievergadering van maken, lijkt me niet onverstandig.

De VOORZITTER: De heer Frenay gaat meldde zich nog. Hij krijgt het laatste woord en daarna ga ik proberen een conclusie te trekken.

De heer FRENAY (SP): Ik heb uit de reactie van sommige collega's de indruk dat men het voorstel interpreteert alsof wij vandaag geen inhoudelijk debat zouden willen voeren. Dat misverstand wil ik graag nogmaals uit de wereld helpen. Want dat willen wij heel graag wel.

Verder ben ik ook wel benieuwd wat nou de daadwerkelijke urgentie ervan zou zijn om vandaag te besluiten.

De VOORZITTER: Ik stel voor dat dit de aanzet is voor een volgend rondje. Wat ik zonet deed, was een opiniepeiling. Want we kunnen niet echt stemmen. Maar als ik op de hand meetel en meeweeg het gewicht van de omvang van de fracties, dan is er een royale meerderheid hier in de Staten vandaag om gewoon te doen wat we in het presidium hebben afgesproken, namelijk het voorstel inhoudelijk te bespreken. Dus als u dat goedvindt, dan trek ik de conclusie dat we in de Staten gewoon het debat gaan voeren zoals we ook dachten dat we dat gingen doen.

Ik kom even terug op het tweede punt, dan van de geheimhouding. De heer Schmaal zei dat we daarin op het laatste moment informatie over hebben gekregen en dat nog wel een nadere bestudering vergt. Ik kan mij voorstellen dat er behoefte aan is om het debat over de geheimhouding daarmee op een later moment te voeren. Daar is alle ruimte voor. Maar dat betekent dat u formeel vandaag in ieder geval de geheimhouding bekrachtigt tot de volgende keer. Want zo staat het in de wet.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Mijn punt ging niet specifiek over de geheimhouding, maar meer over de stukken die wij voor dit onderwerpen, de punten 3.A en 3.B, hebben gekregen. Die zijn wat mij betreft gewoon te laat, wil je hier een serieus debat over gaan voeren. Maar dat punt hebben we net gehad.

De VOORZITTER: Dus daarmee is er geen bezwaar om vandaag een besluit te nemen over de geheimhouding, begrijp ik? Oké.

Dan staat in mijn instructies om ergens rond dit tijdstip de heer Meendering de gelegenheid te geven om even het woord te voeren namens allen. U hebt het woord.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Namens alle partijen, hier vertegenwoordigd in Provinciale Staten, wil ik graag een woord van waardering uitspreken naar de ambtelijke organisatie, de griffie en alle anderen die betrokken zijn bij het functioneren van de provinciale organisatie. Voor velen is er geen sprake meer van de dagelijkse gang naar het provinciehuis, maar van een werksituatie die compleet is veranderd. Het collegiale overleg is vervangen door videobellen op een overbelast thuisnetwerk, want ook je partner en kinderen werken vanuit huis. Het kopje koffie met een collega is vervangen door een druk op de knop van een Senseo-apparaat en werktijden moeten worden afgestemd op de schema's van vele huisgenoten. De lunch maak je weer zelf klaar in de keuken.

Thuiswerken: het klinkt zo mooi. Maar je moet wel bereikbaar zijn voor collega's, inwoners, externe partijen en ook voor ons als politici. En dat lukt iedereen, zo mogen ook wij ervaren. Grote dossiers worden opgepakt en nieuwe visies en beleidsnotities uitgewerkt en voorgelegd aan ons als Staten ter goedkeuring.

Ook wij als Provinciale Staten maken het de ambtelijke organisatie niet altijd gemakkelijk. Dossiers worden uitgesteld, vergaderingen doorgeschoven of met spoed ingepland. Het vergt de nodige flexibiliteit van iedereen. We durven gerust te stellen dat niemand het afgelopen jaar heeft gewerkt zonder iets te merken van de coronamaatregelen. Onze waardering gaat dan ook uit naar de gehele ambtelijke organisatie en iedereen die hier op enige wijze bij betrokken is.

We realiseren ons ook heel goed dat de huidige situatie niet alleen de ambtelijke organisatie, maar de hele maatschappij raakt. Ook wij zien de zware druk op sectoren als zorg en onderwijs, de zorgen bij vele ondernemers over de toekomst van hun bedrijf en werknemers over de onzekerheid over hun baan. Wij hopen als leden van Provinciale Staten dat er spoedig licht komt aan het einde van de tunnel, zodat we allemaal onze blik weer op de toekomst kunnen richten. Politiek, zakelijk, maar zeker ook persoonlijk.

De VOORZITTER: Ja, dat is met recht namens ons allen gesproken. Dank u wel.

Er is nog iets anders wat ik voordat we aan het inhoudelijk debat beginnen, ook recht moet zetten, namelijk de formaliteit. Of, het is geen formaliteit, het is een heuse stemming voor de benoeming van de heer Marquart Scholtz als plaatsvervangend lid van het Algemeen Bestuur van Groningen Seaports. Er heeft een schriftelijke stemming plaatsgehad in de afgelopen weken, want schriftelijke stemmingen hebben hun eigen tempo. Dat was nog op basis van de voordracht van 16 december. De stemmen zijn binnen, dus ze kunnen vandaag worden geteld. Voor het tellen van de commissie is natuurlijk een commissie voor de stemopneming nodig. Ik benoem in die commissie mevrouw Van Hoorn – die krijgt het druk vandaag –, de heer Van der Laan en mevrouw Benjamins. Het heeft geen haast, we hoeven er niet voor te schorsen. Vanavond bij de stemmingen berichten we de uitslag. Dus het kan tussen de bedrijven door en van de griffie ontvangt u nadere instructies.

[Conform besloten.]

3. Bespreekpunten

A. Voordracht extra bijdrage aan het project Aanpak Ring-Zuid

De VOORZITTER: Dan kunnen we dus gaan doen wat we ons hadden voorgenomen. U weet dus bij de bespreking van dit eerste agendapunt op welke stukken geheimhouding rust. Die informatie kunt u niet gebruiken bij uw woordvoering. In deel twee van het debat spreken we over die geheimhouding. Het eerste deel gaat over de extra bijdrage voor de projectfinanciering.

Ik zou u op het hart willen drukken: er is een aantal moties en amendement voorgesorteerd voor indiening. Dus als u die zou willen indienen, maakt u daar dan gewag van in de bijdrage die u levert.

Zijn we er klaar voor? Daarmee zijn we klaar voor het debat. Dan zou ik het woord namens GroenLinks willen geven aan mevrouw Van Hoorn, als eerste in de rij.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Er wordt 78 miljoen aan extra bijdrage gevraagd voor het vervolg van de realisatie Aanpak Ring-Zuid. Over het nu hiervan valt niet te twisten. Voor zowel Ommelanders als Stadgers, de forens en de economie van onze provincie is het een bittere randvoorwaarde dat de verkeersdoorstroming in orde is. Dat er tegenvallers hebben plaatsgevonden met als gevolg een budgetverstijging, komt nooit ongelegen. Maar, zo hebben wij als Statenleden geleerd van onder anderen projectmanager Hans Ruijter van Schiphol Amsterdam-Almere, dat bij 80 procent van dergelijke grote infraprojecten een financiële herijking plaatsvindt gedurende het traject. Ons project ARZ vormt daarmee dus geen uitzondering.

In het kader van zorgvuldigheid is er tijdelijk een totale geheimhouding opgelegd, zodat de betrokken bedrijven, en in het verlengde daarvan het publieke belang, niet geschaad worden. Wij gingen daarmee akkoord. Vervolgens is er op constructieve wijze een nieuwe overeenkomst opgesteld. Dat duurde lang en we waren ongeduldig. Maar eerlijk duurt, zo blijkt wederom, het langst.

Nu gaan we het hebben over het plan voor de financiële dekking. De afspraak met de Staten is al jaren dat voor dekking van het tekort voor een RSP-project zoals Ring-Zuid, eerst worden gekeken naar andere RSP-middelen. Dat er nu naar wegebouw wordt gekeken, vinden wij van

GroenLinks logisch. Voorstel is om het naar rato uit de middelen van de projecten N33 en Wunderline te halen. Het betekent dat het meeste geld uit het N33-project zal komen. Verkeersveiligheid en doorstroming voor weggebruikers naar economische kernen als Eemshaven vinden wij echter wel van belang en daarom zijn we blij dat er wel mogelijkheden worden verkend die wellicht de pijn wat kunnen verminderen. Echter, zijn wij van GroenLinks de grootste voorstander van een goede OV-verbinding. Daarom doet het ons het meeste pijn dat er geld uit de Wunderline wordt gehaald, dat internationale project dat voor ons sociaaleconomische versterking met zich meebrengt. Voor ons en onze oosterburen dient wat ons betreft zo min mogelijk te vertragen. Wij vestigen daarom onze hoop en zullen toezien op de kansen die bijvoorbeeld het Just Transition Fund biedt om de financiering tijdig te dichtten, zodat er geen vertraging optreedt bij dit project.

We hebben één vraag aan het College. Kunnen wij middels de T-rapportage, of op een andere manier, geïnformeerd worden over de stand van zaken met betrekking tot de financiering van de N33 en de Wunderline?

Wij gaan akkoord met deze voordracht.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik wilde de vertegenwoordigster van GroenLinks iets vragen. Zij zegt zo: ach, in 80 procent van de gevallen is er sprake van een forse overschrijding. Dus ach ja, dit is ook weer een project dat fors overschrijdt. Nou, 'fors overschrijdt'? Dat is een eufemisme. Het gaat door het dak. Maar mijn vraag is: waarom hamert GroenLinks in het project toch zo op die verdiepte aanleg? De oorspronkelijke aanneemsom, heb ik mij laten vertellen, voor het hele project is 388 miljoen van Combinatie Herepoort. Die verdiepte aanleg kost al 300 miljoen. Waarom toch zo'n hobbytunneltje? Waarom? Daarom komen die kostenoverschrijdingen.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik heb daar nu niets over gezegd. Maar het klopt inderdaad dat wij dat erg belangrijk vinden, die verdiepte ligging. Dat heeft alles te maken met de leefbaarheid. De doorstroming van het verkeer is natuurlijk de initiële reden waarom je zo'n project aanpakt. Maar het is ook nog in ontzettend dichtbevolkt gebied. Daarom is het van belang dat daar de leefbaarheid zo goed mogelijk behouden blijft worden. Dat kan in deze vorm.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): De leefbaarheid, hoor ik GroenLinks zeggen, dat voorstander is van biomassacentrales waarin bossen worden verbrand. Het heeft het nu over een verdiepte ligging die 300 miljoen extra kost. De leefbaarheid: is die dit waard?

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ja.

De heer ROEMERS (PvdA): Het is zover. Allereerst willen we ook zeggen dat we blij zijn dat de *deal* er ligt. Er is hard gewerkt om dit voor elkaar te krijgen. Eindelijk kunnen we hierover inhoudelijk spreken en kunnen we ook de gevolgen hiervan zien. Die gevolgen zijn er. Voor projecten die nu vol op de rem moeten trappen en een lopend project dat alle zeilen moet bijzetten om het te kunnen afronden. Dat deze pijn voor niemand leuk is, onderschrijven wij dan ook ten zeerste. We hebben met elkaar te maken met een dossier dat inmiddels tien jaar op de politieke agenda staat.

Als Partij van de Arbeid zijn wij niet blij met deze gang van zaken. Een aanbesteding die na een korte periode al niet meer kon voldoen aan de gestelde planning. Spanningen tussen de partijen, de commissie-Hertogh om de boel te sussen en alles weer op de rit te krijgen. Met als gevolg een overschrijding van miljoenen, een scheur van 78 miljoen voor de provincie en een weg die er niet nu al ligt, maar in september 2024. We kunnen niet terug. De Ring moet worden afgebouwd. Want wat er ook als tegenstelling nu wordt neergelegd, de Ringweg is en blijft een belangrijke schakel voor de hele provincie, ook in relatie met de N33. De verdubbeling van de N33 heeft baat bij een goede Ringweg. Belangrijke afslagen komen uiteindelijk ook uit bij die Ringweg.

Wat is er nu aan de hand? We hebben een gat van 78 miljoen exclusief BTW. En dat moet worden opgehoest uit de RSP-gelden. Daarmee is het gat gedicht voor de Ring. In het voorstel dat nu voorligt, betekent dat een gat in de begroting van de N33 en de Wunderline. We gaan ervan uit dat er vanuit de provincie geen geld meer hoeft te worden bijgedragen en dat we met 78 miljoen exclusief BTW het project kunnen afronden.

Dit houdt in dat we straks op 23 september 2024 een Ringweg hebben waar we niet alleen als Stad blij mee moeten zijn, maar als hele provincie.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik wilde de heer Roemers even vragen waarom hij ervan uitgaat en op basis waarvan hij ervan uitgaat dat deze 78 miljoen exclusief BTW de laatste keer is dat de provincie extra moet bijlappen.

De heer ROEMERS (PvdA): Volgens mij staat dat ook in de voordacht benoemd. Maar ik wil dat graag even bevestigd zien.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): In diezelfde lijn: het document dat we een dag van tevoren gekregen hebben – ik heb het gelezen, meneer Bakker – staat dat de risico's worden ingeschat op 45 miljoen. Maar u weet ook dat er heel veel *disclaimers* staan in het stuk. Vindt u het dan nog steeds terecht dat er maar 45 miljoen gereserveerd wordt? Vindt u dan dat niet een beetje weinig?

De heer ROEMERS (PvdA): Nou, volgens mij zijn daar duidelijke afspraken over gemaakt met de partijen onderling en moeten wij ons vasthouden aan die 45 miljoen. Dus als de partijen met elkaar hebben afgesproken dat het daarvoor kan, dan ga ik ervan uit dat het daarvoor kan.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Een afspraak onderling is wat anders dan een risicobeheersing. De risicobeheersing is voor 45 miljoen. Als je die *disclaimers* ziet in het stuk, is het maar de vraag of het dan daadwerkelijk 45 miljoen blijft. Dus waarom denkt u dat het zo blijft? Waarom hebt u dat vertrouwen daarin?

De heer ROEMERS (PvdA): Het vertrouwen zit in het volgende. Als wij kijken naar hoe wij nu de onderhandelingen hebben gedaan, als we kijken hoe de partijen er nu in staan en zeker weten dat ze met elkaar een succes van willen maken, ga ik er voor nu van uit – en dat is het vertrouwen dat ik erin heb – dat we het daarmee kunnen redden.

Dat betekent niet dat projecten N33 en de Wunderline niet belangrijk zijn. Sterker nog, alle RSP-projecten zijn van groot belang. Dat belang moet dan ook vooropstaan. Als Partij van de Arbeid vinden wij de verdubbeling van de N33 een belangrijke zaak. Met name het doel waarvoor die verdubbeling nodig is, maakt van de regio een belangrijke verbinding. Nog even los van de middelen die we daarvoor moeten reserveren. We moeten begrijpen dat de economie, en daarmee de werkgelegenheid, voor dit gebied van groot belang is. Steeds meer bedrijven weten de regio Delfzijl-Eemshaven te vinden. Grote projecten worden opgestart, zoals een waterstoffabriek. Er zijn bedrijven die graag naar de Eemshaven willen komen, maar nu wellicht anders gaan denken. Daarom wil de Partij van de Arbeid graag zien dat het College zich er hard voor gaat maken met de motie 'Reddingsboei'. Dat zou wat betreft concreter moeten zijn en krachtiger mogen zijn. Daarom zijn wij ook mede-indiener van het amendement dat door de ChristenUnie straks wordt ingebracht.

We hebben allemaal de brief kunnen lezen die ons heeft bereikt vanuit de regio. Een brief die samen met de gemeenten en het bedrijfsleven is opgesteld. Daarbij vallen ons twee zaken op: de inhoud en de toon. We vragen ons dan ook hardop af hoe de gesprekken zijn geweest met de betrokken gemeenten en het bedrijfsleven en hoe deze overheden hun rol zien om te zorgen dat we de middelen bij elkaar krijgen. En nee, dat is niet direct een oproep aan de gemeenten om hun portemonnee te trekken, maar samen op te trekken. Het siert de gemeenten dan ook dat zij hebben gerekend aan een oplossing. Naar ons idee lijkt het niet goed om structureel op die manier middelen te vinden. Ten tweede, zoals eerder gemeld, willen wij graag weten of het nu duidelijk is wat het doel is van de verdubbeling van de N33. Met dat verhaal moeten we op pad. Op naar Den Haag, wij als provincie met in ons kielzog de gemeenten en de betrokken partijen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Even voor de duidelijkheid. Ik hoor de Partij van de Arbeid een vurig pleidooi houden voor de verdubbeling van de N33. Vervolgens vragen ze nu naar het doel van die verdubbeling. Dat is dan toch wel duidelijk? Want anders hoeft je geen vurig pleidooi te houden voor de verdubbeling.

De heer ROEMERS (PvdA): Daar moet ik de heer Schmaal gelijk in geven. Ik las de zin een beetje raar op. Het doel is natuurlijk helder. Maar voor mij zijn ook belangrijk de economische groei, de werkgelegenheid, de heel belangrijke verbinding voor de Eemshaven en Delfzijl. Het is gewoon een heel belangrijke weg die we gewoon moeten aanleggen. Maar daarbij moet ik wel zeggen dat wat ons betreft het doel voorop moet staan. En of we daar 78 miljoen of 50 miljoen of 20 miljoen voor nodig hebben, het gaat mij erom dat wij als regio, de provincie samen met alle gemeenten en het bedrijfsleven, kunnen laten zien hoe belangrijk die N33 is en dat we op die manier gaan zoeken naar geld.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik hoor de woordvoerder van de Partij van de Arbeid zeggen dat er meer geld moet komen. Hoe dan ook moet deze weg voltooid worden. Maar regeren is vooruitzien. Ik

wil de woordvoerder vragen of er rekening gehouden is met het feit dat deze aannemerscombinatie ook failliet kan gaan. Moeten we dan ook koste wat kost dit allemaal doorzetten, die 'kwestie van meer geld'? Ook al gaat dat ten koste van sociaal-maatschappelijke en sociaal-economische onderwerpen die ook aan bod zullen komen als deze poppenkast doorgaat? Hebt u daar ook een alternatief voor? Of gaat u dan frequenter naar Den Haag om geld los te krijgen? Hoopt u dan dat uw partij in de regering komt – wat misschien de zaak vergemakkelijkt?

De VOORZITTER: De vraag is helder, de vraag is helder. De heer Roemer.

De heer ROEMERS (PvdA): Nou, als de combinatie failliet gaat, dan hebben we een heel andere situatie. Volgens mij moeten we dan maar eens weer bij elkaar gaan komen om te bekijken hoe we daar een oplossing voor gaan bedenken. Maar daar wil ik nu niet op vooruitlopen. Ik ga er vooralsnog van uit dat het nu gaat lopen zoals het loopt, dat we daarbij een tekort hebben van 78 miljoen en dat we daar een oplossing voor moeten vinden.

De heer VAN KESTEREN (PVV): En voor de Partij van de Arbeid is niet aanpassing van de ambities bij de uitvoering van het project aan de orde? Het is gewoon 'koste wat kost doorgaan'?

De heer ROEMERS (PvdA): Nou ja, 'koste wat kost': dan zegt u dat het bedrag van 78 miljoen nog groter wordt. Volgens mij hebben de partijen nu afspraken gemaakt met elkaar dat onze scheur in de broek 78 miljoen is. Daarvoor kunnen we het project uitvoeren zoals dat het er nu ligt. Daar staan wij voor.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, er wordt gegoocheld met bedragen. Ik heb ook al gehoord dat het richting de 100 miljoen gaat en daar ook bijvoorbeeld leidingen bij zijn die door de provincie betaald zijn. Allemaal zaken die je gewoon van alle kanten krijgt te horen. Wat vindt u daarvan?

De heer ROEMERS (PvdA): Ja, ik kan daar niet zoveel mee. Ik heb het niet gehoord op die manier. Ik had nog een aantal vragen dat ik de gedeputeerde mee wil geven. Heeft de gedeputeerde al een idee hoe zij hier stappen hierin gaat nemen en in hoeverre heeft zij die al genomen? Heeft de gedeputeerde ook al gesprekken met de betrokken gemeenten en het bedrijfsleven? Wat zijn de consequenties als we op korte termijn niet de middelen voor elkaar hebben voor de N33? Een sterke regio is cruciaal voor een sterke Stad.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Aan de orde – u weet het allemaal – is een extra bijdrage voor de Aanpak Ring-Zuid. En ik zal u zeggen: Forum voor Democratie vindt dit een financieel en qua duur rampzalig project, dat doen denken aan de Noord-Zuidlijn, de HSL en de Afsluitdijk: allemaal enorme projecten die na heel veel jaren vertraging pas worden afgerond met enorme kostenoverschrijdingen. Ook van de Afsluitdijk hebben we een paar maanden geleden gehoord dat dat weer veel langer gaat duren. Daar moeten ook allerlei visjes weer onderdoor kunnen zwemmen en zo. Dus ook weer milieugekkgheid die leidt tot enorme kostenoverschrijdingen.

Maar waarom in dit geval? Waarom zijn hier die kostenoverschrijdingen? Een belangrijk punt zijn de kosten van de verdiepte ligging. Een 'stokpaadje' van de linkse partijen met hun obsessie voor groen. Op een tunneldek – tunneldak, zo u wil – zal een stadspark worden aangelegd. Een stadspark. Alsof op een flinterdun laagje op een dak van een tunnel, dat niet te dik kan zijn want anders dondert die hele tunnel in elkaar, wil men dan bomen planten. Nou, dat zal wat worden. Bomen planten. GroenLinks en bomen planten: ze verbranden hele bossen. Daar zijn ze goed in. Die verdiepte ligging kost alleen al 300 miljoen, zo heb ik me laten vertellen, en dat bij een oorspronkelijke aanneemsom van 388 miljoen. De kosten van de tunnel komen dan neer op 250.000 euro per meter en de bouwtijd vier weken per 20 meter weg. Het gaat om 1.100 meter.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik hoor de heer Marquart suggereren dat een park misschien niet zo goed te realiseren is op zo'n overkapping. Maar ik vraag of de heer Marquart zich ervan bewust is dat er niet per se bomen in een park hoeven te zijn, zonder dat er een groene oase gerealiseerd kan worden die de leefbaarheid voor de omwonenden verbetert?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Zelfs in de groene oase in de Arabische wereld, heb ik mij laten vertellen, staan dadelpalmen. Dus bomen kunnen dus daar best in worden gepland. Op de tekeningen die je daarvan ziet, zie je moedertjes met kinderen in een groen landschap tussen bomen

en bosjes door lopen. Dus die hele groene obsessie: ik heb er niets mee en het kost alleen maar extra geld. Het gaat om 1.100 meter verdiepte ligging en die kost een ongelooflijke smak geld.

De heer BAKKER (VVD): De verdiepte ligging is onderdeel van het tracébesluit. Er is ons keurig uitgelegd dat het tracébesluit heel moeilijk aan te passen is en dat dat ook niet wenselijk is. Dus die discussie over de verdiepte ligging is een zinloze, want die discussie is hier geweest. Wij zijn akkoord gegaan met het tracébesluit. Dus ik zou het wel op prijs stellen als u zich beperkt tot het heden. Want het verleden, daar gaat ook de Rekenkamer mee aan de gang. Dus zou u ermee kunnen ophouden om het tracébesluit dat wij met elkaar genomen hebben, ter discussie te stellen?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald, zou ik zeggen. Ik ben van mening namens Forum voor Democratie dat dit project moeten worden aangepast en dat er moet worden opgehouden met dat graven in een bodem die daarvoor totaal ongeschikt is.

De heer ROEMERS (PvdA): Ik vroeg me af of de heer Marquart dan ook vindt dat wanneer de verdiepte ligging eruit moet en een nieuw tracébesluit moet komen, we daarmee een nieuw traject moeten ingaan voor enkele jaren? Is de heer Marquart zich daarvan bewust? En zo ja, bent u dan ook bereid om de bouwputten nu stil te leggen en de komende jaren niks meer te doen?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Het is nog maar de vraag of dat enkele jaren moet duren. Waarom zou dat zo zijn? Er zijn enorm veel studies voorhanden over de aanleg van die weg. Het tracébesluit kan beter gecorrigeerd worden dan doorgezet worden, omdat het anders leidt tot een financiële ramp.

De heer ROEMERS (PvdA): Daarmee zegt u dus eigenlijk gewoon 'ja'.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nou, u bent snel van begrip.

Er is een overeenkomst. De provincie draait op voor 78 miljoen extra, exclusief BTW. Maar er is geen eindgarantie. Ik hoor 'partijen ervan uitgaan dat...' en 'het zal wel lukken nu'. Het is niet zeker of er nog een keer geld heen moet en de stroppenpot is ook al leeg. Het extra geld wordt weggehaald uit de rest van de provincie. Groningen krijgt weer het leeuwendeel en de rest van de provincie wordt weer onderbedeeld. Van de 89 miljoen voor de N33 wordt 59 miljoen weggehaald. Van de Wunderline 18,8 miljoen en van de trein Veendam-Stadskanaal 8,5 miljoen. Ik herinner me nog, toen ik net Statenlid werd, twee jaar geleden zo ongeveer, dat ik een prachtig boekwerk kreeg aangereikt, getiteld 'Wunderline'. De tranen springen je in de ogen als je leest hoe prachtig dit wordt en wat voor een zegen voor Groningen en voor de verbinding met Duitsland dit zal worden. Daar komt dus weinig van terecht.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik hoor wat gegoochel met getallen. Maar is de heer Marquart er wel van op de hoogte dat er geen euro minder in het project van de spoorlijn naar Stadskanaal zit?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik zie dat daar 8,5 miljoen van afgaat.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): En ziet de heer Marquart Scholtz ook dat er 8,5 miljoen bijkomt?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): 8,5 miljoen eraf: dat staat in de stukken en daar houd ik mij aan.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Het is fijn dat de heer Marquart zich houdt aan alles wat in de stukken staat. Want dan heeft hij ook gelezen dat het een slechts een schuif is en dat er net zo veel bijkomt als eruit gaat.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Jawel, dat is het plan. Maar ik moet nog zien dat dat gebeurt. Die 8,5 miljoen verdwijnt naar de Aanpak Ring-Zuid. Dan kan er wel 8,5 miljoen uit het MIT bijkomen, ik moet dat allemaal nog zien. Voorlopig is men genegen om op openbaar vervoer te bekorten ten voordele van de Aanpak Ring-Zuid. Daar zijn wij het niet mee eens.

Daarom heb ik een aantal vragen. Hoeveel langer zal de verdubbeling van de N33 gaan duren? Hoeveel zullen de verbetering en de realisering van de Wunderline gaan duren? Is deze korting doorgesproken met de Duitse partners Bremen en Neddersachsen? Zo ja, wanneer? En zo ja,

wat was de reactie? Is voor traject Veendam-Stadskanaal overlegd met STAR geweest over deze goochelarij met cijfers? Zo ja, wat was de reactie van STAR?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik verbaas me er een beetje over dat Forum voor Democratie aangeeft dat er ook bezuinigd wordt op de spoorverbinding Stadskanaal-Veendam. Dat is namelijk niet het geval, in ieder geval niet in alle stukken die ik heb ontvangen. Dus 'contact opnemen met STAR': ik denk dat zij hebben staan te juichen dat daar geen geld afgaat.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik heb niets gehoord, maar het zou mooi zijn.

De heer DE WIT (CDA): Nog een vervolgvraag over de Wunderline. Daarbij geeft meneer Marquart Scholtz aan dat de werkzaamheden daar nu worden stilgelegd. Maar volgens mij staat ook in de stukken dat bouwfase 1 gewoon wordt uitgevoerd. En is het bij meneer Marquart Scholtz namens Forum voor Democratie ook bekend dat sowieso voor bouwfase 2 en 3 nog geld moest worden gezocht?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik heb niet gezegd dat de bouw wordt stilgelegd voor de Wunderline. Ik heb gezegd hoeveel eraf gaat. Dat is een plan, samen met de Duitse collega's gemaakt. Is daar overleg over geweest en is het daar bekend überhaupt? Dat heb ik gezegd.

Terug naar de Aanpak Ring-Zuid. Als het project wordt voortgezet conform de gemaakte afspraken die nu voorliggen, dan wil Forum de volgende suggesties doen. Zouden de Staten een weg- en waterbouwkundige ervaren projectleider in dienst kunnen nemen, die dagelijks het werk in de gaten houdt? Kan die projectleider eenmaal per vier weken aan ons rapporteren? Kunnen de Staten weer een Commissie Grote Werken instellen met één lid uit elke partij? Dat zijn mijn vragen.

En ten slotte: Forum zal tegen de voordracht stemmen.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Opvallend in het betoog van de heer Marquart vond ik de contradictie Stad en Ommeland. Dat weer de Stad voorgaat ten opzichte van de Ommelanden. U noemt het woordje 'weer'. Kunt u dat eens toelichten?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Jazeker, ik heb anderhalf jaar geleden, toen de situatie in de Groninger dorpen en de kortingen die daarop zouden worden doorgevoerd, besproken. Toen heb ik het gehad over de bouw van het megalomane Forumgebouw hier laatst – helaas heet dat ook Forum. Toen heb ik gezegd dat alles naar de Stad gaat en het platteland weer het nakijken heeft. Toen hebben we hier nog die twee inspreeksters gehad die de avond van tevoren het bericht hadden gehad dat er gekort zou worden. Dat was een heel wrange middag, vond ik. Dat was het geval waaraan ik refereerde.

De heer BAKKER (VVD): De heer Marquart zegt dat Forum tegen deze voordracht is. Als daar een meerderheid voor zou zijn, heeft dat als consequentie dat er geen geld meer is om die aannemer te betalen. Dat houdt in dat het werk stil komt te liggen. Is dat wat u wilt?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Wat wij willen, is dat wordt afgezien van die verdiepte ligging en dat er überhaupt een nieuw plan wordt gemaakt. En onze briljante gedeputeerde die tot nu toe onderhandeld heeft, zal die onderhandelingen ook wel tot een goede einde kunnen brengen.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): We besluiten vandaag over grote projecten met grote bedragen en grote gevolgen voor veel inwoners van onze provincie. Bij een lastige keuze met veel aspecten helpt het mij vaak om de voors en de tegens op te schrijven en tegen elkaar af te wegen. Wat levert dit voorstel ons op en wat gaat dit voorstel ons kosten? Dat voorkomt ook dat je je blind staart op een van die twee vragen.

Wat levert dit voorstel ons op? Met de overeenkomst tussen de aannemer van de Ringweg en de opdrachtgever is de veelbesproken angel uit het project. De donkere wolken van onzekerheid hebben plaatsgemaakt voor duidelijkheid. Tegenover de onzekerheid van de meerkosten staat een afspraak over een maximumprijs. Tegenover de duur van de overlast voor omwonenden en weggebruikers staat een afgesproken einddatum. Tegenover onderlinge chagrijn staat de gezamenlijke wil van bouwers en bestuurders, de Ringweg tot een goed eind te brengen. En dat is goed nieuws voor alle Groningers. Of ze nu in de Stad wonen, naar de Stad reizen of langs de Stad reizen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb toch even een vraag aan de ChristenUnie. Vooral dat zij er nu samen voor staan is een belangrijke plus voor de ChristenUnie. Vindt de ChristenUnie het dan het een goed teken is – aan de zachte kant – voor de samenwerking dat je een jaar over doet om er met z'n allen uit te komen voordat het op papier staat?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Blijkbaar was het beide partijen al die tijd waard om er samen uit te komen. Dus ja, wij vinden het een goed teken dat ze er eindelijk zijn uitgekomen.

Wij constateren dat deze overeenkomst tot stand is gekomen door grote inspanning en vastberadenheid van dit College en de betrokken medewerkers. Aan deze overeenkomst is een lang en moeizaam proces voorafgegaan. Dat vonden onze Staten al niet gemakkelijk, laat staan de mensen die zich daar dag in dag out voor hebben ingezet. Bedankt voor jullie inzet!

Over de waarde van de gemaakte afspraken stellen we graag de volgende vragen aan het College. Is deze overeenkomst een oplossing voor alle problemen in het verleden? Of en in hoeverre is dit ook een oplossing voor de problemen die zich nog voor kunnen doen? Geeft dit ook vertrouwen voor de toekomst?

Onder aan mijn lijstje staat nog een 'voor', die niet onbesproken mag blijven vandaag – zonder voorbij te gaan aan de pijn, dat komt zo. Houdt dit voorstel in dat de spoorlijn naar Stadskanaal geen vertraging oploopt en de plannen daarvoor volgens planning door kunnen gaan? Laten we niet vergeten dat dat heel goed nieuws is voor de inwoners van Zuidoost-Groningen.

Nu ga ik over op mijn andere lijstje: welke prijs betalen wij hiervoor? Aan de genoemde voors zit een prijskaartje van 78 miljoen euro. Een bedrag dat wij maar lastig kunnen bevatten. Hoewel we sinds dit weekend weten dat een enkeling dit bedrag binnen een halfjaar bij elkaar kan voetballen, is het ontzettend veel geld. Maar deze daadwerkelijke prijs is niet de abstracte 78 miljoen, maar onzekerheid over en vertraging van de aanpak van de N33 tussen Zuidbroek en Appingedam. Plannen die van groot belang zijn voor de economische ontwikkeling van de Eemsdeltaregio, voor de leefbaarheid, voor de bereikbaarheid van zorg, maar ook voor verkeersveiligheid. Terecht maken de gemeenten Eemsdelta en Midden-Groningen zich hier zorgen over. De daadwerkelijke prijs is ook onzekerheid over de Wunderline, die de verbinding met onze oosterburen zal verbeteren en veel nieuwe kansen oplevert op het gebied van werk en studie.

De heer VAN DER LAAN (PvH): De ChristenUnie spreekt over 78 miljoen. Maar we leveren ook de hele stroppenpot in, hè? 180 miljoen. Daar hadden we, als het project normaal was verlopen, ook nog een keer de helft van over kunnen houden. Of misschien wel meer, als het project gewoon conform afspraak was uitgevoerd. Is de ChristenUnie er zich van bewust dat het vele malen hoger is dan de 78 miljoen?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ja, we zijn ons ervan bewust, of het nu gaat om die extra bijdrage van 78 miljoen. Meneer Van der Laan hoopt nu nog wat over te hebben uit de stroppenpot, maar ik heb hem ook weleens iets anders horen zeggen. Met deze 78 miljoen zijn ook veel risico's overgedragen. Dat heeft ook gevolgen voor wat je als stroppenpot overhoudt. We hebben ook een nieuwe risicoreservering in het bedrag zitten. Maar ik ben het helemaal met u eens. We kunnen een heleboel nieuwe getallen benoemen, maar uiteindelijk spreken we vandaag over de 78 miljoen die extra nodig is.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Hoe betrouwbaar vindt de ChristenUnie een risicoanalyseberekening van anderhalve week geleden, met daarbij een hoop informatie die gewoon niet beschikbaar is geweest, waarbij we niet hebben kunnen kijken naar de totale *scope*. De conclusie uit dat rapport van anderhalve week is 45 miljoen. Hoe zeker bent u er dan van dat die 45 miljoen voldoende risico is?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De risicoanalyse is gedaan door mensen die daar expert in zijn, meer expert dan u en ik. Daar vertrouwen wij op.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is nou juist mijn punt. Die experts hebben aangegeven met een grote *disclaimer* in datzelfde stuk wat de beperking is geweest waarin zij konden werken. En daarin staan heel veel open eindjes. Maar desondanks vindt u dat het voldoende is, die 45 miljoen, ondanks dat ze maar anderhalf week de tijd hebben gehad om het te gaan doen? En ondanks dat ze niet alle stukken hebben gezien? Dat ze niet met de opdrachtnemers hebben kunnen spreken? Al dat soort zaken maakt voor nu niks uit? *Disclaimers* tellen niet, alleen het resultaat?

De VOORZITTER: Voor de toon van dit debat denk ik dat het goed is om even weer tussen de oren te hebben dat via de voorzitter. Dus als u 'u' zegt, bedoelt u vermoedelijk niet mij. De heer Geijtenbeek.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ondanks de *disclaimers* is dit het advies van deskundigen.

Zo lossen we één problemen op door twee nieuwe problemen te creëren. Voor de toekomst van deze projecten is nieuw geld nodig. Daarvoor kijkt mijn fractie allereerst naar het Rijk. Hoewel Rijkswaterstaat juridisch dan misschien geen verantwoordelijkheid draagt voor de meerkosten van de Ringweg, is er moreel wel degelijk een verantwoordelijkheid. Wij zijn benieuwd welke rol Rijkswaterstaat heeft gehad in de problemen die zijn ontstaan. Maar nog veel prangender is onze vraag welke rol het Rijk zal spelen in de oplossing. Het past niet, weg te kijken van het ontstane gat. Maar laten we ook niet voorbijgaan aan onze eigen verantwoordelijkheid. Per slot van rekening hebben onze Staten ingestemd met het dragen van de risico's voor de meerkosten. Dus ook wij als provincie dragen verantwoordelijkheid. Als het aan onze fractie ligt, zal uiteindelijk zowel het Rijk als de provincie in de buidel moeten tasten.

In de voordracht is duidelijk te lezen hoe belangrijk dit College de realisatie van de N33 en de Wunderline vindt. Onze Staten hebben zich ook door middel van de motie 'Reddingsboei' van Groninger Belang in niet mis te verstane bewoordingen hierover uitgesproken. Maar de tekst van het ontwerpbesluit, waarover we vandaag toch zullen stemmen, staat in schril contrast met deze duidelijke woorden van het College en de Staten. Uit *'onderzoek doen naar mogelijkheden voor alternatieve financiering'* klinkt niet de urgentie die nodig is. Wij verwachten dat het College met dezelfde vasthoudendheid en inzet, die we voor de Ring hebben gezien, zich ook zal inzetten voor de N33 en de Wunderline. Daarom dienen wij hierover een amendement in.

De VOORZITTER: Dat is het amendement waarboven staat 'Alternatieve financiële dekking N33 en Wunderline', ingediend door de ChristenUnie, mede namens het CDA, de Partij van de Arbeid en de VVD. Amendementen lees ik niet voor, maar het is zonet adequaat toegelicht.

De heer VAN DER LAAN (PvH): De ChristenUnie – dat meen ik oprecht – heeft altijd erg veel met de regio en krimpgebieden, om daar serieus mee om te gaan. Hoe gaat de ChristenUnie uitleggen aan Eemsdelta dat die N33 niet doorgaat? Daarvan liggen er oorspronkelijk duidelijke toezeggingen en duidelijke afspraken. Hoe legt u dat uit in Eemsdelta.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De ChristenUnie gaat niet uitleggen dat de N33 niet doorgaat. Want dat is niet het besluit dat wij vandaag nemen en ook niet het besluit dat wij moeten nemen als het ons aan ligt. We kunnen wel vertellen dat het pijn doet en dat het belangrijk is om het evenwicht tussen Stad en Ommeland te bewaken. Maar uiteindelijk is dit een oplossing die voor heel Groningen het beste is. Groningen is geheel aan zet om ook de problemen van de N33 en de Wunderline op te lossen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Uit de woordvoering van de ChristenUnie spreekt wel een goede intentie. 'Stadskanaal: geweldig, ga door!' Maar die andere twee projecten, daar moeten we echt alles aan doen en het College moet daar alle moeite voor doen en een amendement voor de Bühne. Maar ik wil eens vragen concreet of u daar wel vertrouwen in hebt dat het überhaupt goedkomt met die projecten. De heer Van der Laan heeft ook heel terecht opgemerkt dat we hier zitten als Statenlid voor de gehele provincie. Maar uit uw woordvoering kan ik niet halen dat het wel goedkomt met die andere twee projecten.

De VOORZITTER: Dat laatste is een nadere toelichting op de vraag die u zonet stelde. De heer Geijtenbeek.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik kan de heer Van Kesteren niet zeggen of het goedkomt. Maar hij stelt de vraag of wij er vertrouwen in hebben. Als deze provincie én het Rijk samen aan de lat gaan staan, dan hebben wij er vertrouwen in dat er zeker een oplossing kan komen voor de N33 en de Wunderline.

De heer VAN KESTEREN (PVV): En ook voor de ChristenUnie geldt: de enige oplossing is meer geld? Waar het vandaan komt, maakt niet uit. Meer geld. Heb ik dat juist?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De heer Van Kesteren heeft net als wij in de stukken kunnen lezen dat alle scenario's onderzocht zijn en dat alle scenario's meer geld inhouden. Maar dit is het scenario dat het minste geld nodig heeft.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik hoor weer het bekende politieke geneuzel van 'het doet de ChristenUnie pijn'. Kan de ChristenUnie eens zeggen wat de gebruikers van de N33 en de eindbestemming Eemshaven hebben aan de pijn van de ChristenUnie?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Daar hebben zij helemaal niets aan. Zij hebben alleen wat aan onze inzet in de komende jaren. En die zal er zijn.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Ja, het is natuurlijk makkelijk om naar het College te wijzen om met financiële oplossingen te komen om wel die N33 te realiseren. Maar heeft de ChristenUnie daar nou ook zelf ideeën over? Je zou bijvoorbeeld geld halen uit het NPG. Je kunt geld weghalen voor mijn part uit de Ring-West, de reservering die daarvoor geldt. Kom nou eens met oplossingsrichtingen qua financiering, in plaats van naar het College te wijzen.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Het is fijn dat heer Van der Laan zelf al duidelijk potjes weet waar hij het geld uit zou halen. Ik neem aan dat hij een voorstel in die richting zal doen straks. Wij willen zo ver niet gaan. Wij willen aan dit College vragen: ga eerst naar het Rijk. Maar, als het nodig is, trek ook je eigen beurs.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Ik deed een aantal suggesties. Maar ik stel duidelijk een vraag of er oplossingsrichtingen zijn. Dan is het een beetje flauw om woordspelletjes te spelen dat dat de mening is van onze partij. Ik vraag de ChristenUnie concreet om eens met oplossingsrichtingen te komen. Want in Den Haag bent u niet in staat gebleken, nota bene als regeringspartij, om een oplossing te vinden. Dus kom nou eens concreet met oplossingsrichtingen voor die financiering, met denkrichtingen.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De inkt van deze overeenkomst is nog maar net droog. We weten nog maar kort wat dit betekent. En dan verwacht de heer Van der Laan dat er op deze termijn al een oplossing uit Den Haag gekomen is? Volgens mij heb ik hem vorige week nog horen vertellen dat het veel tijd kost voor er geld uit Den Haag komt.

De VOORZITTER: De heer Van der Laan, ten slotte.

De heer VAN DER LAAN (PvN): De problemen rond de Ringweg-Zuid zijn bekend geworden met de aanstelling van de commissie-Hertogh. Dat is twee jaar geleden. Ook toen was er al duidelijk dat er RSP-geld de oplossing zou moeten zijn vanwege het convenant dat het RSP nou één keer voorschrijft. Dus het is pertinent onjuist wat u nu schetst. Het probleem is al langer bekend. In theorie hebt u al twee jaar de tijd gehad om met oplossingsrichtingen te komen en die hebt u nog steeds niet.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): We weten sinds kort pas zeker wat het echt gaat kosten. Eigenlijk weten we dat pas vanavond na de stemmingen. Dat is het moment om ons in te zetten. Maar gelukkig weten we dat de Tweede Kamer zich al heeft uitgesproken voor een taak van de rijksoverheid om dit soort lokale problemen op te lossen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Even terug naar het amendement dat wordt ingediend. Een mooi amendement, moet ik er gelijk even bij zeggen. Maar wat zegt dat voor de ChristenUnie dat de motie glashelder is en dat er nu een wat verzwakte verwoording daarover staat in het voorstel? Wat geeft dat voor de ChristenUnie aan?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): In de voordracht die bij dit voorstel staat, is het College heel erg duidelijk. Sterker nog, het verplicht zichzelf ergens toe. Zo ver kunnen wij als Staten niet eens gaan naar het College toe. Daarom staat de tekst in het ontwerpbesluit daar in schril contrast mee. Wij dienen dit amendement in omdat wij niets af willen van de ambitie van dit College en al helemaal niet van onze eigen uitspraken.

Een andere uitweg van deze Ringweg zou alle projecten in de provincie nog meer pijn kunnen doen. Dat overwegende kiest mijn fractie ervoor, vandaag dit voorstel te steunen.

De heer FRENAY (SP): Twee jaar hebben Aanpak Ring-Zuid en de Combinatie Herepoort nodig gehad om eruit te komen. Nu ligt er dan een akkoord. En of wij wel even bij het kruisje willen tekenen. Daar hebben wij grote moeite mee. In de achterliggende periode hebben wij vaak over Ring-Zuid gesproken. Steeds vroegen wij om informatie die wij steeds te weinig kregen. Totdat in november ook anderen inzagen dat je zo niet met elkaar kunt omgaan. Gezamenlijk hebben we toen een serie informatieve colleges georganiseerd en voorstellen ontwikkeld over hoe we in de toekomst met dit en vergelijkbare projecten zullen omgaan. Ik heb er namens mijn fracties energie en met plezier aan meegewerkt en er veel van opgestoken.

Des te meer spijt het ons nu te moeten vaststellen dat we niet over alle informatie beschikken die nodig is om een weloverwogen besluit te kunnen nemen. Ik heb een zestal punten. Ten eerste: hoe het gevraagde bedrag van 78 miljoen tot stand is gekomen, werd ons op de informatieve sessie van 22 januari niet geheel duidelijk. Het toegezegde verduidelijkende overzicht ontvingen wij maandag. Wij vinden dat er maar weinig tijd is geweest om dat overzicht te bestuderen, laat staan dat er gelegenheid is geweest om eventuele vragen erover beantwoord te krijgen.

Het tweede punt betreft het ontbreken van openbare informatie over de bijdrage die de Aannemerscombinatie levert aan de oplossing, waardoor wij de redelijkheid van de *deal* niet aan de Groningers kunnen uitleggen. Bij agendapunt 2 straks komen wij hierop terug.

Een derde punt van onduidelijkheid betreft de ruimte die er in het project zit. Voor ons was dit een belangrijke vraag in de aanloop naar de informatiesessies. Helaas is die vraag in die sessie in het geheel niet aan bod gekomen. Misschien hadden wij hem nadrukkelijker moeten stellen – daarvoor dan excuus. Maar dat neemt niet weg dat het antwoord op die vraag nog steeds van groot belang is. In het nu voorliggende voorstel gaat het werk door zoals eerder is bedacht. Maar wij vragen ons nog steeds af of alle mogelijkheden om met aanpassingen besparingen te realiseren, wel volledig en uitputtend zijn onderzocht. Op enkele vragen hierover van onze fractie kregen wij maandag schriftelijk antwoord. Maar ook hier hebben wij behoefte aan wat meer tijd om de zaken wat zorgvuldiger te bestuderen.

Ten vierde: wij begrepen dat het niet zeker is dat het nu vastgestelde budget toereikend is. Risico's zijn weliswaar zorgvuldig in beeld gebracht en berekend, maar helemaal zeker ben je natuurlijk nooit. Wat er gebeurt als de loon- en materiaalkosten sneller stijgen dan verwacht? Of als de woningen in de Oosterpoort ondanks alle voorzorgsmaatregelen toch ineens verzakken? En wat als de planning die nu voorligt, toch niet gehaald kan worden? Ik wil hier niet somberen, maar ik wil wel graag dat eventuele extra kosten in de toekomst niet opnieuw voor rekening van de provincie komen. Wij zien dan ook graag dat wordt afgesproken dat de regievoerder – en dat is dus Rijkswaterstaat – vanaf nu ook passende verantwoordelijkheid neemt voor eventuele nieuwe tegenvallers. En dat we dus niet opnieuw gedwongen zullen worden, andere provinciale projecten of taken op te schorten. Daartoe dienen wij, samen met de Partij voor het Noorden, een motie in. De motie heet 'Tegenvallers niet weer ten laste van de provincie'.

De VOORZITTER: Bij moties is het gebruikelijk dat de voorzitters ze voorleest. De motie met nummer 257 is ingediend door de SP en de Partij voor het Noorden en die eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021,

Constaterende dat:

- de tekorten voor Ring-Zuid op grond van afspraken in het verleden moeten worden gedekt met voor andere projecten gereserveerde RSP-gelden;
- hierdoor de projecten N33-midden en Wunderline in gevaar dreigen te komen; hetgeen zeer ongewenst is en de verhouding tussen Stad en Ommeland onder druk zet;
- in het nu voorliggende akkoord niet geheel kan worden uitgesloten dat in het vervolg van het project de risicobuffer zal worden overschreden;
- dat volgens de nog steeds geldende afspraken die overschrijdingen dan opnieuw uit RSP-gelden gedekt moeten worden;

Overwegende dat:

- de provincie met de thans voorgestelde extra bijdrage een aanzienlijk bijdrage levert aan de oplossing van problemen waar zij zelf slechts zeer ten dele voor verantwoordelijk kan worden gehouden;
- de geldende afspraken tussen Rijk en provincie over de verantwoordelijkheid voor meerkosten bij Ring-Zuid tot onredelijke uitkomsten leiden;
- het niet acceptabel is als door nieuwe tekorten bij Ring-Zuid nog meer projecten elders in de provincie in gevaar zouden komen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. de afspraken over budgetoverschrijding in project Ring-Zuid zodanig te herzien dat mogelijke toekomstige overschrijdingen van de nieuwe risicobuffer bij ARZ volledig ten laste van Rijkswaterstaat (c.q. het Rijk) komen;
 2. dan wel langs andere wegen ervoor te zorgen dat hetzelfde doel wordt bereikt;
- En gaan over tot de orde van de dag!

Deze motie is ondertekend door de heren Frenay en Van der Laan en maakt onderdeel uit van de beraadslaging.

De heer DE WIT (CDA): Een vraag aan de heer Frenay. Ik vind het zeker sympathiek dat u aangeeft, via de voorzitter, dat Rijkswaterstaat meer verantwoordelijkheid neemt. Wat ik me alleen even afvraag: volgens mij zijn er gewoon meerdere risico's – dat weet ik eigenlijk wel zeker – die niet afgewenteld kunnen worden op bijvoorbeeld het Rijk, maar altijd ten laste komen voor bijvoorbeeld de provincie. Hoe gaan we daar dan mee om?

De heer FRENAY (SP): Ja, ik hoop dat de heer De Wit het mij niet kwalijk neemt dat ik over alle juridische en technische details niet heel erg deskundig ben. Maar de strekking van de motie is dat waar risico's voor rekening komen voor de opdrachtgever, een combinatie van provincie, gemeenten en Rijk, wij nu vinden dat de provincie haar deel wel geleverd heeft. Binnen dat conglomeraat van opdrachtgevers, dat driemanschap, is het nu wel zo dat de sterkste partij ook de zwaarste lasten zou moeten gaan dragen.

De heer GERRITS (D66): Ik zou graag van de heer Frenay wat er gebeurt als we deze motie zouden aannemen. Stopt dan het werk? Moet die vaststellingsovereenkomst opnieuw in elkaar worden getimmerd? Wat denkt u dat daar de gevolgen van zullen zijn?

De heer FRENAY (SP): Ja, dat soort vragen moet de heer Gerrits niet aan mij stellen, want daar heb ik helemaal geen verstand van.

De heer GERRITS (D66): Ja, maar als je ergens geen verstand van hebt en je dient ergens een motie over in zonder te weten wat de gevolgen zijn, dan wil ik graag weten waar ik over stem. Dus dan vind ik dat toch een lastig verhaal worden.

De heer FRENAY (SP): Nou, ik denk dat de mensen hier in huis en mevrouw de gedeputeerde naast mij straks heel goed kunnen uitleggen hoe deze motie, als wij met de strekking ervan instemmen, ook daadwerkelijk gestalte kan krijgen. Ik ben geen ambtenaar, meneer Gerrits.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Is de SP dan ook van mening dat je dit gewoon kunt regelen, terwijl het werk gewoon doorgaat? Dan is het gewoon een onderlinge afspraak tussen de opdrachtgevers met die samenwerking in het driemanschap. Dus daarin kun je gewoon een andere afspraak onderling maken qua verderer risico's, zodat het project gewoon door kan gaan, toch?

De heer FRENAY (SP): Ja, dat denk ik wel. Dit is een afspraak die niet de relatie met de aannemer betreft, maar de onderlinge relatie tussen de verschillende opdrachtgevers. Dank voor uw bijdrage, meneer Schmaal, want dat illustreert dat het veel eenvoudiger is dan de heer Gerrits suggereert.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Kan de heer Frenay uitleggen hoe de motie zich verhoudt tot het voornemen dat in de voordracht staat om sowieso een onderzoek te doen naar de rol van Rijkswaterstaat?

De heer FRENAY (SP): Ja kijk, dat onderzoek wordt gedaan en daar zijn wij blij mee. Ik denk dat dat ook heel goed is. Maar ja, de uitkomsten van dat onderzoek kennen wij natuurlijk nog niet. Wij hopen dat als dat onderzoek een beetje vlot voor elkaar komt, de uitkomsten van dat onderzoek extra argumenten zullen opleveren voor deze motie.

De heer BAKKER (VVD): De ingediende motie komt op zich wel sympathiek over. Maar het is onderdeel van een overeenkomst die er ligt tussen het Rijk en de provincie. Die overeenkomst breek je zomaar niet open. Zou het niet beter zijn dat u gewoon een briefje naar de minister stuurt met de vraag om in voorkomende gevallen dit zelf te betalen? Dat heeft misschien wel meer nut dan deze motie indienen.

De heer FRENAY (SP): Nou, de heer Bakker schaart zich een beetje in het gezelschap van de heer Gerrits, die mij vraagt hoe dat dan allemaal technisch zou moeten. Ik heb daar net al antwoord op gegeven. Daar een beetje op vooruitblikkend: misschien dat de voorzitter het laatste zinnetje van de motie nog eens wil voorlezen, want die geeft antwoord op de vraag.

De VOORZITTER: Ik heb het al voorgelezen, ik doe het niet nog een keer. Ik verwijs u naar de stukken. Dat leer ik ook van dit debat: ik verwijs naar iets anders.

De heer FRENAY (SP): Nou, goed. Als u mij dan toestaat, voorzitter. De heer Bakker, het laatste zinnetje luidt: *'dan wel langs andere wegen ervoor te zorgen dat hetzelfde doel wordt bereikt'*. Mochten wij tegen lastige kwestie aanlopen, dan is dit ons verzoek. Wij vertrouwen op de creativiteit van onze bestuurders dat er vast wel een oplossing voor te vinden zal zijn.

De VOORZITTER: Dat klinkt heel juridisch. Dan stel ik voor dat u doorgaat met uw betoog.

De heer FRENAY (SP): Tot zover punt vier. Nu komt punt vijf. Wij hebben begrepen dat er nog discussies lopen met de Belastingdienst – dat is natuurlijk ook het Rijk – over de BTW over het aanvullende budget. Onze vraag is of dat kan betekenen dat wij mogelijk nog eens te maken krijgen met 21 procent extra. En waar gaan wij dat dan van betalen? Even voor de goede orde: dan hebben we het wel over zo'n 16 miljoen. Wij hebben ons hier in huis wel om minder druk gemaakt.

Het zesde punt waarover wij meer helderheid wensen, is de inzet van de minister bij de dreigende tekorten bij de Wunderline en de N33. Tot nu toe stelt de reactie van de minister op de bijna Kamerbreed aangenomen motie van 7 december ons niet erg gerust. Wij vinden dat de minister zich nadrukkelijker dient te conformeren aan de opdracht in die motie en ons daarin concrete toezeggingen moet doen.

Zes punten die wij graag opgehelderd zouden krijgen, alvorens wij ons standpunt zouden willen bepalen. In het ordedebatje daarnet hebben we het daar al kort over gehad. Jammer dat ons voorstel, dat wij bij dezen hadden willen doen, niet is overgenomen. Ons idee was dat na twee jaar onderhandelen een paar weken extra er ook niet zo heel veel meer toe zouden hebben gedaan. Gelukkig hebben we nog een halve dag voor we moeten stemmen, dus we hebben nog tijd om daarover na te denken.

Tot slot nog enkele algemene overwegingen. Veel is nog onduidelijk, maar vaststaat dat wij als provincie een flinke scheur in de broek oplopen. Dan rijst ook de vraag wiens schuld dat is. Wij denken dat wij daarvoor één persoon moeten aanwijzen, maar dat wij terugkijkend moeten vaststellen dat we nu met elkaar de zure vruchten plukken van het auto- en snelwegdenken van Rijkswaterstaat, de doorgeschoten marktwerking, het naïef aanvaarden van een te grote verantwoordelijkheid, risicovolle en knellende contracten en de starheid in onze planologische procedures. En dan ben ik vast nog wel het een en ander vergeten. Want wat is nu eigenlijk het probleem?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik heb het idee dat ik weet wat de heer Frenay vergeten is. Niet alleen het starre denken van Rijkswaterstaat enzovoort, maar ook de zelotische houden van GroenLinks en andere om een stuk te ondertunnelen midden in een bodem die daarvoor niet geschikt is en waarvoor geen goede monsters zijn genomen. Is dat ook niet wat de heer Frenay zou moeten noemen?

De VOORZITTER: U wordt wel van veel kanten geholpen. De heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Ja nou, als de heer Marquart niet zo scherp had geïnterrupteerd, dan had hij in mijn volgende passage het antwoord op zijn vraag gekregen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De heer Frenay heeft het over een star doorvoeren van marktwerking. Maar is er wel sprake van marktwerking, als de politiek koste wat kost iets wil bereiken, een plan wil op- of uitvoeren, waar de markt eigenlijk nooit voor gekozen zou hebben, alleen al vanwege de kosten en het feit dat het nauwelijks te realiseren is voor een redelijke prijs?

De heer FRENAY (SP): Ja kijk, dat is natuurlijk het gevaar als je zo'n term als 'marktwerking' introduceert: dat daar dan weer hele werelden achter schuil blijken te gaan. Bij de een is het die wereld en bij de ander is het weer die wereld. Op zich kunnen wij daar ook wel weer een dagje mee vullen. Maar waar ik aan refereerde: dat moet je altijd beknopt doen omdat je niet eindeloos mag spreken, behalve als je antwoord geeft op een interruptie.

De VOORZITTER: Ja, neemt u rustig de tijd, zou ik zeggen.

De heer FRENAY (SP): Met de marktwerking in mijn verhaal duid ik op de contractvormen die gebruikelijk zijn bij dit soort projecten. En die contractvormen, die dus heel aangehaakt zijn bij de gedachte dat de markt altijd de beste oplossingen weet te bieden, hebben in dit geval hiertoe geleid. Dat is natuurlijk niet alleen bij deze Ringweg. Meneer Van Kesteren, als u uw schuurtje zou verbouwen, zou u hetzelfde probleem tegenkomen. Aannemers schrijven te laag in, omdat als zij een reële prijs bieden, zij de klus dan niet krijgen. En dat is het gevolg van marktwerking. Ik hoop dat u hier even tevreden mee bent, meneer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): U krijgt van mij het voordeel van de twijfel.

De VOORZITTER: En dat is al heel wat, denk ik.

De heer FRENAY (SP): Zeker als het van de heer Van Kesteren komt.

De VOORZITTER: Ik denk dat ik niet de enige ben – en de heer Marquart Scholtz, niet te vergeten – die reikhalzend naar het vervolg van uw betoog uitkijkt.

De heer FRENAY (SP): Juist. Daar ga ik dan nu mee verder.

Wat was nu het probleem? Eén stoplicht op de autosnelweg van Amsterdam naar Duitsland. Niet dat wij daar in Groningen zelf zo veel last van hadden, maar in het snelwegdenken van Rijkswaterstaat kon dat echt niet langer. Ruim baan voor het doorgaand verkeer, dat zonder oponthoud onze Stad voorbij moet kunnen rijden. Dat bereik je onder andere door lokaal verkeer van de Ring af te jagen en door de Stad te sturen. Als doekje voor het bloeden kreeg de Stad de verdiepte ligging met drie groene deksels. Als dat allemaal lukt, is dat misschien wel het enige onderdeel van het hele project, meneer Marquart, dat kwaliteit toevoegt aan de Stad. Want voor de rest had het allemaal veel eenvoudiger gekund. Zeker nu we kunnen vaststellen dat door de opkomst van de elektrische fiets en andere mobiliteitsoplossingen en ook door de onverwacht gebleken voordelen van het thuiswerken de capaciteit van de Ringweg een heel stuk geringer kan.

‘Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald’, zou een verstandig mens zeggen. Maar helaas, bij dit soort projecten hebben we met elkaar een wereld gecreëerd waarin dat niet meer kan. Dat moet ons te denken geven. Het is bizar wat er gebeurd is. Zo snel na de start van het werk drie jaar vertraging. Ook de zeer ervaren professor Leendertsen had zoiets nog nooit meegemaakt. Dat kun je dus maar één conclusie trekken: we zijn bij de neus genomen. Het wil er bij ons echt niet in dat de aannemer van tevoren niet wist dat er veel meer tijd en geld nodig waren dan in de aanbesteding was gemeld. Wij denken dat het zinvol is om nog eens te onderzoeken wat er hier gebeurd is. Wie wie voor de gek heeft gehouden en wie er allemaal heeft zitten slapen. Dat onderzoek gaat onze Rekenkamer doen. Wij hopen dat wij er veel van zullen leren.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Alle waardering voor het betoog van de heer Frenay. Ik heb één bezwaar. En dat is dat hij, zoals iedere politicus tegenwoordig om de drie woorden meent te moeten zeggen, zegt ‘met elkaar’. We hebben deze situatie ‘met elkaar’ gecreëerd. Ik ben daar mordicus tegen. Dit is niet zo. Ten eerste was Forum twee jaar geleden, voordat de zegenrijke intocht in de Staten van Nederland van Forum een feit was, niet betrokken bij deze besluitvorming. En ten tweede neem ik aan dat niet iedereen het hiermee eens was oorspronkelijk. Dus dat hele ‘met elkaar’ is weer zo’n falsificatie waar ik niet dol op ben.

De VOORZITTER: Dit is meer een bewering dan een vraag. Ik geef toch de heer Frenay de gelegenheid daarop te reageren.

De heer FRENAY (SP): Ik dank de heer Marquart voor deze nuancering. Of – ja, hoe moet ik het noemen? Ik ben het eigenlijk wel met de heer Marquart eens. Mensen die de SP wat beter kennen, weten ook en kunnen zich vast ook heel veel voorbeelden voor de geest halen dat de SP natuurlijk in heel veel gevallen lange tijd een roepende in de woestijn is en heel vaak stevig stelling neemt tegen ontwikkelingen en standpunten van de grote meerderheid. Wat mij enigszins geruststelt en hoopvol stemt, is dat toch ook in veel gevallen na verloop van tijd wel blijkt dat de SP het allemaal zo gek nog niet ziet.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dan zou ik toch het beeld dat de heer Frenay van zijn partij schetst inzake de Ring-Zuid, willen nuanceren. Want dat de SP een roepende in de woestijn was in dit onderwerp, moet ik toch krachtig bestrijden. Want die eer komt de PVV-fractie toe.

De VOORZITTER: Ik wijs de heer Van Kesteren op de mogelijkheid daar in zijn eigen spreektijd royaal aandacht aan te besteden.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Zeker!

De heer FRENAY (SP): Ja, ik moet de heer Van Kesteren hier volmondig gelijk in geven.

De VOORZITTER: Volgens mij bent u nu aan het eind van uw betoog?

De heer FRENAY (SP): Ja.

De VOORZITTER: In algemene zin: ik vond het een mooi, stimulerend en vriendelijk interruptiedebat, dat hier en daar ook scherpte toevoegde. De bruto-nettoverhouding tussen de spreker en de interrupties werd wel ongunstig, dus daar wordt het laat van. Ik hoop dat u het niet erg vindt dat ik in de komende ronden iets meer ga knijpen op de interrupties. Te beginnen bij de heer Bakker, want die heeft nu het woord.

De heer BAKKER (VVD): Ik wil positief beginnen. De Ring-Zuid kan en zal worden afgebouwd. Daarnaast geeft het College aan dat een alternatieve financiering voor de Wunderline en de N33-Midden moet worden gevonden. Er is dus sprake van het onder voorwaarden doorgaan van deze projecten. Dit heeft een grote inspanning gekost van ons College en van de verantwoordelijk gedeputeerde in het bijzonder – dank daarvoor.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik ben wel benieuwd waar de VVD het vandaan haalt dat die alternatieve financiering gevonden moet worden. In de voordracht staat er iets onderzocht gaat worden.

De heer BAKKER (VVD): Wij vinden dat het gevonden moet worden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan is het toch bijzonder dat de VVD een eigen mening verkondigt en daarvoor de complimenten geeft aan het College, terwijl dat niet in de stukken staat.

De heer BAKKER (VVD): Ik heb gemeend – dat blijf ik nog steeds vinden – het College en de gedeputeerde te bedanken voor de inzet die is gepleegd om überhaupt Ring-Zuid doorgang te laten vinden. Want dat heeft ook aan een zijden draadje gehangen. Daar ging mijn opmerking over.

De Ring-Zuid van de Stad Groningen vraagt een extra bijdrage van de provincie van 78 miljoen euro. Dit komt voort uit het convenant RSP en de realisatieovereenkomst Aanpak Ring-Zuid. Een hernieuwde vaststellingsovereenkomst wordt vastgesteld. De laatste tijd zijn er enige informatiesessies over Ring-Zuid geweest. Daar kwam naar voren dat het een redelijk normale zaak zou moeten zijn dat je een overschrijding van 15 procent als een gegeven beschouwt. Wij zien het normale daarvan niet in. Wij zijn het dan ook eens met het onder punt 4 in de voordracht genoemde – en ik citeer: *‘onderzoek te laten uitvoeren naar de invulling van de opdrachtgeversrol door Rijkswaterstaat bij de ontstane problemen in het project Aanpak Ring-Zuid’*. Einde citaat. Wij zien van mening dat deze invulling van de opdrachtgeversrol dusdanig breed beschouwd moet worden dat je af kunt wegen of dit consequenties moet hebben.

In de voordracht wordt voorgesteld om de extra bijdrage van 78 miljoen te onttrekken aan de financiële middelen die zijn toegekend aan de RSP-projecten N33-Midden en de Wunderline. Bij de Wunderline is de eerste fase uitvoerbaar en is er vervolgens tijd om alternatieve financieringsbronnen te zoeken. Deze tijd kan bij de N33-Midden beperkter zijn als de minister vasthoudt aan het principe dat bij een tracébesluit ook een financiële dekking hoort.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik wilde nog even wat verheldering vragen over het onderzoek waar de heer Bakker eerder aan refereerde. Want wat is de verwachting van de heer Bakker, en misschien ook wel de hoop, ten aanzien van de uitkomst van het onderzoek?

De heer BAKKER (VVD): Nou, 'hopen'? Laat ik dat daar maar niet over hebben. Maar wij willen – en ik denk het College ook wel – een dusdanig breed onderzoek dat je kunt afwegen of je nog eens mensen erop moet aankijken of wij dit wel goed hebben gedaan met elkaar en of dat consequenties moet hebben. Dat zou de opzet van dat onderzoek moeten zijn.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Wat voor consequenties bedoelt de heer Bakker hiermee? Dat daar misschien mensen zelf een conclusie uit moeten trekken? Of zijn dat alleen maar de financiële consequenties?

De heer BAKKER (VVD): Het gaat erom dat je een onderzoek doet. Dat je kun op een gegeven moment voor jezelf doen. Maar je kunt op gegeven moment ook onderzoeken, met in het achterhoofd dat er hier een aantal betrokken partijen bij is geweest, wat de rol van die betrokken partijen is geweest en of ik daar die partijen op moet aanspreken. Wij vinden dat dat laatste moet gebeuren.

De heer VAN DER LAAN (PvdN): Ja, de VVD is altijd landelijk gek op de post 'verkeer' c.q. Rijkswaterstaat. Ook nu, weliswaar onder een demissionair minister van VVD-huize. Wat heeft nou de VVD het afgelopen jaar gedaan om haar eigen minister te bewegen om met hulp te komen richting Groningen? En de tweede jaar in het verlengde daarvan: wat gaat de VVD doen komende verkiezingscampagne ten aanzien van de compensatie Ring-Zuid? Hoe gaat de VVD dat uitleggen in Groningen? Het is haar minister.

De heer BAKKER (VVD): Nou, we gaan dat niet uitleggen in Groningen. Er is inderdaad wel wat uit te leggen in het Haagse. Laat ik het zo zeggen: daarvan kun je de eerste tekenen – dan heb ik het even niet over het verleden, maar over de toekomst – duidelijk zien, dat bijvoorbeeld ook de Lelylijn c.a. opgenomen is het verkiezingsprogramma van de VVD. Wij hebben de beoogde Tweede Kamerleden van de VVD hier in het noorden heel nadrukkelijk meegegeven om ervoor te zorgen dat ook de financiering van de N33-Midden c.a. onderdeel van de onderhandelingen in een regeerakkoord wordt. Geeft dat een garantie? Maar we doen het wel.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De VVD geeft aan dat ze geen garanties kan geven, maar drukt wel haar eigen mensen op het hart om dat te gaan doen. Maar de heer Bakker weet toch ook dat er in de Tweede Kamer een motie nodig was om te zorgen dat überhaupt de N33-financiering op de lijst kwam te staan, zodat Den Haag daar überhaupt wat geld voor moest geven? Dus in de gewone beleidsmakers komt dat niet op. Dat is ook te zien in de BO-MIRT-discussie. Dus hoeveel kans schat de VVD in dat er überhaupt een financiering gevonden gaat worden voor de verdubbeling van de N33?

De heer BAKKER (VVD): Ik waag me niet aan een percentage. Maar als je het niet probeert, weet je zeker dat je niets krijgt.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Is de VVD dan niet bezig om mensen een worst voor te houden die er niet is, omdat de kans gezien het verleden natuurlijk nihil is dat er überhaupt extra geld komt uit Den Haag voor de verdubbeling van de N33? En dat de kans groot is dat die niet gerealiseerd wordt? Is dat dan wel open en eerlijk naar de inwoners van de provincie toe?

De heer BAKKER (VVD): Ja, ik denk dat dat volstrekt open is. Als je zegt dat daar geen kans op is en wij naar alternatieven moeten zeken en hier en daar de portemonnee moeten trekken en als je met dat in je achterhoofd en hier afsprekende niet met dat verhaal naar Den Haag gaat, dan weet je zeker dat je niks krijgt.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus de VVD laat dan liever een project om zeep helpen, omdat de kans nihil is en je het misschien zelf moet gaan regelen? Dat heeft dan niet de voorkeur van de VVD? De VVD gaat dan liever gewoon wedden op een paard waar een heel kleine kans bij is dat we toch nog geld krijgen?

De heer BAKKER (VVD): Nou, wij hebben tenminste nog iets in Den Haag waar wij mee kunnen spreken. Dat is het nadeel van regionale partijen, die dat niet hebben. Dus de kans dat wij iets bereiken, is groter dan u dat bereikt.

De VOORZITTER: Hoewel dat een provocerende opmerking is, zou ik niet willen dat het debat nu de hoek ingaat van nut en noodzaak van regionale partijen. Gaat de interruptie over iets anders? Want deze discussie is heel interessant, maar buiten de orde. Nee? Dan vervolgt de heer Bakker zijn betoog.

De heer BAKKER (VVD): Ik was bij de N33-Midden gebleven. De tijd is daar beperkter als de minister vasthoudt aan het principe dat bij een tracébesluit ook een financiële dekking hoort. Iedere druk in tijd en het benoemen van alternatieven kunnen een nadelig effect hebben op de onderhandelingen. In de voordracht geeft het College aan dat het met de opdracht om een alternatieve financiering te zoeken, aan de gang gaat. Hoe gaat het College hier invulling aan geven en wat kan en moet de rol van de Staten hierin zijn? Uitgangspunt dient te zijn dat beide projecten uitgevoerd worden. Voor de N33 geldt dat sinds het indienen van de plannen het economisch belang van deze weg is toegenomen, gezien de vestigingen bij Groningen Seaports en de functie die de havens moeten vervullen bij de energietransitie. Die is dusdanig belangrijk dat als je praat over alternatieve financiering, je tevens nog weleens zou kunnen beschouwen of je die *bottleneck* van het Eemskanaal mee kunt nemen. Wij zien dus de noodzaak en het nut van beide projecten voor de provincie Groningen absoluut in.

Tot slot, in het kader van een betrouwbare overheid: beloofd is beloofd.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De VVD is redelijk stellig dat die N33-verdubbeling er gaat komen. Wil de VVD alle middelen om dat dan daadwerkelijk te realiseren, onafhankelijk van de uitkomsten met Den Haag?

De heer BAKKER (VVD): Ja, en dat het op voorhand zeer onverstandig is om daar op voor te sorteren.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): Mijn eerste vraag was heel duidelijk: wat heeft de VVD het afgelopen jaar nou gedaan om haar eigen achterban in Den Haag te bewerken? Onze fractie heeft er werkelijk waar geen één zinnig antwoord op gekregen. Vervolgens gaat de heer Bakker regionale partijen ervan betichten dat ze geen lijntjes in Den Haag hebben.

De VOORZITTER: Dat moest er toch nog even uit.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): Ik verzoek de heer Bakker toch om dan met een serieuze reactie komen op wat de VVD-fractie Groningen qua aantal telefoontjes en qua overleg heeft gedaan om haar eigen minister te overtuigen.

De heer BAKKER (VVD): Nou, er zijn contacten geweest. Ik denk niet dat het zinvol is dat u volledig uit de doeken ga doen hoe dat is verlopen. Het heeft tot nu toe weinig resultaat gehad. Maar dat zou met de verkiezingen in het zicht ook best anders kunnen staan.

De VOORZITTER: Zullen we zeggen: de heer Schmaal stelt de allerlaatste vraag? De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan zou het goed zijn dat de VVD even wat breder terugkijkt naar het verleden en dan eens kijkt wat het dan concreet voor de provincie Groningen opgebracht heeft met die contacten in Den Haag. Dat is volgens mij bar weinig.

De VOORZITTER: De heer Bakker, ook ten slotte.

De heer BAKKER (VVD): Ja, wat moet ik met zo'n opmerking, voorzitter? Ik kan daar niet zoveel mee.

De heer DE WIT (CDA): De CDA-Statenfractie is blij dat het College van GS de andere betrokken overheden en de Aannemerscombinatie Herepoort een akkoord hebben bereikt rond de financiële situatie van het project Ring-Zuid. Voor alle betrokkenen was het een moeizaam, maar noodzakelijk proces. Veel dank daarvoor richting het College, maar ook richting het ambtelijk apparaat. Toch sta ik hier vandaag met een dubbel gevoel. Ik kom daar zo op terug.

Mijn fractie is van mening dat hier een akkoord ligt dat voldoende houvast biedt om het project voldoende af te ronden. We hebben ook kennisgenomen van de alternatieve scenario's die zijn opgesteld en komen tot de conclusie dat het scenario 'doorgaan met de Combinatie Herepoort' zowel qua tijd als verwachte meerkosten de beste optie is.

De beste optie is in dezen helaas ook de minst slechte optie. Want de tekorten die zijn ontstaan bij de N33 en de Wunderline zijn een bittere pil voor de regio. De stekker uit deze projecten trekken of ons neerleggen bij deze tegenslag is voor de CDA-Statenvructie geen optie. Wij vinden het van essentieel belang dat de aanvullende financiering voor deze projecten wordt gevonden. Wij willen van het College weten welke mogelijkheden het gaat onderzoeken om deze ontstane situatie zo snel als mogelijk op te lossen. De hamvraag is: hoe heeft het zo ver kunnen komen? Hoe kan het dat het Rijk, nota bene opdrachtgever voor de ombouw van de Zuidelijke Ringweg, ons zo hard in de steek heeft gelaten?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het CDA geeft aan ook de andere projecten erg belangrijk te vinden. Dezelfde vraag als ook aan de VVD: gaat het CDA hoe dan ook er financieel voor zorgen dat we doorgaan met die projecten die nu dreigen te sneuvelen of vertraging oplopen?

De heer DE WIT (CDA): Ja, als ik een auto koop en het blijkt dat er allerlei gebreken zijn aan die auto, dan is het eerste wat ik doe, naar de autohandelaar gaan en aangeven dat ik daar meerkosten voor heb gemaakt en ik die graag vergoed wil hebben. Dan ga ik niet naar die autohandelaar toe om te zeggen: ik wil het graag vergoed hebben en als u dat niet op dat tijdstip geregeld hebt, betaal ik het alsnog wel zelf.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik neem aan dat het CDA met die auto Ring-Zuid bedoelt. Mijn vraag ging erover dat er nu projecten dreigen te sneuvelen. Vindt het CDA die projecten zo belangrijk dat het die ten koste van alles uiteindelijk wel gerealiseerd wil hebben?

De heer DE WIT (CDA): Volgens mij heb ik net heel duidelijk in mijn bijdrage aangegeven dat de vraag niet is of het gerealiseerd wordt, maar wanneer het gerealiseerd wordt. Het is voor ons en voor de regio van essentieel belang dat projecten als de N33, maar ook de Wunderline gewoon gerealiseerd worden. Wij zullen daar als CDA ons voor inzetten.

Mijn fractie wil dat er op zo'n kort mogelijke termijn onderzoek wordt gedaan naar de steken die Rijkswaterstaat heeft laten vallen bij dit project. We voelen daarin gesterkt door de bevindingen van de onafhankelijke commissie-Hertogh, die eerder al concludeerde dat er fouten zijn gemaakt door het Rijk bij dit project.

Dat brengt mij bij de vraag hoe we de risico's kunnen beperken en als Staten onze informatiepositie kunnen verbeteren bij deze en toekomstige grote infrastructurele projecten. Laat ik beginnen bij de eerste vraag. Wij hebben tijdens de informatiesessies meerdere vragen gesteld over het managen van de risico's bij dit project. Ons is verteld dat er vier waarnemers betrokken zijn bij het project plus externe experts op specifieke onderdelen. Wij zijn er daarmee van overtuigd dat de controle voldoende is gewaarborgd. Wel roepen we het College op om in de toekomst proactief de vinger aan de pols te houden en de bouwers op te roepen om, als er iets gebeurt of als er iets misgaat, ons daar gewoon over te informeren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het CDA geeft aan dat het wel proactief mag. Is het CDA van mening dat dat niet gebeurt is in het verleden?

De heer DE WIT (CDA): Nee, ik ben er niet constant bij geweest. Ik heb gezien dat het College constant vragen gesteld heeft. Dat ik ook aan de andere kant van de tafel gehoord, dat die vraag vaak is neergelegd. Maar om het project tot een goede afronding te brengen de komende drie jaar – zeker bij dit project, waar zoveel is misgegaan – vinden wij het heel belangrijk dat het College de vinger aan de pols houdt.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan even een andere vraag. Van de risico's waar het CDA het over had, is een mooi rapport. Dat is van april afgelopen jaar. Daarin staat dat de CHP-organisatie risico's heeft met 'een onbeheerst proces'. Geeft dit het CDA voldoende vertrouwen om nu te denken dat het proces en de afspraken die gemaakt zijn, tot een goed einde gaan leiden?

De heer DE WIT (CDA): Er is door verschillende partijen en verschillende experts heel goed gekeken. Laten we ook eerlijk zijn: het is nooit volledig mogelijk om risico's tegen te gaan. Als we dat zouden kunnen doen, zouden we volgens mij gelijk tekenen bij het kruisje. Risico's houdt je altijd. We vinden het wel belangrijk om de risico's wel zo laag mogelijk te houden. Wij hebben er vertrouwen in dat daar met dit akkoord recht aan gedaan wordt.

Ook als Staten zullen we ons in de toekomst proactiever moeten opstellen. Dat heb ik het over de volledige Staten. Daarom hebben de heren Frenay, Van der Laan, Bakker en ondergetekende met ondersteuning van de griffie en de Commissaris, een vervolgprocesvoorstel geschreven om als Staten meer grip te krijgen. Dat voorstel wordt binnenkort besproken.

Tot slot nogmaals: voor mijn fractie is de kernvraag aan het College niet óf maar hoe er voor de aanvullende financiering wordt gezorgd voor de N33 en de Wunderline.

De VOORZITTER: Ik stel voor dat we even een kwartiertje schorsen om de benen te strekken en een kop koffie te nemen. De vergadering is geschorst.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef voor Groninger Belang het woord aan de heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Eigenlijk wordt ons gevraagd om een streep te zetten door N33-Midden, want zo lezen wij dit voorstel, om daarmee het enorme gat te dekken bij de Ring-Zuid. Hoe is het gegaan? We hebben een aanbesteding gehad – de Partij van de Arbeid had het daar ook over. Een hoop gebakkelei, een hoop geruzie, werk is stilgelegd, er zijn andere dingen gedaan. Vervolgens zijn we een jaar onderweg in totaal om een overeenkomst te sluiten met z'n allen. Het bedrag van de aanbesteding is nu ruim 200 miljoen euro dan het bedrag waarvoor het nog in augustus afgelopen jaar gedaan zou worden. 200 miljoen. Dat is een 2 met acht nullen, maar dat staat ook gelijk aan 38.500 huishoudens met twee kinderen die een jaar lang kunnen eten. Als wij de armoede willen oplossen, zou dit een mooi bedrag zijn, hè? Dat wordt nu met één pennenstreek overgemaakt richting de Aannemerscombinatie.

De aannemer verhuut zich in geheimhouding, anders zou hij schade kunnen lijden. Nou, in dit dossier lijdt maar één iemand schade en dat zijn de inwoners van de provincie Groningen en niemand anders. Want zij zijn gedupeerd, net als de ondernemers. Want belangrijke projecten vinden straks geen doorgang. Dan staat dat nog even los van de vervolgschade. Maar blijkbaar is de mogelijke schade van een aannemer belangrijker dan de echte schade voor de inwoners van deze provincie. Wat ons betreft is er met oogkleppen op volledig erop ingezet om er financieel uit te komen tegen elke prijs. Dat is gelukt. Er is nu een akkoord. Maar we hadden toch een akkoord? We hadden toch een aanbestedingsdocument? We hadden toch een contract? Dat was toch een akkoord? Waarom gaan we er nu wel uitkomen dan?

We zijn krap een dag in het bezit van een conceptrapport van Horvat en Partners nota bene over de risicobeoordeling en risicoreservering van Ring-Zuid. In dit rapport staan enorme *disclaimers*. Ze hebben maar anderhalve week de tijd gehad om het onderzoek te gaan. Ze hadden alleen maar documenten van de opdrachtgever. Ze hebben niet kunnen spreken met de opdrachtnemer en ze hebben maar een heel kleine *scope* bekeken, namelijk alleen risicoreservering en niet de totale reservering. Conclusie van dit conceptrapport was 45 miljoen en die staat nu in de stukken. Verder staat in datzelfde verhaal – dan heb ik het over april 2020, nog geen jaar geleden – dat de projectorganisatie van CHP niet op orde lijkt te zijn. Ze spreken van 'een risico op een onbeheersbaar proces'. En met deze aannemer gaan we een vette cheque aftikken en vervolgens gaan we vrolijk en vol vertrouwen verder met deze combinatie. De garantie dat de kosten hierbij blijven, is boterzacht. Dat hebben we kunnen horen in de persconferentie. De persconferentie waar de gedeputeerde wel erg vriendelijk en meegaand was voor zowel de aannemer als het Rijk als het ging om het meebetalen.

De heer VAN DER LAAN (Pvvh): 'Boterzacht', hoor ik Groninger Belang zeggen. Kunt u dat wat nader toelichten? Vanwaar die argwaan?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Er staan nog steeds risico's benoemd. De aannemer heeft letterlijk gezegd in de persconferentie dat als hij toch nog tegen andere dingen aanloopt die hij niet had voorzien, hij dan alsnog bij de opdrachtgever terecht kan. Voor een deel staat in de risicorapportage een stuk of vijf, zes van risico's die nog bij de opdrachtgever liggen en de rest bij de opdrachtnemer. Maar dat zijn nog steeds de risico's. En als je dan ziet dat wij maar anderhalve week de tijd hebben genomen in dat voortraject om die risico's nou eens goed en helder neer te zetten en je daaruit tot de conclusie dat het 45 miljoen is – met allemaal *disclaimers* erbij – en dat dan het harde gegeven is, dan vraag ik mij af of wij wel op de goede koers zetten. Dat geeft wat ons betreft geen vertrouwen in de toekomst op deze manier.

De persconferentie: daar was ik gebleven. Wij vonden dat de gedeputeerde daar erg vriendelijk was voor het Rijk, omdat zij aangaf dat het Rijk bij de provincie terecht kwam. Ja, formeel klopt dat. Maar in de Staten had ze toch een andere toon. Daar had ze wel zoiets van dat ze ervoor ging zorgen dat er geld komt voor de Ring-Zuid en zij zich daar hard voor maakte. Niet voor niets is het dat een journalist tijdens de persconferentie daarnaar vroeg. Hij zei: "Hé, mevrouw de gedeputeerde, u toont zich toch anders nu dan bij de Statenvergadering." Terecht wat ons betreft.

Wij hebben een aantal vragen voor de gedeputeerde. Waarom worden de nieuwe afspraken die nu gemaakt zijn, volgens de gedeputeerde nu wel nagekomen? Dus wat is daar eigenlijk in veranderd? Wat is er met de 'zachte kant' van het project? Want we hebben van de experts gehoord dat vooral de zachte kant vooral belangrijk is voor het doen slagen van een project. Wat is daaraan veranderd? Dus waarom wordt er nu anders met elkaar omgegaan dan ervoor? De gedeputeerde heeft in de afgelopen periode behoorlijk vaak geroepen dat de angst er is dat de Nederlandse ondernemingen gaan omvallen in de CHP. Ik wil weten of de Duitse bouwers nu garant staan voor het niet-omvallen van de Nederlandse ondernemers in het laatste contract. Dus is het risico dat de gedeputeerde zag, namelijk het omvallen van de Nederlandse bedrijven, weggenomen met deze deal?

Dan de volgende vraag: voelt u zich ook verantwoordelijk voor deze enorme overschrijding? Had u terugkijkend ook dingen anders gedaan in dit dossier? En zo ja, welke? Hoe belangrijk vindt u het dat de N33 wordt verdubbeld en hebt u daar alles voor over? Die vraag heb ik al eerder horen stellen bij andere fracties. U vraagt ons, de Staten, om de N33 te parkeren. Dit vinden wij onacceptabel. De motie-Koopmans in de Tweede Kamer van het CDA heeft ervoor gezorgd dat er geld voor de N33 op de agenda kwam en uit het MIRT betaald zou worden. Anders stond de N33 niet eens op het MIRT. Wat is nu de geschiedenis van de N33? Assen-Veendam, het zuidelijke stukje, is met een heel klein deel rijks geld toch gerealiseerd. Maar wel met een flink aanbestedingsvoordeel. Het overschot is naar N33-Midden gegaan. Dit wetende en gezien de BO-MIRT-discussie van vorige week geeft het ons geen goed gevoel dat wij erop koersen dat we voor de N33 geld kunnen verwachten uit Den Haag. Volgens ons is dat een doodlopend spoor. Dus nihil. Vandaar ik hierop doervroeg bij de heer Bakker. De N33 is van vitaal economisch belang voor een groot deel van onze provincie en dreigt te sneuvelen op deze manier. Onacceptabel voor onze fractie. Wij willen dat GS voor 1 juni komt met een financieringsvoorstel om de tekorten te dekken van de N33. En eigenlijk zou je dat financieringsvoorstel willen hebben voor de tekorten van de Ring-Zuid. Want je moet de problemen oplossen waar ze veroorzaakt worden. Maar ja, dat is nu niet aan de orde. Vandaar dat wij er een beroep op doen om rond de N33 met een voorstel te komen.

De heer GERRITS (D66): De heer Schmaal noemde een datum, waaraan voorafgaand een financieringsvoorstel gegeven zou moeten worden. Welke aanwijzingen heeft de heer Schmaal dat voor die datum ook inderdaad duidelijkheid over die financiering kan worden geboden?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, als het mij ligt, kan ik zo een voorstel maken. Dat is zo klaar. Dus dat heeft te maken met de wil. Kijk, waarnaar gekeken moet worden is hoe we dit gat kunnen gaan financieren. En welke kapitaallasten brengt dat met zich mee? Dus als je een gat moet vullen en het is een structurele last van 1,7 miljoen, dan moet je dus in de Begroting een dekking vinden voor die 1,7 miljoen. Ik weet dat we ernaar streven om vrije ruimte in de Begroting te krijgen van rond de 2 miljoen. Dus wellicht zou dat een richting kunnen zijn waarin gezocht kan worden. Maar in de motie roepen wij er dus toe op om ervoor te zorgen dat er een financieel voorstel komt. Wellicht zijn er nog andere potjes met ruimte – wie weet.

De VOORZITTER: U gaat die motie nog indienen, denk ik, hè? De heer Gerrits.

De heer GERRITS (D66): Ja, ik zou toch wel graag wat zorgvuldig met de provinciale middelen willen omgaan. Want als je die datum te dichtbij stelt, dan weet je één ding zeker: dan betaal je het dus gewoon zelf. En kennelijk vindt u dat niet erg,

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, wij vinden het wel erg dat wij zelf zoveel geld daaraan betalen. Maar wij zien de weg om voor de N33 geld te vragen van Den Haag als een doodlopende weg. Wij vinden de N33 cruciaal en belangrijk voor de provincie Groningen. Dus wij zeggen: zorg dat die weg er sowieso komt. 'Voor 1 juni' heeft te maken met dat tracébesluit. Kijk dan eerst ook maar eens naar de provinciale middelen. In de tussentijd moet je druk bezig gaan met Den Haag om te zorgen dat je die scheur in de broek voor de Ring-Zuid gedekt krijgt. Mocht dat succesvol blijken, dan kun je daarmee weer je financiering afkopen voor de N33. Zo zien wij dat.

De heer ROEMERS (PvdA): Mijn vraag is deels beantwoord door de vraag van de heer Gerrits. Maar ik vroeg me even af waarom volgens de heer Schmaal 1 juni zo belangrijk is voor het tracébesluit.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij zijn volgens mij nu zo ver met de N33 dat dat tracébesluit eraan komt. Wij willen nu gewoon door met die N33 en daar niet nog een keer vertraging in hebben. Op het moment dat je het tracébesluit hebt liggen en je zou een aanpassing willen doen aan de bestaande N33, is dat alweer veel lastiger, omdat er alweer een tracébesluit ligt. Dus daarom willen wij dat het College voor 1 juni om daar met een dekking voor te komen. Misschien is dat wel een tijdelijke dekking, want wellicht komt er toch wel geld uit Den Haag voor de Ring-Zuid en kun je daarop gaan anticiperen. Daarom vragen wij om er voor 1 juni mee te komen, zodat de N33 erdoor komt. Want aan de andere kant is dat op het moment dat dat niet voor 1 juni komt, wij verwachten dat die N33 er niet meer gaat komen.

De heer ROEMERS (PvdA): Wat ik een beetje bij u beluister, is dat u er eigenlijk geen vertrouwen meer in hebt dat er geld rondkomt voor de verdubbeling van de N33 zoals het nu wordt voorgesteld met het tracébesluit. Volgens mij hebben we nog tien jaar de tijd om dat uit te voeren, inclusief aanbesteding. Dus volgens mij hebben we nog wel tijd genoeg om dan te werken aan het ontwerp zoals we dat graag met elkaar willen zien. Hoe ziet u dat?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat klopt. Wij hebben er geen vertrouwen in dat voor het spoor zoals het gekozen is voor de N33, geld komt. We hebben nog wel even tijd. Nou, dat is mooi. Want als we nog even tijd hebben, gaan we wel gewoon door met de tijdelijke dekking, als ik met uw redenering meega. Dan hebben we dus een tijdelijke dekking nodig, net zolang tot het geld op een andere manier geregeld is.

De VOORZITTER: De heer Roemers, ten slotte.

De heer BAKKER (VVD): Er wordt nu heel erg gesproken over alternatieven voor de N33-Midden. Maar omdat we daarover spreken, houdt dat in dat Groninger Belang wel akkoord gaat met het schuiven van de middelen van de N33-Midden en de Wunderline naar de Zuidelijke Ring? Want als u het daar niet mee eens bent, dan hoeven we ook niet over het vervolg te hebben.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik loop inmiddels lang genoeg mee in dit huis om te weten dat dit voorstel dat er nu ligt, blijkbaar de lijn is die gekozen wordt. Daarom kiezen wij er nu niet voor om een lobby te starten om het geld te reserveren uit de provinciale Begroting voor de Ring-Zuid. Want we weten dat dit geen haalbare kaart is. Wij hebben gekozen voor het pad om de N33 veilig te stellen. Vandaar deze motie: wat kunnen we doen, zonder dat de Ring-Zuid vertraging oploopt, maar dat het wel de garantie geeft dat de N33 gewoon doorgaat? Maar of we het ermee eens zijn dat de Ring-Zuid gedekt wordt met geld uit de Wunderline en de N33? Op voorhand zijn we het daar niet mee eens. Nee.

De heer BAKKER (VVD): Dat is niet helemaal het antwoord op mijn vraag. Ik heb gevraagd: is Groninger Belang het eens met het brengen van middelen naar de Ring-Zuid?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan moet u het nog even terugluisteren als u thuis bent. Nee, wij zijn er niet akkoord mee dat er geld van de Wunderline en van de N33 gestoken gaat worden in de Ring-Zuid. Nee, daar zijn we het op voorhand niet mee eens. Nee, wij vinden juist dat de gedeputeerde – en dat zal zij ongetwijfeld doen – flink in Den Haag op de trommel gaat slaan. Dat is ook lijn met de Tweede Kamer-oproep dat de minister in gesprek moet blijven met de provincie om het geld te dekken voor Ring-Zuid en die problemen op te lossen.

De heer DE WIT(CDA): Ik ben blij dat Groninger Belang, net als het CDA, wil dat de N33 er komt. Maar meneer Schmaal geeft net aan dat hij lang genoeg meeloopt in dit huis. Dat ben ik met hem eens dat hij hier al een tijdje rondloopt. Maar ik vraag me af, op het moment dat een minister de gelegenheid heeft om uit een aantal projecten te kiezen en er is één project waarbij al wordt aangegeven dat wij het al hebben voorgefinancierd en wij hopen dat wij nog wat krijgen, de minister dan niet extra hard gaat lopen om iets voor elkaar te krijgen? Zeker als er nog geen onderzoek ligt?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, ik denk dat als ik minister was en de zaak was gedekt, dan zou ik ook geen geld geven. Maar daarom zeg ik juist: je moet gaan lobbyen voor het gat bij Ring-Zuid. En niet het gat dat nu is ontstaan. Dat is wat ons betreft een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de provincie, van het Rijk en van de gemeenten. Daar moet de provincie op inzetten om daar geld voor te krijgen. De provincie heeft nu gezegd: nee. De Tweede Kamer heeft aangegeven dat de minister vooral in gesprek moet blijven met de provincie. Dus op dat moment en daarvandaan moeten ze geld halen. Want nee, ik geloof niet zoals het CDA dat we überhaupt een kans krijgen om geld te krijgen voor de verdubbeling van de N33. Als je kijkt naar de historie van de N33, als je kijkt naar de verdeling van de BO-MIRT-gelden, als je kijkt naar hoe N33-Zuid is behandeld, dan verwacht ik daar niet zo heel veel van. Die kans is erg klein.

De heer DE WIT(CDA): Is meneer Schmaal dan met mij van mening dat het wel helpt richting de minister om een gedegen onderzoek te hebben, zodat ook duidelijk is welke fouten er zijn gemaakt? Wat mij betreft maakt het helemaal niet uit of dat geld hier nou naartoe komt voor de N33 of de Ring-Zuid, als we de N33 maar kunnen aanleggen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, dan zijn we het helemaal met elkaar eens. Dus dat onderzoek moet er ook komen. Maar in de tussentijd moet je wel zorgen dat de N33 doorgaat.

De VOORZITTER: Volgens mij hebben dit blokje interrupties gehad. Dus de heer Schmaal kan door met zijn betoog.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is dan wel weer jammer. Want nu heb ik een deel van mijn woordvoering ook al in de beantwoording gehad. Maar ja, ook wel weer makkelijk.

Het ging dus om de oproep uit de Tweede Kamer die dus aansluit bij de oproep om met de provincie in gesprek te gaan over een dekking. Wij gaan een motie indienen daarvoor en die motie hebt u ook al. Daarvan is de titel 'Financiering verdubbeling N33'.

De VOORZITTER: Die heb ik inderdaad voor me. Dat wordt dan de motie met nummer 258. De motie is ingediend door Groninger Belang, de Partij voor de Vrijheid, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden en Code Oranje. Die eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021;

Kennis genomen hebbende van:

- de enorme kostenoverschrijding van de Aanpak Ring-Zuid;
- de boodschap dat hierdoor de verdubbeling van de N33 richting Appingedam geen doorgang kan vinden;

Overwegende dat:

- de verdubbeling van de N33 belangrijk is voor de regio Noordoost-Groningen, Groningen Seaports, de Eemshaven en de lokale economie in deze regio;
- de verdubbeling van de N33 de bereikbaarheid én daarmee de leefbaarheid van de regio vergroot;
- deze regio niet de dupe mag worden van de slechte sturing op het project Aanpak Ring-Zuid;

Roept het College van Gedeputeerde Staten op:

1. voor 1 juni met een financieringsvoorstel te komen voor het bekostigen van de verdubbeling van de N33 richting Appingedam;

En gaat over tot de orde van de dag!

De heer GERRITS (D66): Ik zal proberen om mijn woordvoering compact te houden. Ik kan me namelijk niet voorstellen dat ik nog echt heel veel nieuwe dingen ga zeggen.

Maar laat ik beginnen dat de gelukkig vandaag in staat zijn om een beslissing te nemen over het afbouwen van de Ring-Zuid. Gelukkig vanwege het belang van het project voor de Stad en voor het Ommeland. En gelukkig ook voor de inspanning van dit apparaat van de gedeputeerde die niet-aflatend, zeker gedurende het afgelopen halfjaar – want het is natuurlijk al langer aan de gang – bezig is geweest om een uitweg te vinden in de ontstane situatie. We hebben die Ring-Zuid nodig. Ik ga ervan uit dat dat ook zo is nadat we afgerekend hebben met het coronavirus. De stad Groningen is het centrum van een bloeiende provincie waar heel veel verkeer heen gaat, uitgaat en doorgaat en zonder de groei van die stad en zonder de groei van de trek van mensen naar die stad, elke dag weer, kunnen wij niet door met de groei van deze provincie.

Natuurlijk vinden wij dat de prioriteit ligt bij het openbaar vervoer. Vandaar ook dat de spoorlijn richting Stadskanaal een extra stap heeft gekregen in deze afweging. Maar we moeten ook niet vergeten dat dat nog geen Nedersaksenlijn is. Het is een stap. Veendam-Stadskanaal is heel erg

belangrijk, de Nedersaksenlijn in zijn geheel is dat ook. Dat geldt overigens ook voor de N33-Midden. Het woord 'midden' zegt het al: die gaat nog niet over het Eemskanaal. Die bereikt nog niet de Eemshaven. En ook dat vinden we essentieel voor de groei en bloei van deze provincie in de toekomst. Ik denk dat we daar ook volstrekt geen verschil van mening over hebben. Vandaar dat ik dit zo kan uitspreken als een Statenstandpunt, zou je kunnen zeggen. Ik denk dat we verschil van mening hebben over de tactiek hoe je die het beste kunt bereiken met een zo zorgvuldig mogelijke inzet van middelen en een zo goed mogelijk verdeling van de risico's. Over die twee dingen gaat het dus dan ook eigenlijk.

Hebben we dan nu met deze vaststellingsovereenkomst een overeenkomst in handen waarmee je redelijkerwijs mag verwachten dat je zonder verdere uitbraak van risico's de eindstreep kunt halen? Ik ben er persoonlijk wel van overtuigd. Ik zeg dat met enige aarzeling, omdat het natuurlijk zo ingewikkeld is, maar ook omdat alle moeite is gedaan om, voor zover dat kan, die risico's in de toekomst ook in beeld te brengen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Vindt u dat al het mogelijke gedaan is om die risico's in beeld te brengen? Valt daaronder wat D66 betreft een rapportje, dat een *quick scan* is, dat in anderhalve week is opgemaakt met allemaal mitsen en maren? Dat geeft dan voldoende houvast voor D66 om zo de risico's helder te krijgen?

De heer GERRITS (D66): Voor was het moment van afgelopen maandag juist op tijd om nog een hele dag te hebben om daar nog naar te kunnen kijken. Ik ben me er ook van bewust dat als het om de toekomst gaat, we niet alle risico's in beeld kunnen krijgen. Wel ben ik tevreden dat de organisatie van die risico's nu is *gereshuffled*. Dat betekent ook dat we beter kunnen zeggen wat er uiteindelijk op de provincie af kan komen en wat blijft liggen bij de Aannemerscombinatie. Ik denk dat dat er niet mooier op wordt als je daar nog meer aan zou gaan sorteren. Vandaar dat ik ook denk dat de vandaag die beslissing kunnen nemen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Is D66 het dan niet met ons eens dat je die risico's over het geheel moet bekijken en niet over een klein deel? Dat geven de onderzoekers ook aan, dat ze maar voor een klein deel de opdracht hebben gekregen en niet de hele *scope* konden bekijken. Als je niet goed de risico's juist wilt hebben met een vervolgtraject, moet je dan niet het hele palet bekijken en daar de risico's van in kaart brengen, in plaats van maar een klein deeltje?

De heer GERRITS (D66): Nou, de heer Schmaal doet nu net alsof de informatie die we afgelopen maandag hebben gekregen, de enige informatie is die we hebben over de risico's voor de verdere afbouw van dit project. Als dat zo zou zijn, dan zou ik het onmiddellijk met hem eens zijn. Maar we hebben heel veel meer informatie hier gekregen, ook hier besproken gedurende de afgelopen weken en maanden. Daardoor hebben we een beeld kunnen krijgen hoe elk van de partijen erin zit en wat we kunnen verwachten voor de komende jaren.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan ben ik toch benieuwd of D66 dan andere stukken heeft gekregen. Want dit stuk is de onderbouwing van 45 miljoen. Die staat letterlijk genoemd in dit stuk, een *quick scan*, een conceptrapportage. Dus als u nog andere stukken hebt waaruit die 45 miljoen onderbouwd is met het totaal aan risico's, dan wil ik die graag zien. Heeft D66 die?

De heer GERRITS (D66): Het gaat mij niet sec om die 45 miljoen, het gaat natuurlijk over veel meer. Het gaat over wat er gebeurt met de archeologische vondsten, wat er gebeurt met de bommen en granaten die je nog kunt vinden, wat er gebeurt met prijsstijgingen, wat er gebeurt met het toezicht: al die dingen hebben te maken met de risico's voor de verdere afbouw van dit project en niet alleen die 45 miljoen. Daarover gaat nou dit rapport.

De VOORZITTER: Ik denk dat het even hierbij laten. De heer Gerrits vervolgt zijn betoog.

De heer GERRITS (D66): Dat ging steeds over of je nu in staat bent te beslissen of je de bijdrage van de provincie gerechtvaardigd vindt in de hoop van het kunnen afmaken van het project. Wij zeggen daar 'ja' op, al zijn we nog steeds ook natuurlijk benieuwd naar het verhaal van de gedeputeerde over de totale afweging die haar doet besluiten om dit voorstel voor te leggen. Maar wij hebben daar vertrouwen in.

Het tweede is: de gevolgen voor de N33, de Wunderline en uiteindelijk ook die Nedersaksenlijn. Ik zei daarnet al dat geen van die drie projecten nu in zijn totaliteit hier op de tocht staat of nu hier kan worden gerealiseerd. Het zijn alledrie zaken van de lange adem. En over alledrie zijn we vastbesloten – en wij niet alleen, dan zou ik het onterecht claimen – dat voor de provincie te realiseren. Ten aanzien van de N33 zien we wel degelijk kansen – dat geldt ook voor de Wunderline – om én in Brussel én in Den Haag in de komende periode middelen bijeen te vergaren. Daar zijn we nu al mee bezig in de richting van de verkiezingen, in de richting van de debatten die daarover gaan plaatsvinden. Dit om de mensen ammunisie en vragen mee te geven om de geesten rijp te maken om straks, bij het opstellen van de Begroting en het kabinetsakkoord, middelen bij elkaar te vegen voor de infrastructuur hier in het noorden.

Dat is steeds stap voor stap, dat zal nu ook wel weer een stap zijn. Maar we denken dit zeker te kunnen bereiken doordat we ermee doorgaan. Dus er is geen sprake van – dan spreek ik inderdaad de heer Schmaal tegen, maar dat moet ik dan toch doen op basis van de ervaringen die ik ook persoonlijk heb gedurende de afgelopen maanden in de contacten die ik heb – dat er kansen voor die realisatie van die financiering. En wat ik onverstandig vind is om maar bij voorbaat de handdoek in de ring te gooien en te zeggen dat het dan maar ten koste gaat van de budgetten van de provincie zelf. Daar is volgens mij nog geen aanleiding toe.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Dat triggert ons toch. Welke persoonlijke contacten heeft D66 om nu voldoende vertrouwen te geven op deze gitzwarte dag voor Noordoost-Groningen dat die N33 wordt afgebouwd?

De heer GERRITS (D66): Die kwalificaties laat ik in ieder geval bij u liggen, om te beginnen. Er is gewoon sprake van een voortgaand proces om de ontwikkeling van Groningen te blijven helpen. Daar zijn we overigens heel vaak heel succesvol in, ook kijkend naar wat we ook het afgelopen jaar daarin hebben bereikt. Dus wat dat betreft ga ik heel vaak niet mee in de pessimistische verhalen van de heer Van der Laan. Er is ook alle aanleiding toe om dat niet te doen en ook onverstandig om dat niet te doen.

Nou even terug naar de vraag die u stelde. Natuurlijk zijn we bezig geweest in het kader van ons verkiezingsprogramma, maar ook naar onze Tweede Kamerfractie en ook naar de moties die u zelf hebt aangehaald, die ook de steun hebben gekregen van onze fractie in de Tweede Kamer. Bij de observaties in het MIRT-overleg om de potten van Rijkswaterstaat te beoordelen in het licht van het einde van dit kabinet en straks voor te sorteren op wat er in Den Haag gaat gebeuren, weet je niks zeker. Maar dan heb je wel het idee dat er kansen zijn om dat te kunnen reshuffelen en dat te kunnen besturen. Dat doe je niet alleen, dat doe je met heel veel mensen. Daar heb je het ook over met toekomstige kabinetsgenoten. Dus het hangt van onzekerheden aan elkaar en daarom vind ik het ook heel onverstandig om nu alvast met *deadlines* te gaan gooien in deze ruimte.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Ja, de heer Gerrits maakt het even spannend door over persoonlijke contacten en oplossingsrichtingen te praten. Hij geeft vervolgens een aantal – nou ja, heel veel – volzinnen op zonder daar noemenswaardig op in te gaan. Dat is jammer.

De heer GERRITS (D66): Ik heb geen idee wat ik daarop moet zeggen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik hoor D66 een heel betoog houden over de Stad en dat het *traffic* oplevert naar de Stad en over *reshuffling*. Ik weet ook dat D66 met een *reshuffling* bezig is met de gemeentefondsen, die niet heel positief is. maar los daarvan, wat voor kans denkt u eigenlijk dat er werkelijk is, gezien het verleden en de geschiedenis die wij met de overheden daaromtrent hebben, dat de N33 nu wel extra geld zou krijgen?

De heer GERRITS (D66): Ik kan daar op dit moment alleen maar over zeggen dat ik vind dat die kans zodanig serieus is dat we daar vol op moeten inzetten.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Even terugkomend op de beantwoording van de vraag van de heer Van der Laan. Begrijp ik het goed dat de heer Gerrits eventueel wel bereid is om na de verkiezingen en de formatie – mocht dat allemaal mislukken en het scenario allemaal toch iets minder positief is dan de heer Gerrits schetst – het wel uit de provinciale middelen te financieren?

De heer GERRITS (D66): Ja kijk, ik weet niet of u weleens serieus hebt onderhandeld. Maar dan ga je van tevoren niet zeggen met welk resultaat je tevreden zult zijn.

De VOORZITTER: Ik stel voor dat de heer Gerrits weer even een stukje van zijn betoog afsteekt. Want we blijven anders in deze lus hangen. De heer Gerrits.

De heer GERRITS (D66): Ja, dat hoeft niet lang meer te duren. Want ik was van plan te eindigen met het feit dat we uiteindelijk met die N33 in de Eemshaven willen aankomen, met de Nedersaksenlijn in Emmen willen aankomen en met de sneltrein in Bremen willen aankomen. Daar zou ik graag met u samen allemaal plannen voor willen maken. Daar zijn we al een flinke tijd mee bezig en dat is in het belang van Groningen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, 'succes uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst'. Kansen: D66-jargon, horen we vaak. Maar kan de heer Gerrits nou eens concreet aangeven waarom inwoners en die gemeenten, die hun projecten op losse schroeven zien staan, zich absoluut geen zorgen hoeven te maken? Dus concreet. Niet in kansen. Misschien dat het onderwijs ook nog een bijdrage kan leveren, want dat is ook vakjargon voor D66. Maar vertelt u het nou eens concreet.

De VOORZITTER: De vraag is helder. We hebben de neiging, meneer Van Kesteren, om de vraag twee keer te stellen. Maar dan is het twee keer dezelfde vraag. Misschien kunt u die neiging wat onderdrukken. De heer Gerrits.

De heer GERRITS (D66): Ik heb niet de aanmatiging om de zorgen weg te kunnen nemen. Ik heb wel de uitnodiging aan Groningers om samen met ons kansen te benutten die er in onze provincie te over zijn. We gaan volgens mij een heel mooie periode tegemoet met elkaar als corona klaar is van groei, van duurzaamheid en van nieuwe industrie na de gaswinning. En het lijkt mij geweldig om dat met elkaar te mogen meemaken. Dus zorgen zijn er altijd. Maar kansen zijn er ook.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Over kansen gesproken: D66 geeft nu aan dat er voldoende perspectief voor die fractie is om nu niet alvast te komen met andere financiering, maar dat het uit Den Haag komt. Mocht dat nou na de verkiezingen niet het geval zijn en er weer niks naar Groningen gaat, kiest D66 dan voor het spoor of kiest D66 dan voor de verdubbeling c.q. verbreding van de N33 naar Appingedam?

De heer GERRITS (D66): Dat is een heel onverstandige wat-alsvraag. Dus ik heb geen idee. Vindt u het erg?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik denk dat ik dat voor D66 wel kan invullen, als ik u vooral al een heel betoog over de Stad hoor houden.

De heer GERRITS (D66): Nee, dat moet u niet doen. Dat moet u niet doen.

De VOORZITTER: Ik stel voor, het debat via de voorzitter te laten lopen, ook in deze fase. De heer Frenay.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nog even over een frase iets eerder in het betoog van de heer Gerrits. Hij sprak toen iets uit wat ging over de calculatie van de risico's die nog in het project zitten. De heer Gerrits sprak uit dat hij de indruk had dat de risico's nu zorgvuldig genoeg in beeld waren gebracht en dat je in redelijkheid mocht verwachten dat we daarmee voldoende zekerheid in de nu voorliggende afspraken hebben ingebouwd. Nou, ik wil de heer Gerrits daar best in volgen. Maar kijk, toen een aantal jaren geleden die oorspronkelijke aanbesteding op tafel lag, denk ik dat de heer Gerrits toen hetzelfde verhaal had kunnen houden. Dat hij had kunnen zeggen: alles is zorgvuldig gecalculeerd, deskundigen hebben ernaar gekeken, we kunnen in redelijkheid verwachten dat we het voor dit bedrag kunnen gaan doen. Ik was er toen niet bij, maar ik vermoed dat die geluiden toen in deze zaal ongeveer op dezelfde toon hebben geklonken. Nou, de werkelijkheid leert dat ondanks alle onderzoeken en ondanks alle experts die je erop loslaat, de werkelijk toch een andere loop neemt dan we hem in alle redelijkheid hebben kunnen verwachten en voorspellen.

De VOORZITTER: Dit is een heel lange toelichting op een vraag, waarvan ik hoop dat die binnenkort komt.

De heer FRENAY (SP): Ja, hij komt nu, voorzitter. Dus de vraag aan de heer Gerrits is: zou het niet verstandiger om zekerheid in te bouwen? Dan verwijs ik even naar de zojuist door mij ingediende motie, namelijk door nu met elkaar af te spreken dat wij ons aandeel in de onzekerheid wel geleverd hebben en dat alle andere overschrijdingen in de toekomst voor Rijkswaterstaat behoren te zijn?

De heer GERRITS (D66): Nou ja, twee dingen. Ik heb u daarnaast gevraagd wat er gebeuren zou als we dat nu zouden vragen als provincie, om die risico's alsnog te *reshuffelen*. Dat betekent naar mijn idee dat je dan nu geen vaststellingsovereenkomst en een vrij onzekere toekomst tegemoet gaat. Dat is één.

Het tweede is dat je altijd gedwongen bent om met de kennis van nu te beslissen. Je moet je daar alleen van afvragen of je in redelijkheid de kennis op tafel hebt die allemaal bij dat nu horen. Als ik zie hoeveel moeite er is gedaan, hoeveel moeite er is gedaan om die kennis aan ons te verstrekken en hoeveel kansen wij ook hebben gekregen om dat proces te kunnen volgen, dan denk ik dat wij nu vandaag in staat zijn – dat was ook mijn standpunt aan het begin van dit debat – om die beslissing te nemen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, als ik dit zo hoor van D66, dan denk ik: wat jammer dat er niet nog een stoel naast gedeputeerde Gräper staat. Want dan kan meneer Gerrits zo aanschuiven als haar adjudant. Het is geweldig voor zijn partij spreken en over het project. Er wordt bijvoorbeeld niet erover gesproken waarom er nou zoveel vertrouwen is in de goede afloop. Als ik zie dat er nog enorme risico's zijn in de toekomst. 45 miljoen wordt genoemd, andere posten komen er ook nog aan.

De VOORZITTER: Ik heb dezelfde uitnodiging aan u, meneer Marquart Scholtz. Zou u een vraag willen stellen? Want voor betogen is een tweede termijn heel geschikt.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, twee vragen dan. Waarom heeft de heer Gerrits dan zoveel vertrouwen in de goede afloop van dit project? Ik zou het grootst mogelijk wantrouwen hebben.

En ten tweede: andere partijen, CDA en ChristenUnie, zeiden nog dat ze pijn hadden en een dubbel gevoel hadden en het een bittere pil was. Maar D66 negeert totaal de gevoelens en de ellende die hierdoor ontstaan in Noordoost-Groningen. Ik hoor hen daar helemaal niet over, dat die N33 vertraagd wordt.

De VOORZITTER: U wilt weten waarom dat is, denk ik.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, heel graag.

De heer GERRITS (D66): Nou, mijn vertrouwen in de afloop van het project is gegroeid door kennis te nemen van het materiaal dat hoort bij deze voordracht. Ik denk dat als mensen als Statenlid altijd beslissingen neemt op basis van informatie en dat het onze taak en onze plicht is om dat te doen. En in dezen is het natuurlijk een heel groot project, het gaat om heel veel geld. Daarom heb je ook heel veel informatie nodig. Maar ik voel me gesterkt door de informatie die er nu ligt. Dan ben je in staat om je verantwoordelijkheid te nemen. Dat is denk ik hoe het hoort te gaan.

Het tweede is: ik heb gezegd dat ik op de langere termijn wil kijken. Natuurlijk is het op dit moment vervelend dat dat project niet doorgaat op de manier waarop je het wilt doen, dat je nu geld moet zoeken. Maar het gaat om de Eemshaven, dat je die bereikt. Het gaat om Emmen, dat je dat bereikt. Het gaat om Bremen, dat je dat bereikt. En als je je oog op de bal houdt, zorg je ook met elkaar dat je dat perspectief overeind houdt. Kijk, er staat nu alleen een file op de N33 als de brug open is. Daar gaat het ook niet om, het niet gaat om het nu. Het gaat om het bereiken vierbaans van de Eemshaven en daarmee de ontwikkeling van Groningen te bevorderen. Dat is het punt.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): De heer Gerrits is bezig om te spreken over dingen die al vaststaan en bekend zijn. Ik vroeg hem of hij, zoals andere partijen het zeggen te hebben – misschien pijn of een dubbel gevoel of zoiets. Of is het helemaal zoiets als 'nee, daar denken wij niet aan'?

De heer GERRITS (D66): Ja, ik wil best mijn gevoelens met u delen op deze afstand. Dit is veilig, hè? Toen daarstraks de afgevaardigde van de ChristenUnie zei dat het hem pijn deed, toen vroeg iemand of dat de mensen in Oost-Groningen hielp. Nee, zei hij toen, dat klopt. Ik bedoel, tegenslagen zijn niet fijn. Maar als je met elkaar naast elkaar blijft staan en zegt te blijven streven naar hetzelfde doel – en wij zien de mogelijkheden om dat te kunnen – dan sluit je toch weer een pact met elkaar en dan ga je dat toch doen? Daar hebben we toch meer aan?

De VOORZITTER: Zullen we de *sensitivity training* hier beëindigen? Dan zou ik het woord willen geven aan de heer Van Kesteren en die spreekt namens de PVV.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Een betoog ter overpeinzing en ter lering, maar niet ter vermaak.

De afgelopen tien jaar heeft de PVV-fractie er alles aan gedaan om de provinciale politiek wakker te schudden en te behoeden voor het debacle Aanpak Ring-Zuid, dat op ons af dreigt te komen. Na tien jaar is men dan eindelijk klaarwakker geworden. De PVV-fractie heeft de bewoners en organisaties die dit plan ook niet zagen zitten en zich in de steek gelaten voelden door de provincie en de gemeente, jarenlang bijgestaan. Ik noem Groningen Verdient Beter, de Stichting Leefomgeving Zuidelijke Ringweg. Mensen in hun gelederen met veel expertise op het gebied van wegenbouw, gezondheid en veiligheid. Maar allemaal liepen deze goedwillende inwoners stuk tegen de betonnen muur van arrogantie van het Projectbureau Ring-Zuid en de politiek. Er kwam zelfs een verhaal voorbij dat een jurist die ze in de arm hadden genomen om hun zaak voor te leggen tot aan de Raad van State, zo onder druk werd gezet dat deze zich uiteindelijk genoodzaakt voelde om zich terug te trekken. Deze mensen werden enorm tegengewerkt.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik ben toch een beetje verbaasd over de woorden die meneer Van Kesteren nu gebruikt, dat de PVV met bewoners veel heeft gesproken over andere andere de leefbaarheid, terwijl de heer Van Kesteren ook heeft aangegeven – nu dan niet, maar ik weet dat het hun standpunt is – geen voorstander te zijn van de verdiepte ligging. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zal dat even aangeven met een voorbeeld. We hebben allerlei bewoners rondom de Ring-Zuid te woord gestaan. Zij waren des duivels dat daar honderden gezonde bomen werden gekapt om de Ring-Zuid, met name die verdiepte ligging, aan te kunnen leggen, zodat er twee dekseltjes op gebouwd konden worden waar dan een of andere toendra op gerealiseerd kan worden. Dit is het groene 'stokpaadje' van GroenLinks. Daar waren de omwonenden des duivels over. En ik denk dat in die wijk heel wat aanhang van GroenLinks verloren is gegaan voor de volgende verkiezingen. Houdt u dat in uw achterhoofd.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Dat van die bomen die gekapt moeten worden, kan ik me voorstellen. Maar dan heb ik nog steeds niet echt gehoord over de verbetering voor de leefomgeving die plaatsvindt op het moment dat die verdiepte ligging wordt gerealiseerd.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het doel van de Aanpak Ring-Zuid was betere doorstroming van het verkeer en een betere bereikbaarheid van de stad Groningen. Daarbij werd niks gezegd over verbetering van de leefomgeving. Sterker nog, als dit project wordt opgeleverd, dan is de leefomgeving sterk achteruitgegaan. De bereikbaarheid van wijken, grondstromen, Aagrunol, gif dat vrijkomt: de zorgen nemen alleen maar toe. Dus begint u nou niet over de woon- en leefomgeving, want die zal voor mensen alleen maar minder zijn.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik begrijp dat er voor een deel ook een mening in zit. Want feitelijk is uit studie gebleken dat dit wel een verbetering van de leefomgeving met zich meebrengt. Er zijn ook een heleboel mensen die daar wel voorstander van zijn. Is meneer Van Kesteren zich daarvan bewust?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Uiteraard ben ik bewust van het feit dat de plannen van GroenLinks altijd heel veel enthousiasme teweegbrengen bij GroenLinks'ers. Alleen, als projecten gerealiseerd zijn, dan komt meestal de kater bij plannen van GroenLinks. Want dan blijken de werkelijke consequenties. Die hebben we hier al gedeeld. Ik probeerde even een andere nuance aan te brengen dat er ook voorafgaand aan deze ellende heel veel met inwoners is gesproken en er heel veel aan is voorafgegaan om Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten op andere gedachten te brengen. En deze mensen zijn daar niet in geslaagd. Maar nu staan we allemaal te roepen: "Verschrikkelijk! Wat vreselijk! Wat erg!" En ik hoorde ook net voorbijkomen 'met de kennis van nu'. Dat was de vorige spreker, geloof ik. Nou, die kennis was er al, tien jaar geleden.

De PVV-fractie kwam in 2013 zelfs met een realistisch alternatief, het PVV Bereikbaarheidsplan. Zonder dat partijen er serieus naar hadden gekeken, werd het weggehoond. Meerdere keren heeft de PVV-fractie in commissievergaderingen en Statenvergaderingen aandacht gevraagd voor de te verwachten financiële overschrijdingen waarmee zowel aannemer als provincie zou worden geconfronteerd. Het was aan dovemansoren gericht. Alles zou binnen het budget worden

uitgevoerd en alle risico's waren voor de aannemer. Het vertrouwen kende geen grenzen, ondanks de reële zorg die werd uitgesproken door met name mijn fractie.

Nu zitten we alsnog met de gebakken peren die al jarenlang zijn voorspeld: een weg die niet af is, een jarenlange vertraging, een financiële strop van jewelste en provinciale projecten voor de regio die in de koelkast belanden of op losse schroeven staan. En mocht de weg over pakweg vier jaar opengaan, dan hoeft het wat ons betreft geen feestje te worden georganiseerd, omdat, zo vrezen wij, dan de vervolgschade voor de regio gigantisch blijkt te zijn.

Die gifbeker is nog lang niet leeg. De provincie Groningen staat voorlopig voor 94 miljoen aan de lat. Om met de Belastingdienst te spreken: 'gemakkelijker kunnen we niet maken'. De PVV-fractie kan niet anders concluderen dan dat er sprake is van gebrek aan daadkrachtig bestuur in een aantal opvolgende Colleges. Het moet dus ook gezegd worden dat de huidige gedeputeerde niet voor alles verantwoordelijk gesteld kan worden. Maar die onverantwoord oplopende kosten, zonder in te grijpen: dat moet je eens bij een gewone, modale werkgever flikken. Maar gelukkig, het is andermans geld. Geld van de gemeenschap. En als het dan financieel uit de hand is gelopen, dan moeten we opeens 'alles samen doen'. Dan moeten 'alle neuzen dezelfde kant op'. Dan moeten we samen – coalitie, oppositie, de regio – een oplossing zoeken.

En wat is die oplossing? Meer geld. Niet: hoe kunnen we een en ander besparen? Nee, meer geld! Alles, koste wat kost, moet voor dat groene paadje worden uitgevoerd. Een decadent prestigeonderdeel. En het is toch van de gekke dat de regio moet gaan bedenken waar we allemaal op kunnen bezuinigen? Het geld moet toch niet door de regio worden opgehoest, maar door de organisatie die verantwoordelijk is voor dit geldverslindende debacle: Rijkswaterstaat. Je kunt het de provincieambtenaren ook nog niet eens kwalijk nemen dat het project zo uit de bocht is gevlogen. Want we moeten hier ook van leren. En een belangrijk leermoment moet zijn dat het aanleveren van een A4'tje met een plan, ingeleverd bij Rijkswaterstaat, in de veronderstelling dat het dan wel goed zou komen, absoluut niet verstandig is. Een leermoment voor de volgende keer. Rijkswaterstaat, dat al verantwoordelijk is voor veel meer debacles in de afgelopen jaren. Dat schatte de risico's en het aanbestedingsbedrag van de Ring-Zuid namelijk veel te laag in.

Als laatste wil ik nog de rol van de gemeente Groningen noemen. De verdiepte ligging met die groene deksels stond op het wensenlijstje van het groen-rode gemeentebestuur. Een decadent groen prestigeproject dat ten koste ging van een aantal belangrijke op- en afritten en bovendien heeft geleid tot allerlei complicaties, vertragingen en het project nodeloos duur maakte.

Ik sluit met een tweetal vragen. Wat betaalt de stad Groningen eigenlijk mee aan deze financiële strop? vragen wij het College van GS – via de voorzitter. Is het niet zo dat dit op het wensenlijstje van de gemeente stond? Laat hen daar dan aan meebetalen. Het gaat van hen uit en ze zijn heel star. Want ze weigeren – dat heb ik ook al gevraagd aan het College daar – om in te binden, plannen bij te stellen of ambities bij te stellen. Nee hoor, de provincie heeft geld genoeg. Daar gaan ze vanuit daar. Het kan toch niet zo zijn dat het College van GS elders in de provincie projecten afblaast, terwijl de Stad haar 'dekselse' plan gerealiseerd ziet, zonder dat zij een duit in het zakje van die stroppenpot doet? Laat die gemeente gewoon maar meebetalen voor dat groene paadje van 300 miljoen.

De heer BAKKER (VVD): Ja, de heer Van Kesteren zit heel erg op de toer van – in het Gronings maar even: *'t Is nait goud en t deugt nait'*. Maar als we nu even terugkeren naar de kern van het voorstel, dan wordt daarin gevraagd om geld over te hevelen naar de Ring-Zuid van een tweetal andere projecten. Kan in principe de heer Van Kesteren wel instemmen met dat voorstel?

De heer VAN KESTEREN (PVV): De PVV-fractie is tegen het schuiven van geld en tegen het verplaatsen van een probleem. Ergens anders een probleem oplossen, maar in de regio het probleem neerleggen. Dan moet ik toch meegaan met Groninger Belang en de Partij voor het Noorden, die zeggen dat het om dit project gaat en je dat moet oplossen. Daar moet je voor gaan en niet het probleem in de regio neerleggen. Met z'n allen zijn we Statenleden die voor het belang van de inwoners van Groningen moeten opkomen. Dat is niet alleen de Stad, maar dat is vooral ook de regio.

De heer BAKKER (VVD): Bent u dat ook nog, wetende dat als er niet met het geld geschoven wordt en het werk stil komt te liggen, de financiële problemen zowel in hoeveelheid als in tijd van uitvoering nog veel groter worden dan dat ze nu zijn?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, in de oplossing van de VVD, meer geld, klopt dat. Maar wij stellen voor om juist aanpassingen te doen aan de projecten. Dat moet de VVD ook aanspreken, de marktwerking: hoe kun je iets rendabel maken? Hoe kun je iets aanpassen in de uitvoering om toch

het financiële plaatje rond te kunnen krijgen? Wat de VVD voorstelt is gewoon wat het socialisme ook vaak wil: meer geld, meer geld. We trekken aan het touwtje en er komt meer geld. Het moet wel opgebracht worden door de mensen.

De heer DE WIT (CDA): Meneer Van Kesteren geeft aan dat wij er als Statenleden voor kiezen om het dan maar uit de regio vandaan te halen. Maar is het meneer Van Kesteren bekend dat er gewoon op tafel ligt dat het uit de RSP-gelden moet worden gehaald omdat dat aanvankelijk de afspraak was en wij daar als Statenleden helemaal niks over te zeggen hebben?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dat is mij van begin af aan al bijgebracht: de Staten zijn de baas. Dus wij hebben wel degelijk een heel grote stem. We moeten ons zeker niet verschuilen achter 'daar gaan wij niet over' en 'daar hebben wij geen zeggenschap over'. We hebben overall zeggenschap over. We kunnen alles inbrengen, we kunnen heel veel dingen voorstellen. En ik probeer het punt te maken dat de oplossing van dit probleem niet meer geld is – waar het dan ook vandaan moet komen. De oplossing van dit probleem is: pas je ambities aan. Al tien jaar geleden heb ik me afgevraagd wat de ambitie van een verdiepte ligging met een groen paadje – 'stokpaadje' van GroenLinks heb ik het genoemd – van 300 miljoen te maken heeft met de bereikbaarheid van Groningen en de doorstroming van het verkeer. Totaal niets. En dat is het punt dat ik al tien jaar lang maak. Ja, en nu zal het te laat zijn, want die trein gaat door. Ze zijn nu al zo ver, ze zijn al aan het graven. Ja, dan is er geen weg terug. Toen heb ik ook voorspeld dat er een situatie komt dat we niet meer terug kunnen. En dan wordt er gezegd: tja... Dan is de aannemer misschien failliet, dan is er geen geld meer. Wie draait er dan voor op? De provincie, want het project moet afgemaakt worden. En wie zit er met de gebakken peren? Dat zijn de inwoners van Groningen. Dan ga ik ook met Groninger Belang mee dat we hier zitten voor de inwoners van Groningen. We hebben niets te maken met imagoschade van aannemers.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik krijg een heel uitgebreid antwoord op een vraag die ik niet gesteld heb. Meneer Van Kesteren geeft in zijn pleidooi aan dat wij er als Statenleden voor kiezen om dit uit RSP-gelden te halen. Dus projecten die in het RSP vallen: de N33 en de Wunderline. Maar is de heer Van Kesteren het met mij eens dat het daar gewoon uitgehaald moet worden? Dat dat gewoon de afspraak is en dat wij niks over te zeggen hebben?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het maakt mij helemaal niet uit waar het geld vandaan komt. Dat maakt mij totaal niet uit. Wat mij wel aan het hart gaat, is dat we ervoor moeten oppassen dat we de inwoners van Groningen niet tekortdoen. Dat niet andere projecten sneuvelen ten gunste van een project waar met name de gemeente Groningen van zegt dat het door moet gaan. We moeten zorgen dat we die uitvoering een beetje realistisch doen. En niet van: 'geweldig voor de leefomgeving, een prachtig groen gebied'. Het is gewoon een ordinair groen paadje van het Sterrebos naar de Zuidelijke Begraafplaats. Voor 300 miljoen! Een heel duur dekseltje.

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, slotvraag. Weer een antwoord op een vraag die ik niet stel. Ik ben wel blij om te horen dat meneer Van Kesteren net als wij het belangrijk vindt om op te komen voor inwoners. Maar ik maak me wel wat zorgen. Op het moment dat we de inwoners informatie geven over wat we aan het doen zijn en welke keuze voorligt, is meneer Van Kesteren het dan met mij eens dat het ook belangrijk is om de juiste informatie aan de inwoners te geven welke keuze wij wel of niet hebben?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, daarom pleiten wij ook voor volledige openbaarheid van informatie, zodat de inwoners over alles – want het is hun geld – worden geïnformeerd. Dat is belangrijk, want dan kunnen de inwoners – en de media hebben daar ook een grote rol in – namelijk zelfstandig politieke keuzes maken. En dan krijg je een heel andere samenstelling van deze Provinciale Staten.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik heb even wat opheldering nodig. Want als ik het goed begrijp, zegt de heer Van Kesteren eigenlijk dat de regio niet moet lijden onder de financiële plannen die er nu liggen voor de aanpak van de Ring-Zuid. Maar, zoals de heer De Wit ook al aangaf, gaat het hier om regiospecifieke projecten die allemaal het doel hebben dat de bereikbaarheid in de regio beter wordt. Dat is ook de Aanpak Ring-Zuid, dat gaf de heer Van Kesteren net ook al aan. Dus het primaire

doel is de doorstroming te verbeteren. Waarom maakt de heer Van Kesteren dan toch die knip tussen de Aanpak Ring-Zuid en de andere regionale projecten?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Mijn partij pleit al jarenlang, zolang we hier in deze Staten zitten, voor realiteitszin bij de politieke partijen en bij plannersmakers. Realistische politiek en geen ideologische klimaatplannen van: 'Dit moeten we zo doen, want dat is beter voor het klimaat en de leefomgeving. Wij weten wel wat goed is voor de mensen.' Realisme, betaalbaar, haalbaar en betrouwbaar. Dat geldt voor het gasdossier, dat geldt voor de infrastructuur, dat geldt voor alles. En waar wij altijd voor zijn, dat zijn sociaal-economische en sociaal-maatschappelijke projecten, maar niet de ideologie waar u zo van houdt.

De VOORZITTER: Nou, ik houd nergens van. Mevrouw Van Hoorn.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Toch eventjes terugkomend op mijn vraag. Alle projecten hebben als doel om de bereikbaarheid van de regio te verbeteren. Dat geldt ook voor de Aanpak Ring-Zuid. Is meneer Van Kesteren met mij eens dat het daarom moet gaan? De hele inpassing is een verhaal apart hoe dat dan het beste past ter plekke. Maar we hebben het over de bereikbaarheid. Is de heer Van Kesteren het met mij eens dat de bereikbaarheid van de regio ook baat heeft bij de Aanpak Ring-Zuid?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zeg ik weer: de verdiepte liggen en het groene paadje van 300 miljoen is financieel onbereikbaar.

De VOORZITTER: Mevrouw Van Hoorn, ten slotte.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ja, mijn vraag was dus of de regio er ook baat bij heeft dat de Ring-Zuid wordt aangepakt: ja of nee?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Zeker. Zeker, wij zijn niet tegen de Ring-Zuid. Maar doe dat wel op realistische wijze: betaalbaar en haalbaar, zodat er ook nog ruimte is voor projecten in de regio. Samen moeten we het doen. De regio en de Stad moeten samen bediend worden.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Ja, als door corona de hele dag 24 uur per dag, zeven dagen per week, die drie kinderen bij ons thuis zijn, dan krijgen ze natuurlijk van alles mee. En mijn dochter van 13 zei gisteren: "Ja, papa, heb je nou al een oplossing voor die Ring-Zuid?" Toen heb ik gezegd: "Ja, dat halen we uit een ander project ergens in Oost-Groningen." "Oooohhh! Oooohhh!" zei ze. Ik zei: "En nu ik je hier toch spreek: die verbouwing van jouw slaapkamer gaat voorlopig even niet door. Want die broer van jou, je weet wat de verbouwing van zijn kamer allemaal gekost heeft: dat behang en dat nieuwe bureau." Als blikken konden doden...

Als je zo'n debat voorbereidt, dan denk je van: wat is hier nou politiek aan eigenlijk? Ja, dan kom je eigenlijk bij drie zaken waarvan wij als fractie zeggen dat deze ons triggeren, waarom wij ons ermee bemoeien en waarom wij af en toe zo fel worden. Het gaat hier namelijk om Stad en Ommeland, Rijk en provincie en openbaarheid. Die drie zaken spelen voor ons een heel belangrijke rol.

Ik moet helaas beginnen met wat sommigen misschien een aantijging zullen noemen: het Rijk laat ons weer in de steek. En waarom? Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de aanbesteding van Ring-Zuid en van de financiële begeleiding. Je mag van zo'n organisatie een goede en betrouwbare financiële begeleiding verwachten. We hebben juist gezien dat dit het debacle is geweest. Daarover zijn we het ook wel eens met de meeste coalitiepartijen. Ook in Amsterdam speelde hetzelfde. Daar speelde veel meer geld, bijna een miljard. Maar daar kwam binnen de kortst mogelijke tijd een oplossing. Dan te bedenken dat zes landelijke partijen, waarvan vier nota bene regeringspartijen zijn in dit huis, niet even met een oplossing kunnen komen. Dat 'even' mag u dan zelf invullen.

Een openbaar project zonder openbaarheid en dan ook nog van een enorme omvang. Daar zullen we natuurlijk straks wat van zeggen bij het kopje 'vertrouwelijkheid'.

Verder hebben wij er grote moeite mee dat afspraken met de betrekking tot de financiering van de N33 niet worden nagekomen. Dat Den Haag zijn afspraken niet nakomt, wisten we al heel lang. Maar dat nu ook de provincie Groningen haar afspraken niet nakomt richting Eemsdelta, is niet 'des Groningers'. Doe wat je hebt beloofd en hebt afgesproken, is een normaal uitgangspunt voor de meeste Groningers.

De heer GERRITS (D66): Ik zou de heer Van der Laan even willen vragen of hij op de hoogte is van herhaaldelijk gedane uitspraken door de gedeputeerde dat vooraf al is gezegd dat, mochten er tekorten ontstaan, die binnen de RSP-pot zouden moeten worden opgelost en dat we het risico van vertraging bij andere projecten niet konden uitsluiten. Dus ik begrijp niet zo goed waar de term 'betrouwbaarheid' vandaan komt. Ik meen juist dat er heel veel moeite is gedaan om dit ook gewoon in beeld te brengen. Bent u dat niet met mij eens?

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Ja, ik begon mijn betoog met mijn dochter van 13. Het is natuurlijk geen serieus moment geweest dat wij die verbouwing van haar kamer zouden uitstellen. Al zou ik het geld nota bene – dat zijn wel de laatsten bij wie ik zou aankloppen – bij mijn ouders vandaan moeten halen, dan zou ik dat vanuit mijn trots niet snel doen. Maar die verbouwing gaat gewoon door en wel volgende maand conform afspraak. Zo gaan we met elkaar om binnen ons gezin. Dat zijn normale omgangsvormen. Hoewel ik tegenwoordig op mijn LinkedIn-profiel als kernkwaliteit heb gezet: 'komt altijd zijn afspraken na'. Daarbij had ik wel enige moeite om dat op mijn LinkedIn-profiel neer te zetten. Maar goed, iemand adviseerde me dat: "Leendert, dat ben jij." Schijnbaar is dat niet meer normaal tegenwoordig, afspraken nakomen.

De heer GERRITS (D66): Dus u trekt uw beschuldiging van een onbetrouwbare provincie hiermee in?

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Ja, ik kan dit niet helemaal volgen. Ik denk dat ik voldoende gezegd heb om het op een makkelijke manier uit te leggen.

De VOORZITTER: De heer Van der Laan vervolgt zijn betoog.

De heer GERRITS (D66): Ik vind het nogal wat hoor, om zo'n uitspraak te laten hangen. Kunt u daar niet gewoon antwoord op geven of u de provincie nou wel of niet onbetrouwbaar vindt?

De heer VAN DER LAAN (PvHn): In het kader van afspraken nakomen vind ik die onbetrouwbaar – en mijn fractie daarmee ook.

Desalniettemin hebben we de laatste twee maanden constructief met de SP, de VVD en het CDA zijn we samen met een eenieder hier verder gekomen in het proces voor meer informatie, toch transparantie – ook met medewerking, niet te vergeten, van mijn buurman, de Commissaris, en natuurlijk de griffie. Wat dat betreft kunnen wij het College op dit moment alleen beschuldigen van naïviteit, te veel afwachten en een te beperkte invloed in Den Haag. Ook van het overbrengen van urgentie van het probleem in Den Haag, is onvoldoende gebleken en dat is kwalijk. Maar wij hebben daarvoor vorige week in het BO-MIRT-debat het nodige over gezegd.

We zien ook wederom dat krimp een politieke keuze is. De verdubbeling van de N33 laten doorgaan ten koste van Ring-Zuid, is nooit een overweging geweest van dit College. Daarmee trekt de hele regio Eemsdelta, en daarmee de Ommelanden, wederom aan het kortste eind.

We zijn er niet gerust op dat in de toekomst het project Ring-Zuid niet nog eens in financiële problemen komt. Daar is al het nodige over gezegd. We willen daarom zeker stellen dat toekomstige financiële tegenvallers van provinciale investeringen in de stad Groningen niet ten koste van de Ommelanden gaat. Daarom dienen we de volgende motie in, 'Tegenvallers niet weer ten koste van de Ommelanden' namens een aantal andere partijen ook.

De VOORZITTER: Ja, dat was motie 259. Deze is ingediend door de Partij voor het Noorden, mede namens Groninger Belang, Forum voor Democratie, 50PLUS, de PVV en Code Oranje. Die eindigt in de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021, Constaterende dat:

- de tekorten van de Ring-Zuid worden afgewenteld op de projecten N33 en Wunderline;
- deze projecten van grote waarde zijn voor met name Noordoost-Groningen en daarmee voor de gehele provincie;

Overwegende dat:

- uitsluiting van nieuwe financiële tekorten bij het vervolg van Ring-Zuid of andere bouwprojecten in de stad Groningen waarin de Provincie Groningen financieel participeert, zoals de Spoorzone, niet zijn uit te sluiten;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. toekomstige financiële overschrijdingen van de provincie Groningen van projecten in de Stad Groningen niet af te wentelen op de Ommelanden;

En gaan over tot de orde van de dag!

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Het is nu verkiezingstijd. Dus we willen nu het echt een keer graag zien – en daar dagen we als regionale partij alle landelijke partijen uit – wat nou die Haagse lijntjes waard zijn voor Groningen.

Dan een aantal vragen richting het College. Wellicht kan het College een tussenstand aangeven van de denkrichtingen voor de herfinanciering – laten we die zo maar noemen – van de N33 en de Wunderline en de alternatieve dekking. In hoeverre is bijvoorbeeld NPG-geld beschikbaar? En ik had hierover bijna een motie ingediend: waarom kunnen we niet zeggen dat we gewoon wachten met Ring-West? Die is nog niet aanbesteed, die is nog niet eens in planvorming. Maar wellicht hebben we daar al wel het een en ander voor gereserveerd. Om D66 gerust te stellen: daar zijn eigenlijk nooit files, want ik woon zelf daar vlak naast. Daar is ook geen brug. Dus echt een knelpunt wou ik het niet noemen. Dan laat je zien dat je ook solidair bent – ik ben dat in ieder geval als Stadler – met de Ommelanden. Wacht dan maar even met de Ring-West. Sorry, Stad, de Ommelanden gaan voor. We zijn verder in het traject. Om jullie aan dat idee te laten wennen heb ik nog even geen motie ingediend.

De heer GERRITS (D66): Ja, is de heer Van der Laan zich ervan bewust dat er nog geen geld is voor de Ring-West en dat het overigens ook geen geld oplevert om daarmee te wachten?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Nou, D66 kent het fenomeen 'Ringsparen' nog niet. Met name de gemeenteraad van Groningen gaat er altijd heel creatief mee om. Het zijn dan wel reserveringen, maar ze zijn dat ook weer niet. Soms halen ze die eruit en soms stoppen ze die er ook weer in. Dus er zijn al pentekeningen voor wat betreft de reserveringen. Ik hoor graag van het College in hoeverre die reserveringen, om op uw vraag terug te komen, D66, echt al staan en of het een serieuze overweging is om Ring-West op te schuiven.

De heer BAKKER (VVD): Even over de stelligheid waarmee verkondigd wordt dat rond de N33 allerlei beloftes liggen en dat soort dingen. Ik wil er toch even op wijzen dat de N33-Midden later betaald zou worden uit de RSP-middelen. Die zat er oorspronkelijk niet in. Toen is wel degelijk de afweging hier geweest van het weer volstorten van het hele bedrag. Dat houdt een risico in dat je dat op deze manier toevoegt. Maar dat is wel terdege besproken, ook hier in de Staten en ook met omgeving daar. Kan het zijn dat dat misschien een iets ander licht op de zaak werpt voor u?

De heer VAN DER LAAN (PvH): De VVD gaat het nu technisch aanvliegen. Dat kan, hoor. Zo was het bij ons thuis ook. Eerst ging bij onze zoon de verbouwing van zijn slaapkamer plaatsvinden en pas later heb ik dat onze dochter beloofd. Maar het is wel degelijk beloofd en in welk stadium dat dan is gebeurd en hoe dat dan is gegaan, is niet zo relevant. Dat is allemaal technisch. Het is een belofte.

De heer BAKKER (VVD): Ik merk op dat de heer Van der Laan geen antwoord op mijn vraag geeft.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ja, er zijn wel degelijk toezeggingen gedaan aan de regio Eemsdelta. Maar ja, ik zou zeggen: kijk dan de archieven na wat daar precies beloofd is en in welk vat dat is gegoten. Maar in ieder geval, Eemsdelta voelt zich knap belazerd.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Partij voor de Dieren zal een ander geluid laten horen, zoals u gewend bent van ons, met name rond de N33. De voordracht vraagt om extra geld voor de Ring-Zuid, terwijl in onze ogen onvoldoende is gekeken naar andere goedkopere alternatieven. Onder meer vereenvoudigde update van de Zuidelijke Ring, zonder verdiepte ligging, was misschien minder prestigieus geweest, maar wel goedkoper en in onze ogen beter. Het opknippen van het project in deelstukken en opnieuw aanbesteden, is voor zover ons bekend niet onderzocht en heeft dan ook geen kans gekregen. Er is gekozen voor het bestaande plan.

Er wordt daarvoor aan ons gevraagd een bedrag van 78 miljoen euro uit de RSP-pot te halen ten koste van andere projecten. Dan vindt de Partij voor de Dieren, in tegenstelling tot alle andere partijen, het eventueel niet-doorgaan van de verdubbeling van de rest van de N33 geen ramp. Economische groei kan wat ons betreft alleen plaatsvinden binnen de draagkracht van de aard en die draagkracht wordt ook door ons Groningers nu al overschreden. Uitbreiding van infrastructuur moet dan ook alleen maar plaatsvinden als de ecologie daar in positieve zin in meedeelt: fiets en OV in plaats van autoverkeer.

We zijn blij dat er voldoende geld in de pot blijft voor het doortrekken van het spoor van Veendam naar Stadskanaal. Wij willen uit de mond van de gedeputeerde horen dat het doortrekken van die spoorlijn met zekerheid wordt uitgevoerd en niet alsnog wordt opgeofferd. Graag een reactie.

De Staten hebben in meerderheid in 2014 ingestemd met de huidige Aanpak Ring-Zuid. Wie zich brandt, moet op de blaren zitten. De Partij voor de Dieren is altijd tegen geweest en heeft zich er ook altijd tegen geweerd. We willen graag van de gedeputeerde weten of we inderdaad op *the point of no return* zijn aangekomen.

De Partij voor de Dieren ziet niets in het opdracht geven aan het College voor het zoeken naar andere middelen voor de verdubbeling van de N33.

De heer DE WIT (CDA): Het is geen geheim dat de Partij voor de Dieren niet meer asfalt wil. Maar wat mij wel verbaast, is dat de Partij voor de Dieren het normaal gesproken altijd heeft over de energietransitie, het redden van de aarde en klimaat. Is mevrouw Voerman het met mij eens dat juist in dat gebied ontzettend grote stappen gezet worden om de energietransitie vorm te geven?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik hoop dat dat het geval is. Ik moet dat eerst allemaal nog zien, maar ik hoop dat dat het geval is en dat het ook op de juiste manier gebeurt en niet alleen maar met windmolens. Maar we zouden ook eens kunnen kijken naar een betere spoorverbinding die kant op. Die is volgens mij nog niet onderzocht.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Wij zijn nog niet zo lang in deze Staten aanwezig: anderhalf jaar nu, bijna twee jaar. Twee zaken spelen toch wel echt een hoofdrol. Dat zijn het grote gasdossier natuurlijk en deze Ring-Zuid. We hebben daar heel veel van geleerd. Dat hoor ik ook van andere partijen die al meer dan tien jaar daarbij roepende zijn, dat het best moeilijk is om daar het juiste over te zeggen.

Maar wat ons opvalt – dan begin ik mijn verhaal daar maar mee – is dat een aantal jaren geleden in Friesland een voorzitter de woorden uitsprak: *'It giet oan.'* Hier hoorden we een paar week geleden: "We gaan door. We gaan door met de Ring." Maar is het ijs, of eigenlijk de onderbouw, wel sterk genoeg? Volgens 50PLUS niet. We zakken zowel letterlijk als figuurlijk door het ijs. We hebben het van vele partijen zo langzamerhand gehoord: de cijfers zijn niet duidelijk. De gedeputeerde begeeft zich dan ook echt op glad ijs. En ze begeeft zich niet alleen op glad ijs, ze zakt er nog door ook.

Voor 50PLUS is het zo klaar als een klontje: de Zuidelijke Ringweg in Groningen vloog gierend uit de bocht. Dat stond ook al eens een keer heel breeduit in het Dagblad van het Noorden. Dat is al bijna drie jaar geleden. We hadden volgend jaar boven of onder de weg door moeten rijden. Maar nu, na alle tegenslagen, is het drie jaar vertraagd. Vele miljoenen meer uitgegeven. Het is duurder geworden, het is er niet beter op geworden, maar de weg is nog lang niet klaar.

Daarnaast is er in onze provincie natuurlijk nu een aantal grote projecten dat nu niet doorgaat. Die zijn direct de dupe van de Ring-Zuid. Hoe we het ook bespreken hier in deze ruimte, wat we er ook over gezegd hebben, ze zijn gewoon daar de dupe van: de verdubbeling van de N33, de treinverbinding naar de Wunderline. Ze gaan gewoon in rook op, er is veel geld weg. Deze projecten zakken weg in de bouwput van de Zuidelijke Ringweg.

Er ligt al maanden een akkoord op hoofdlijnen. Onduidelijk was wie er opdraait voor de gemaakte kosten. Veel is geheim, veel wisten we niet, veel wilden we niet weten omdat het geheim was. En nu weten we eindelijk wie het gaat betalen: de provincie. Ondanks al dat gedoe – er is veel gedoe om geweest – las ik in de krant en hoorde ik het haar de laatste keer ook zeggen: "Het duurt lang, het is heel duur en er is heel veel shit." Maar over een paar jaar, een jaar of tien, is het een enorm mooi gebied. Het gebied is dan enorm verbeterd, veel meer dan een groen paadje of een aantal deksels. Nee, het is het Zuiderplantsoen. Dat zal er dan liggen, dat er *shinen* over de Stad. Het zal groen zijn, het geeft een betere verbinding en op de deksels die erop liggen, zullen de bomen terugkeren. Ja, welke bomen weten we dan nog niet. We hebben net gehoord dat er zelfs in de woestijn nog wat bomen groeien. Wij willen dit eerst weleens zien als 50PLUS, dat er überhaupt wat te groeien valt op die deksels.

Dan de cijfertjes. Natuurlijk, van die 89 miljoen voor de N33 gaat twee derde ervanaf: 59,2 miljoen naar de Ring. De N33 op losse schroeven. Verder nog 18,8 miljoen naar de Wunderline. Het is gezegd, het is hier uitgerekend, het voorgerekend door ons. Voor 50PLUS is dit echt onbespreekbaar. Voor ons is het een klap in het gezicht van de regio Noordoost-Groningen. En wat men er ook van vindt hoe we het moeten oplossen en waar we het geld vandaan moeten halen, ook wij weten dat niet. Wij kunnen op dit moment niet de keuzes maken waar we even dat geld vandaan halen. Den Haag is nu aan zet voor ons gevoel. Niet meer, niet minder. Het geld moet daar vandaan komen. We hopen dat het geld dan ook terugkomt in de Ring-Zuid. Dat de N33 gewoon door kan

gaan. Want uiteindelijk is het de Ring-Zuid die ook dat geld heeft opgeslokt. Dus al die partijen die hier nu zitten en die vertegenwoordigers hebben in de Tweede Kamer, zullen ook benadrukken dat dat gaat gebeuren – daar ben ik van overtuigd. Wij zullen dat in ieder geval wel doen. Wij zullen dat nog een keer vragen en wij zullen daar ook nog eens een keer proberen om de minister daar warm voor te krijgen.

Ten slotte: kun je iemand aanwijzen die de schuld heeft van dit debacle? Voor ons gevoel is onderzoek echt noodzakelijk. Of het nu komt van de Rekenkamer of van een extern bureau: we moeten ernaar kijken, ook voor de toekomst, dat we dit soort fouten niet weer maken. De fouten die gemaakt zijn, hadden kunnen worden voorkomen – daar ben ik van overtuigd. En als we dat hadden kunnen voorkomen, dan kunnen we er nu wat van leren. Want wie zegt dat de weg zoals die er nu ligt, ook echt door moet gaan? De *'return'* uit *'no return'* is niet meer mogelijk. De weg zoals die er nu ligt, zullen we moeten afmaken. Het geld zullen we ervoor moeten besteden. Dan wil ik graag weten uit het verleden welke fouten er zijn gemaakt, waar die fouten zijn gemaakt en wie we daarop kunnen aanspreken. Is het Rijkswaterstaat? Is het de provincie? Is het Groningen dat te veel wilde? Hebben wij hier zitten slapen in deze zaal? We zullen het zien.

Ten slotte – en dat is dan echt 'ten slotte', Over het risicorapport kan ik heel weinig over zeggen. Er zijn al meerdere partijen die daar uitgebreid het woord over hebben gevoerd. Is het genoeg wat er in de risicopot zit? Ik weet het niet. Er is een bureau anderhalve week mee bezig geweest. Er zijn een heleboel dingen gezegd. Er loopt nog een aantal dingen nog door die nog geheim zijn. Ik kan daar verder niks over zeggen en ik wil uit die geheimhouding nog niks hier naar voren brengen. We zien wel hoe het gaat. Maar van 50PLUS zijn we ervan overtuigd dat we nog tegen een aantal dingen echt gaan aanlopen. Want zoals een eerdere spreker hier al zei: het is boter-, boterzacht,

De heer PESTMAN (Code Oranje): We hadden het er vanmorgen even over, hoeveel tijd we hebben en ook over hoe de bouwvakkers zijn. Nou, die maken dus op de achterkant van de detailtekening dubbelvoering, meneer Gerrits. Zoveel tijd hebben wij. En ja, het gaat over de Ring-Zuid. Ik ben hier nog maar twee jaar. Wij kwamen eigenlijk binnen met de commissie-Hertogh. Nou, we hebben al de term 'boterzacht' gehoord: ik vind de commissie-Hertogh boterzacht. Dat om mee te beginnen. Maar in de twee jaar na de commissie-Hertogh zijn wij ook steeds een beetje op de vlakte gehouden door dit College als het ging om het budget, waar veel naar gevraagd is en om de uitvoering van de Ring-Zuid te realiseren. In het begin was het steeds: 'ja, we zullen binnen het budget blijven'. In een halfjaar tot een jaar veranderen de toon en was het binnen het budget van de RSP-gelden. Dus daar zat al meer ruimte in.

Maar we werden er eind juni vorig jaar toch op gewezen dat we maar eens een extra vergadering moesten houden, omdat er toch extra geld bij moest. Ondanks de lofzang die ik hier vanochtend meermaals gehoord heb, ben ik eigenlijk meer benieuwd naar de oorzaak van al die overschrijdingen. Want daar heeft de meneer van Rijkswaterstaat vorige week of twee week geleden eigenlijk geen antwoord op gegeven. Die waaide een beetje met alle winden mee. Dus ik hoop dat als ik nu een paar vragen stel aan de gedeputeerde, dat zij wel een beetje duidelijk antwoord kan geven, zonder met alle winden mee te waaien. Kan het College precies aangeven wat nu de oorzaak is van de vertraging? Toen ik daarnaar vroeg, lag het volgens Rijkswaterstaat aan de optimalisering. Toen er vijf minuten later naar werd gevraagd, lag het eraan dat de ontwerpen niet klaar waren. Kunt u precies aangeven waar die vertraging vandaan komt? Want al na anderhalf jaar werd er aangegeven dat er drie jaar vertraging zou zijn.

Ik vind dat bij zo'n project niet kunnen, helemaal niet als het om dat geld gaat. Kan het College dan ook aangeven hoe een overschrijding van een geïndexeerde aanneemsom met 50 procent mogelijk is? Dan hebben we het over de T2-rapportage van 2020 naar nu. Daar zit over de 200 miljoen verschil in, terwijl u toch tot aan die rapportage steeds hebt gezegd dat we volledig binnen het budget zaten. Dus ga ik ervan uit dat dat die rapportage is en dan blijkt toch dat er 200 miljoen extra nodig is. En wat is daar de oorzaak van? Is dat de marktwerking van meneer Frenay dat er te laag ingeschreven is? Of is er gewoon geen goed onderzoek gedaan? Terwijl er onderzoeken genoeg zijn. Er ligt al een Ringweg, er is in het verleden gesondeerd en er zijn onderzoeken geweest.

Nou, de rest van mijn vragen is eigenlijk al gesteld deze ochtend. Dus die zal ik u besparen. Want die gaan over de financiering van de andere RSP-projecten: daar is genoeg over gezegd en geschreven.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik wilde meneer Pestman vragen of hij weleens een contract heeft afgesloten.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Een contract met u, meneer Marquart?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nee, in het algemeen. Want de heer Gerrits twijfelde daar zo aan. En dat leek me toch vreemd, gelet op uw werk als zakenman.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, maar ik hoef natuurlijk niet volledig uitsluitel te geven aan meneer Gerrits over mijn werkzaamheden. Daar laat ik hem graag naar raden.

De VOORZITTER: Ik denk dat de heer Gerrits dan ten minste drie kwartier krijgt om daarnaar te raden. Want ik zou de beraadslagingen drie kwartier willen stilzetten c.q. schorsen voor de lunchpauze, zodat we elkaar fris en fruitig daarna kunnen zien. Dan gaan we luisteren naar wat de gedeputeerde te zeggen heeft.

De vergadering is geschorst.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Aan het woord is namens het College gedeputeerde Gräper.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Dank voor denk ik de goede discussie die we voor de lunchpauze met elkaar voor een groot deel gevoerd hebben. Ik denk dat dit een debat is waar heel veel partijen de afgelopen maanden – misschien zelf wel een jaar – op gewacht hebben. Het is de discussie om te kijken hoe we met elkaar verdergaan, nadat we geconstateerd hadden dat de planning en het verloop van de Ring-Zuid niet gegaan waren zoals we dat met z'n allen gepland en gehoopt hadden. Ik denk dat het ook goed is dat we dit debat vandaag met elkaar voeren. Volgens mij was het de heer Marquart die dat net zei: de regio heeft het nodig om duidelijkheid te krijgen over waar we heen gaan. Ik denk dat dat ook is wat ons bij elkaar brengt en dat ons ook kan helpen.

Toen ik zes jaar geleden als gedeputeerde begon, begon ik met een project op mijn bureau, waarvan de meeste besluiten op dat moment eigenlijk al genomen waren. Er lag toen een door uw Staten – misschien uw voorgangers, maar dat zijn ook uw Staten – een besluit over de voorkeursvariant. Een besluit dat de basis is voor het tracébesluit. Er lag door uw Staten een besluit over het RSP-programma. Er lag door uw Staten een besluit over de realisatieovereenkomst. Daarmee waren de kaders die wij als College hadden op dat moment voor de Ring-Zuid, op dat moment eigenlijk grotendeels al vastgelegd: de kaders over de *scope* van het project, de kaders over de financiële risico's van het project, de kaders over de financiële afspraken, de kaders over de wijze van aanbesteden en daar hebben we het dan vervolgens mee te doen. Dat is af en toe lastig, zeg ik er eerlijk bij. Want af en toe zijn er ook wel zaken waarvan je met de kennis van vandaag – dat zal denk ik in dit debat van vandaag wel vaker een term die we gaan gebruiken – misschien zou zeggen dat we het vandaag anders zouden doen. Maar we handelen nu eenmaal op basis van de kennis die we op het moment van besluitvorming hebben en dat was wat ik aantrof, toen ik als gedeputeerde namens u mocht starten.

Dan komt er een moment waarop het niet gaat zoals je dat met elkaar van tevoren bedacht hebt. Er komt een moment waarop je met elkaar moet gaan nadenken over hoe je met elkaar verdergaat. En dan is de vraag – volgens mij was het de heer Pestman die die vraag expliciet stelde – hoe dit dat kan gebeuren. Natuurlijk een heel relevante. Ik denk dat we misschien over een aantal jaar met elkaar die vraag ook zeker nog eens een keer tot achter de komma moeten gaan uitpluizen. Maar tegelijkertijd was drie jaar geleden voor ons het moment niet zozeer de vraag hoe dit nou allemaal heeft kunnen gebeuren, maar vooral de vraag hoe we hiermee nou weer verder komen en hoe we ervoor zorgen dat we daarin de meters ook maken. Wij hebben u ook erin meegenomen – volgens mij hebben we dat debat ook meerdere malen met elkaar gevoerd – dat we niet altijd alleen maar kijken naar wat nou juridisch het juiste is of waar wij nou in ons recht staan, maar juist hebben gezegd: laten we als opdrachtgever en opdrachtnemer met elkaar kijken, in de vorm van *mediation*, hoe we met elkaar hier verder mee kunnen en hoe we hier met elkaar uit kunnen komen.

En ja, een groot aantal van uw fracties heeft dat ook in het debat van vanochtend aangegeven: dan is het ongelooflijk teleurstellend op het moment dat je merkt dat het Rijk daarin maar beperkt meedoet. Ik heb dat eerder met u gedeeld: we hebben in de afgelopen drie jaar vele gesprekken met het Rijk gevoerd. Gesprekken gevoerd over zijn financiële bijdrage, maar ook over de wijze waarop we eventuele financiële risico's konden overdragen. Gesprekken die erover gingen hoe je ervoor zorgt dat de gezamenlijke verantwoordelijkheid die je als opdrachtgevers verder vormgeeft, in de wetenschap dat in de realisatieovereenkomst staat dat er maar één formele opdrachtgever is.

Dat er maar één partij is die het project aanstuurt en dat is Rijkswaterstaat. Toen wij deze zomer op gegeven moment voor de keuze stonden wat wij moesten doen, was het moment dat het Rijk zo hard en zo nadrukkelijk zegt dat het overeenstemming met ons heeft in zowel het RSP-programma als de realisatieovereenkomst en wij hier verantwoordelijk voor zijn. Toen hadden wij de keuze: enerzijds gaan we verder met het gesprek met het Rijk totdat we daar helderheid en een oplossing hebben? Dit in de wetenschap dat we op het punt stonden om overeenstemming met de aannemer te kunnen sluiten. U hebt de alternatieve scenario's ook gezien bij de stukken. We stonden toen eigenlijk voor het punt dat eigenlijk al het andere minder aantrekkelijk was dan die overeenkomst die we met elkaar sloten. Of gaan we de sprong voorwaarts maken vanuit de kaders die door de Staten aan ons meegegeven zijn, met het RSP-programma als financiering daarvoor, zodat we er in ieder geval voor kunnen zorgen dat het project Ring-Zuid verder kan komen en we daarmee ook kunnen voldoen aan de belangen van de provincie daarin? Daarmee zijn we wat ons betreft nog niet klaar met het gesprek met het Rijk over zijn verantwoordelijkheid. Maar daarbij hebben we er wel voor gekozen als College om de stap naar voren voor de Aanpak Ring-Zuid, omdat we wisten dat de alternatieven niet gunstiger waren.

Dat is ook precies de reden waarom wij in de voordracht ook aangekondigd hebben, een onderzoek te willen starten naar de rol van Rijkswaterstaat als enige opdrachtgever, zoals die rol ook geformuleerd. Dit om met elkaar daarna het goede gesprek te kunnen voeren en daarmee verder te gaan.

Dan kom ik natuurlijk op de pijn die die keuze met zich meebracht. Die keuze was niet zonder pijn. Daar heeft een aantal fracties denk ik vandaag ook al met elkaar over gesproken. Want op het moment dat je ervoor kiest om het RSP-programma als financiering te gebruiken om dit probleem op te lossen, weet je ook dat dat iets doet met de andere projecten binnen dat RSP-programma. Tegelijkertijd was dat voor ons ook de reden waarom wij zeiden dat dat dan ook betekent dat we dat gesprek met het Rijk ook wel nut heeft. Want we hebben immers nog niet alle problemen opgelost. Maar we hebben nog steeds ook een probleem en dus een reden om met het Rijk daar het gesprek over aan te gaan. Want ja, het doet pijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat die aanleiding er nu is, omdat er een gat geslagen worden in de N33. Daarvoor gaf u aan dat u nog steeds niet uitgesproken bent met het Rijk over wat het Rijk zou moeten betalen voor de Ring-Zuid. Dat zijn wat mij betreft twee verschillende dingen. Want waarom heb je een gat in de N33 nodig om nog het gesprek verder te blijven voeren waar u het zonet over had?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Om te beginnen omdat het RSP-programma – dan gaat het wat mij betreft even niet specifiek over de N33, maar over alle drie RSP-projecten – gaat over investeringen in rijksinfrastructuur. Dat betekent dat de pijn die door ons gevoeld wordt, voor een deel ook bij het Rijk gevoeld wordt. Daarmee heb je een stok waarmee in dat gesprek kunt zitten porren om met elkaar verder te komen. Natuurlijk hebt u gelijk dat dat niet op een andere manier gefinancierd kan worden. Volgens mij hebt u dat ook ingebracht in uw bijdrage: we hadden daarvoor kunnen kiezen om de financiering niet uit het RSP-programma te halen, maar op een andere manier te financieren. Een aantal van u heeft daar ook enkele suggesties over gedaan in hun bijdragen. Maar daarbij geef ik u mee dat u met de besluitvorming die u hebt gedaan de afgelopen jaren over de financiële kaders die wij als College hebben, wel meegegeven hebt dat meevallers en tegenvallers binnen het RSP-programma opgevangen moeten worden. Maar bijvoorbeeld een keuze over of het wel of niet onttrekken van het 'Ringsparen' of wel of niet onttrekken van het stamkapitaal is niet in lijn met de financiële kaders die u aan ons hebt meegegeven. Dus er ligt nu een voorstel voor dat past binnen de kaders die u ons gesteld hebt en het staat u vrij, zeg ik dan ook maar in alle eerlijkheid, om met een amendement de keuze over de wijze van financiering op een andere manier te beleggen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Mijn vraag wordt niet beantwoord. De vraag gaat heel simpel over die stok. Hebt u die stok wel of niet nodig, omdat u al aangeeft dat u in onderhandeling bent met het Rijk? Maar even daarvoor zegt de gedeputeerde dat zij met het Rijk in gesprek blijft over Ring-Zuid. Hebt u dus een stok nodig of bent u zodanig in gesprek met het Rijk dat u gewoon een open gesprek kunt voeren over wie verantwoordelijk is en hoe het Rijk mede gaat bijdragen aan Ring-Zuid.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik zit heel hard na te denken of het de heer Geijtenbeek was of de heer De Wit. Ik hoop dat beiden met mij vergeven als ik het bij de verkeerde neerleg. Maar een van hen zei dat op het moment dat het gedekt is, de motivatie bij het Rijk om nog een bijdrage te leveren, wel weg is. Dus op het moment dat wij door middel van een andere wijze de N33 geheel zouden

financieren en daarmee indirect misschien wel de Ring-Zuid zouden financieren – want uiteindelijk is het natuurlijk om het even, het is uiteindelijk dezelfde pot geld die wij hier in huis met elkaar hebben – denk ik dat de motivatie in Den Haag om nog op zoek te gaan naar een bijdrage, minimaal is.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Hier wordt een suggestie gewekt en dat is ook al door andere fracties gebeurd. Namelijk dat er dan niet meer te onderhandelen valt. De geschiedenis leert dat dat wel degelijk mogelijk is. Als je kijkt naar de A7 tussen Winschoten en Nieuweschans, is die eerst volledig voorgefinancierd. Later heeft het Rijk geld bijgelegd. Dus de absolute waarheid waarmee dit nu hier gesteld wordt, betwijfel ik. Dus de gedeputeerde is dus per se een stok aan het creëren om daarmee het gesprek aan te gaan en de N33 is daar de dupe van. Dat geeft u eigenlijk aan. Of zie ik dat verkeerd?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Dat zou waar zijn op het moment dat het Rijk zou hebben aangegeven deze zomer dat het wel bereid is om te betalen, maar het het geld niet zou hebben en dat het op een andere manier gefinancierd zou kunnen worden. Want dan kun je, zoals u terecht zegt, op die wijze afspraken maken over een vorm van voorfinanciering en een vorm van terugbetaling. Ik denk ook dat in het geval in de geschiedenis waar u naar verwijst, voor er voorgefinancierd werd, er al wel zekerheden waren over het terugkrijgen van die middelen. Maar op dit moment heeft het Rijk bij ons aangegeven dat het op dit moment geen verantwoordelijkheid wil dragen voor het dekken van de middelen bij de Aanpak Ring-Zuid. Daarvan constateren wij dat dat weliswaar niet is wat wij vinden dat dat goed is. Ik heb u, nogmaals, gezegd dat wij ook een onderzoek hebben aangekondigd om daar ook op die manier het gesprek over aan te gaan. Maar het Rijk heeft ons simpelweg laten weten dat het op dit moment niet bereid is, ook niet in de vorm van voorfinanciering, om verantwoordelijkheid te dragen voor het dekken van het gat. Daarin staat het natuurlijk gewoon in zijn recht. Wij kunnen daar van alles en nog wat van vinden. Wij kunnen daar boos over worden of met de vuist op tafel gaan slaan, maar er ligt natuurlijk een programma RSP en er ligt een realisatieovereenkomst waar dit gewoon in lijn mee is.

De VOORZITTER: U hebt drie interrupties gehad en de kwestie is helder. Dus de gedeputeerde vervolgt haar betoog.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Is daarmee dan de kous af? Misschien moet ik daar ook even wat langer bij stilstaan. Nee, zoals ik al zei: wij hebben nog steeds een goede reden waarom wij dat gesprek met het Rijk willen aangaan. Wij zien ook nog steeds waarom dat noodzakelijk is. Ik denk dat alle bijdragen vandaag onderstreept hebben wat het belang van de Eemsdelta is en de verdubbeling van de N33 en de investering in de Wunderline, want ik denk dat het ook verstandig is om onszelf te realiseren dat dat voor beide projecten geldt. Het College onderstreept dan ook volledig die bijdragen van uw Staten en de inzet daarbij is ook niet verminderd.

Er is wel natuurlijk een momentum in Den Haag dat maakt dat de komende tijd een andere tijd gaat zijn dan de afgelopen tijd. Dat momenten heet de Tweede Kamerverkiezingen. Dat is om twee redenen belangrijk. Dat is belangrijk omdat daarmee voor een deel ook wel weer de panelen in Den Haag kunnen schuiven, met mogelijk andere uitkomsten dan de uitkomsten die we in het verleden hebben gehad. Maar bovendien is dat een moment waarop vaak ook weer middelen beschikbaar komen om te investeren in nieuwe zaken. Dat is het debat dat we natuurlijk vorige week in het kader van het BO-MIRT ook met elkaar gevoerd hebben: de pot bij IenW is op dit moment ook heel erg leeg. Zij hebben op dit moment nog geen perspectief op nieuw geld, maar zij zullen dat natuurlijk wel nodig hebben om daar met elkaar invulling aan te geven. Dus er zijn twee redenen om echt serieus aannames te doen dat de situatie zou kunnen veranderen.

Ik roep iedereen hier in de Statenzaal, maar ook buiten deze Statenzaal, op om daarin juist ook met elkaar de handen ineen te slaan. Ik weet dat de heer Marquart zegt dat 'met elkaar' wat ingewikkeld is, maar ik hoop toch oprecht dat we in dit geval toch met elkaar dat pad kunnen gaan bewandelen, om te laten zien en te laten merken in Den Haag hoe belangrijk de investering in de N33 en hoe belangrijk de investering in de Wunderline is. Niet alleen maar voor ons als regio, maar ook voor ons als land. Want ik denk dat wanneer wij de N33 terugbrengen tot een investering enkel en alleen in de regio, we de Eemshaven en Delfzijl geen recht doen. De ontwikkelingen die daar plaatshebben, zijn ook ontwikkelingen die van nationaal en misschien ook wel Europees belang zijn. Ik denk ook dat een goede bereikbaarheid van die gebieden essentieel is. Ik denk ook dat dat het punt is dat we hopelijk met elkaar, oppositie en coalitie, binnenshuis en buitenshuis, met regio en provincies samen, de komende tijd met elkaar gaan inbrengen. Ik zou alle vertegenwoordigers hier in de Statenzaal ook willen meegeven de wetenschap dat aanstaande maandag het grote

lijsttrekkersdebat over Noord-Nederland is. Dus als er een moment is waarop landelijke partijen daar invulling aan kunnen geven, dan is dat moment komende maandag. Dat zou het moment van de eerste aftrap daarvoor kunnen zijn. Ik denk dat als we dat met elkaar doen, dan weet ik niet van tevoren of we daarmee per definitie succesvol zullen zijn. Maar ik denk dat we met elkaar zeker een kracht kunnen bewerkstelligen die ook daadwerkelijk indruk kan maken.

Dan terug naar de *deal* zelf. Groninger Belang vroeg het College waarom wij nu vertrouwen hebben. Wat maakt nou dat wat er gebeurd is de afgelopen tijd – u noemde dat ‘de zachte kant’ van het proces – dat wij het idee hebben dat er nu iets veranderd is? Wat denk ik goed is om ons te realiseren, is dat de afspraken in het kader van de VOK, de vaststellingsovereenkomst, afspraken zijn die niet op zichzelf staan. Het is de zogenaamde zesde aanbeveling van het plan van aanpak van de commissie-Hertogh. Daar stonden nog vijf aanbevelingen voor. Aanbevelingen die gingen over de wijze van samenwerking. Aanbevelingen die gingen over het investeren in kwaliteit in de organisatie. Aanbevelingen die gingen over het organiseren van *specials* waarin je in gezamenlijkheid, opdrachtgever en opdrachtnemer, expertise inbrengt om te kijken of je met elkaar verder kunt komen. Die aanbevelingen zijn de afgelopen anderhalf jaar ook geïmplementeerd. Daar zien we de resultaten ervan buiten in het werkveld gewoon plaatsvinden. Van het inschuiven van de Helperzoomtunnel, het succesvol creëren van een situatie rondom de verdiepte ligging en de afspraken die daarover gemaakt zijn. Dat maakt ook dat wij daar het vertrouwen in hebben dat we nu met een partner te maken hebben die in staat is om dit ook daadwerkelijk te kunnen.

Bovendien hebben met de vaststellingsovereenkomst ook een aantal extra zekerheden gekregen met elkaar. De Duitse moeders hebben garantstellingen meegegeven, zowel waar het gaat over de liquiditeit als waar het gaat over de financiële gezondheid van het project. Daarmee hebben we natuurlijk nooit 100 procent zekerheid over wat er binnen de Combiraad Herepoort speelt. Want wij hebben geen zicht op de onderlinge afspraken tussen de zes ‘combinanten’. Maar we creëren daarmee wel zekerheid voor al die onderaannemers in onze regio, die afhankelijk zijn van dit project, die de afgelopen jaren ook geïnvesteerd hebben in dit project. Daarmee kunnen we het project laten doorgaan en met een financieel gezonder project heb ik in ieder geval de zekerheid dat er ook voor die onderaannemers kansen zijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb even een vraag aan de gedeputeerde. Zij geeft aan dat de kwaliteit van de organisatie verbeterd is de afgelopen periode aan de hand van de eerste zes aanbevelingen. Hoe verhoudt zich dat dan tot het rapport dat er ligt over de risico's van april vorig jaar, waarin letterlijk staat dat de organisatie van de aannemer niet op orde is en dat het risico is dat er een ongestructureerd project plaatsvindt?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Zoals u hebt kunnen zien, is het rapport waar u naar verwijst, van april 2020. Onder ander daarna, sinds april, heeft de organisatie gelukkig aan de kant van Herepoort ook niet stilgezeten. Ik gaf u het net aan: de afgelopen anderhalf jaar zijn zij ook bezig geweest met de implementatie van die eerste vijf aanbevelingen. Daarna heeft bijvoorbeeld de certificatie van de organisatie van Herepoort plaatsgevonden. Dus er zijn daarna nog wel degelijk ontwikkelingen geweest die een deel van de *disclaimers* die in het rapport zitten, weer verdergebracht hebben.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus wat u aangeeft dat het ook te zien is bij het aanschuiven van de tunnel, dan is niet ook niet helemaal de waarheid. Want de *disclaimer* was pas van nadat de Helperzoomtunnel was ingeschoven. Toen was het nog steeds een puinhoop.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Volgens mij noemde ik een aantal zaken uit het plan van aanpak. Over een aantal zaken gaf ik aan dat daar de afgelopen jaar voorbeelden van zijn van hoe dat gegaan is. Een van de zaken die ik daarbij noemde, waren de *specials*. Daar zetten opdrachtgever en opdrachtnemer in gezamenlijkheid expertise in om te werken aan het project. Een van de *specials* was de Helperzoomtunnel. Het feit dat dat succesvol is geweest, was een voorbeeld. U verwijst nu naar de organisatie: dat was een tweede voorbeeld dat ik noemde uit de aanbevelingen. Daarbij heb ik niet verwezen naar de Helperzoomtunnel, want dat ging over een andere aanbeveling. Daarom zeg ik ook: er zijn het afgelopen jaar sinds april 2020 nog steeds verbeteringen geweest. U vroeg mij waarom wij er op dit moment vertrouwen in hebben dat we nu met een andere situatie te maken hebben. Het is nu geen april 2020, het is nu februari 2021. Sinds die tijd is er een heleboel gebeurd en dat geef ik u net aan.

Dan de vraag die een aantal fracties gesteld heeft: weten we dan nu zeker dat dit het is? Hoezeer ik u zou willen beloven dat dat zo is, die zekerheid kunnen wij u niet geven. Dat kan nooit in een project. Dat heeft immers te maken met het feit dat op het moment dat er risico's zijn, die risico's

kunnen optreden. Op het moment dat ze allemaal optreden, dan kan ik u niet garanderen dat dat allemaal binnen de risicoreservering kan. Want je reserveert bij een risicoreservering nooit voor het 100 procent aanpakken van alle risico's tegelijkertijd. Zo werken risicoreserveringen niet. Daarmee kan ik u geen enkele garantie geven dat dit het is. Maar ik kan u wel meegeven dat met de veranderingen die met het plan van aanpak van de commissie-Hertogh zijn uitgevoerd, met de afspraken die we nu hebben gemaakt over de betere garantstellingen die we van de Duitse moeders hebben gekregen. Met de verschuiving van risicoafspraken die daarin zitten en met de fase waarin het project zit, wordt de kans groter dat we het hier inderdaad gewoon voor kunnen doen. Als wij er geen vertrouwen in zouden hebben dat we het op die manier ook kunnen doen, dan zouden wij hier ook vandaag niet hebben gestaan, want waren er ook geen afspraken gemaakt. Ik heb u al eerder meegegeven dat een van de randvoorwaarden die voor ons als College wel golden bij het opstellen van de vaststellingsovereenkomst, was of de angel er ook uit is. Wij hebben de indruk dat hiermee de angel eruit is. Dat we daarmee een goede basis hebben gecreëerd met elkaar en we op alle zes aanbevelingen van de commissie-Hertogh met elkaar verder kunnen. Maar of ik daar 100 procent garantie op kan geven: ik denk dat we dat pas kunnen constateren met elkaar op het moment dat de weg is opgeleverd.

De heer FRENAY (SP): Mevrouw Gräper spreekt in haar laatste zin steeds over 'wij'. Maar kan zij nou duidelijk maken wie ze met 'wij' bedoelt? Is dat nou de provincie of is dat de Aanpak Ring-Zuid?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb wel vaker dubbele petten op. Maar als ik hier spreek, spreek ik altijd over de 'wij' vanuit het College. Dat is volgens mij redelijk gebruikelijk. Want uiteindelijk moesten wij, College van de provincie Groningen, een voorstel naar uw Staten sturen met een verzoek en wij moesten daarbij als College van de provincie Groningen de afweging maken of wij er voldoende vertrouwen in hadden dat wij daarmee een goed voorstel aan uw Staten zouden toekomen.

Het was onder anderen ook de heer Frenay die vroeg of we geen afspraken kunnen maken om te zorgen dat dit dan wel echt onze laatste bijdrage is. Ik denk dat wij het inhoudelijk heel erg met elkaar eens zijn over het feit dat de provincie echt haar verantwoordelijkheid meer dan genomen heeft op dit moment. Maar we hebben te maken met een realisatieovereenkomst die is wat het is, een RSP-programma dat is wat het is. En wil je die afspraken veranderen rondom hoe het met die financiële verantwoordelijkheid en die financiële risico's zit, dan betekent dat je dan in ieder geval de realisatieovereenkomst moet openbreken en misschien zelfs ook wel de afspraken rondom het RSP-programma. Daar heb je uiteindelijk alle partijen voor nodig die hun handtekening onder die realisatieovereenkomst hebben gezet – dus inclusief het Rijk.

De heer FRENAY (SP): Dat is een van die punten waar bij ons althans nog veel onduidelijkheid over bestaat. Dat is net ook in een interruptie van de heer Schmaal duidelijk geworden. Enerzijds heb je de combinatie van drie opdrachtgevers die onderhandelen met de aannemer. Dat is naar mijn interpretatie de *deal* waar we nu met elkaar vandaag over spreken.

Een tweede vraag is dan hoe die drie opdrachtgevers die zaak dan met elkaar verdelen. Maar dat heeft toch niks met die realisatieovereenkomst te maken? Dat is gewoon een zaak die aan de tafel van de opdrachtgevers kan worden uitonderhandeld? Dat is echt ons punt. Moet de provincie nou eens een keer zeggen dat zij genoeg heeft betaald en dat het nu klaar is?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, de afspraken die gemaakt zijn tussen de drie opdrachtgevers, zijn vastgelegd in de realisatieovereenkomst, in de ROK. Dus daar zitten die afspraken. Daar heeft de aannemer niks mee te maken, net zo goed als wij niets te maken hebben met de afspraken die zij in hun combinatie met elkaar gemaakt hebben. Als je die wilt veranderen, omdat je daar een andere verhouding wilt in die financiële risico's, dan zullen de drie partijen die de realisatieovereenkomst ondertekend hebben – Rijk, Stad en provincie – met elkaar het erover eens moeten zijn dat die afspraken anders moeten zijn. Daarvan heb ik u net ook al meegegeven dat wij al uitgebreide gesprekken met het Rijk hebben gevoerd, ook over dit punt. Daarvan heeft het Rijk aangegeven dat het daar op dit moment niet in mee wil gaan, noch in de financiële bijdrage, noch in het overdragen van financiële risico's. Met dat gegeven stonden wij deze zomer op het punt waarop we nadachten over wat we toen moesten doen: gaan we verder wachten tot we daar helderheid over hebben? Of doen we de sprong voorwaarts met elkaar om te kijken of we er in ieder geval voor kunnen zorgen dat we niet terechtkomen in de alternatieve scenario's die in onze ogen alleen maar slechter zijn dan het scenario dat nu op tafel ligt, maar in het voorliggende scenario? Maar dat zal daar geregeld moeten worden. Ik hoop dat ik het daarmee duidelijk heb gemaakt.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): De gedeputeerde geeft terecht aan dat ze niet in een glazen bol kan kijken voor eventuele toekomstige tegenvallers. Ze geeft ook aan dat de lijn van de RSP-verdeling wordt gevolgd. Maar met dat voorbehoud, wat staat dan in de weg om nu bijvoorbeeld de aanbesteding Veendam-Stadskanaal te gaan beginnen, als je dat voorbehoud toch al moet maken? Wellicht komen er uit andere RSP-projecten, ik denk aan de Spoorzone, ook nog wel tegenvallers. Ja, dan zul je die vraag wel moeten stellen. En belemmert dat het College nu om die planvorming voor Veendam-Stadskanaal wel te concretiseren?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, ik heb eerder in deze Staten u al meegegeven dat wij in ieder geval voornemens zijn alle planologische stappen voor alle drie RSP-projecten ten volle door te zetten, in afwachting van de zoektocht naar het geld. En dat blijven we ook doen. U hebt gelijk: ook voor de andere RSP-projecten geldt dat daar zich nog tegenvallers kunnen voordoen. Dat kan betekenen dat je opnieuw naar het RSP-programma moet kijken. Maar we weten ook op het moment dat je meer in de eindfase van het RSP-programma komt – daar komen we nu en dat is een gegeven waar we natuurlijk ook mee te maken hebben – de wijze waarop en de mate waarin je wel of niet kunt wegen hoe je omgaat met mee- en tegenvallers, steeds ingewikkelder wordt. Ik denk dat dus uiteindelijk ook uw Staten bij het moment van de keuze maken of we de volgende stap gaan maken met Stadskanaal-Veendam, ook mede ingegeven wordt door die weging die u voor uzelf moet maken. Dit in de wetenschap dat de afspraken zoals die er zijn, dat uiteindelijk de provincie de financiële risicodragers is voor als deze drie rijksprojecten – want dat zijn het ook nog steeds een keer – zijn dat op het moment dat er een tegenvaller is en er geen ruimte meer in het RSP-programma is, we dan ook echt met z'n allen naar onze eigen Begroting moeten gaan kijken. Dat is een afweging die bij elke stap met elkaar genomen wordt en die, naar mate we verder in het RSP-programma komen, natuurlijk steeds spannender wordt.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): Maar wordt het College ook voorzichtiger met al dan niet eventuele tegenvallers? Het eind van het RSP-geld komt in beeld. Worden daar dan toch voorbehouden bij gemaakt?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): In alle RSP-projecten waar ik zelf bij betrokken ben geweest – of in ieder geval, in de periode waarin ik Collegelid was – zijn we altijd kritisch bezig geweest met welke risico's erin zitten, wat de scope is, of we nog genoeg ruimte hebben, welke mogelijkheden er zijn en welke beweegruimte er in een RSP-project zelf zit. Want uiteindelijk is het oplossen binnen het RSP-project nog wel de beste manier om met tegenvallers of meevallers om te gaan. Dat geldt eigenlijk altijd. Als ik dan kijk naar dat pakket dat ik aantrof toen ik zes jaar geleden gedeputeerde werd, deden mijn voorgangers dat. Maar je merkt wel dat naarmate dat verder komt, het ingewikkelder wordt. Gelukkig, zeg ik er ook bij, hebben we in het verleden ook heel veel meevallers gehad. Want er zijn projecten – en project Veendam-Stadskanaal is daar een voorbeeld van, maar ook project N33-Midden – die voor een deel alleen maar tot stand is gekomen in het RSP-programma omdat er substantiële meevallers waren in de vorige RSP-programma's. Dus het is natuurlijk uiteindelijk een beetje: de ene kant op of de andere kant op. Ik heb u ook al geïnformeerd over het feit dat als wij kijken wat wij nu verwachten aan meevallers van de oude projecten, dat in ieder geval maakt dat wij de eerste bouwfasen van de Wunderline daarmee kunnen realiseren. Dat maakt ook dat je het soms een beetje meevalt en soms een beetje tegenvalt. Maar dat je kritisch moet zijn binnen de RSP-projecten zelf: absoluut.

Dan misschien maar even een bruggetje maken. Kunnen we daarmee 100 procent garanderen dat Veendam-Stadskanaal doorgaat? Doordat we nu er geen geld uit halen, is onze inzet er vol op gericht om dat project ook gewoon in volle vaart te realiseren – dit in antwoord op de vraag van zowel de ChristenUnie als volgens mij de Partij voor de Dieren. Daar wordt geen geld uit gehaald, daar gaan we in volle vaart mee verder. Ik heb net gezegd: je moet de laatste projecten eigenlijk niet anders behandelen dan de eerste projecten. Dus ik denk dat we dat op diezelfde manier met elkaar gaan doen.

Ja, en dan de vraag die ook al door een aantal van uw partijen gesteld is: wat hebben we dan gedaan als het gaat om de N33 en de Wunderline en wat gaan we dan allemaal doen? Nou, ik heb u hopelijk meegegeven dat wat we gaan doen, we ook vooral met elkaar zullen doen. Daar zullen we met elkaar de inzet op plegen. We hebben natuurlijk de afgelopen periode ook daar zelf al aandacht voor gevraagd. Ik heb in de afgelopen periode namens het College met alle bestuurders in het gebied gesproken, ook nog voordat het de gemeente Eemsdelta werd, met de onderliggende gemeenten. Ik heb in het hele proces ook met de Duitse partners gesproken. De Duitse partners hebben ons aangegeven dat zij begrip hebben voor de keuze die wij moeten maken. Zij geven aan dat ook zij zien

dat het hebben van een bereikbare stad, ook van belang is. Zij zijn natuurlijk zelf ook bestuurder genoeg om te weten dat je ook af en toe moet puzzelen om te kijken hoe je daarmee omgaat. Dat is niet omdat je kiest voor het een of tegen het ander. Dat is omdat uiteindelijk – volgens mij was het mevrouw Van Hoorn die dat zei – alle projecten in het RSP-programma van belang zijn voor alle inwoners in onze provincie. Ik weet niet meer wie het vertelde, maar iemand zei dat of je er nou heen rijdt, ernaartoe moet of ervandaan komt, ik denk dat alle Groningers weleens op een moment in hun leven op de Zuidelijke Ringweg hebben gereden. Dat maakt ook dat ik denk dat het zaak is de komende tijd met elkaar daarin te blijven investeren en te zorgen dat we dat met elkaar blijven doen. Ik voel me daarin ook gesteund door de uitspraken van het stadsbestuur, dat daarbij ook heeft aangegeven dat zij net zo goed mee willen helpen, mee willen vechten en mee willen lobbyen om voor de projecten te gaan die ook voor hen van belang zijn, namelijk voor de ontsluiting van de Eemsdelta, van Duitsland en van Oost-Groningen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik heb in de eerste termijn iets gevraagd en ik hoor nu de gedeputeerde het over de Duitse partners hebben. Ik heb gevraagd of de Duitse partners weten van deze voorgenomen korting van 18,8 miljoen en wanneer dat dan aan hen is meegedeeld. Wanneer is er met hen gepraat over deze korting en wat was hun reactie?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb u aangegeven dat wij bestuurlijk met onze Duitse partners daarover gesproken hebben, zowel met de heer Lindner, de staatssecretaris van Niedersachsen, als met de partijen die langs de route liggen. Zij hebben bij mij aangegeven dat zij natuurlijk het jammer vinden. Ik denk dat het ook terecht is. Ook zij zouden het het liefst zien dat een van de andere RSP-projecten de last zou dragen. Maar zij hebben begrip getoond voor de keuze die wij moesten maken en hebben toegezegd om samen met ons met name ook in Brussel te kijken hoe we die tweede bouwfase, die ook aan hun kant nog om Duitse steun heeft, alsnog te realiseren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De gemeente wil meedenken en die wil ook meewerken aan een goede oplossing. Kan de gedeputeerde ook aangeven hoe het gemeentebestuur vanaf het begin is blijven vasthouden aan die verdiepte ligging? En of die verdiepte ligging in de gesprekken met de gemeente om tot een oplossing te komen voor dit project, die gemeente ook bereid was om van die verdiepte ligging af te zien en het project weer vlot te trekken? Is dat überhaupt aan de orde geweest?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): In de 123 vragen die uw Staten gesteld hebben ter voorbereiding op de technische sessies, is deze vraag denk ik ook een aantal malen aan de orde geweest. Daarbij hebben wij ook aangegeven dat het openbreken van de *scope* van het project effecten heeft voor onder andere het tracébesluit en daarmee indirect ook voor de termijn en de snelheid waarmee het project afgebouwd kan worden. Los nog even van het feit dat we natuurlijk een contract hebben met een aannemer voor een opdracht, die ook een *scope* bevat. Dus dan moet de aannemer daar ook nog aan mee willen werken. Dat als eerste. Maar zelfs als de aannemer 'ja' zou zeggen, dan nog betekent dat een tracéwijziging die substantiële vertraging met zich meebrengt, omdat een simpel tracébesluit en de inspraakprocedures en de mogelijkheden die dat met zich meebrengen, een jaar of twee in beslag nemen. Dat zou betekenen dat niet alleen de werkzaamheden aan de Zuidelijke Ringweg minimaal twee jaar stil zouden liggen, maar ook nog wel aanvullende tijd nodig zal zijn om eerst dingen te herstellen aan datgene wat er al gebeurd is, voordat je daarmee verder kunt gaan.

Dat is een vertraging waar wij als College niet voor gekozen hebben. Wij hebben met elkaar een afspraak kunnen maken in de vaststellingsovereenkomst die passend is binnen de *scope* die met elkaar vastgesteld is. Daarmee blijft het ook binnen de opdracht die uw Staten aan ons hebben meegegeven als het gaat om de kaders van het project.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik doel ook voornamelijk op het begin van het traject, toen het nog niet in het vergevorderde stadium was van de Aanpak Ring-Zuid. Is toen niet overwogen of aan de orde geweest om het verlies te nemen, gelet op de enorme schade die toch zou ontstaan, en het project aan te passen? Het argument 'met de kennis van nu' geldt daarbij niet, denk ik. Want toen werd ook al voorspeld dat de kosten en de financiële overschrijding gigantisch zouden zijn.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Dat wil ik met alle liefde gezamenlijk doen. Maar dan ben ik bang dat we dan terug moeten in de archieven van Provinciale Staten, namelijk met de vraag of bij de vaststelling van het voorkeursalternatief deze afweging wel of niet meegenomen is. Ik kan enkel constateren dat uiteindelijk met de keuze die gemaakt is door de Staten in meerderheid – ik weet dat uw partij daar geen voorstander van was – het voorkeursalternatief betrof waarbij dit de *scope* van het

project was. Dus ja, ik ga ervan uit dat fracties, op het moment dat zij besluiten nemen, dat weloverwogen doen met de kennis die op dat moment op tafel ligt. Als u zegt dat die informatie toen ook beschikbaar was, dan ga ik ervan uit dat de fracties die kennis ook in overweging hebben genomen. Maar de Staten met elkaar in meerderheid een voorkeursalternatief vastgesteld en daarmee de *scope* van dit project bepaald.

Ik was aan het kijken of ik nu nog een aantal specifieke vragen gemist heb. Want ik heb volgens mij het grootste deel van de vragen gehad. Ik had nog een vraag van de SP-fractie over de Belastingdienst. Ik denk dat het goed is om daar ook even aandacht aan te besteden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb nog tal van vragen openstaan. Ik hoorde de gedeputeerde een opmerking dat zij bijna aan het einde is. Maar ze is volgens mij nog lang niet klaar.

De VOORZITTER: Ik hoorde de gedeputeerde zonet zeggen dat ze nog een aantal specifieke vragen gaat beantwoorden. Ik stel voor, even te kijken wat er komt van uw vragen.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, ik had geprobeerd – laat ik het zo zeggen – om een soort samenhang van de meest gestelde vragen eerst in de collectiviteit te behandelen. Ik was nu bezig een aantal specifieke vragen langs te gaan. Ik kan u voorspellen, meneer Schmaal, dat ik er ook nog een paar van u heb. Ik hoop dat ik daar nog bij kom.

Ik begon bij de SP, die iets aangegeven heeft over de Belastingdienst. Wij hebben eerder al aanvullend een bijdrage gedaan in het project Ring-Zuid van provinciale middelen. Daartoe hebben wij een overeenkomst met de Belastingdienst gesloten, waarin stond wij de betaalde BTW mochten inbrengen in het BTW-Compensatiefonds. Wij gaan er voor nu van uit dat voor deze bijdrage hetzelfde geldt als toen. Ik denk dat we in een normale situatie daar ook van uit mogen gaan. Maar ik heb de handtekening van de Belastingdienst nog niet. Daarom staat het ook als risico genoemd. Ik denk dat dat eerlijk en transparant is. Op het moment dat de Belastingdienst daar ingewikkeld over doet, dan denk ik – volgens mij zei u dat ook terecht – dat dat dan wel wat vreemd is. Want dat zou betekenen dat wij voor een rijksinfrastructuur, waar wij een provinciale bijdrage aan zouden leveren, ook nog eens een keertje belasting zouden moeten betalen aan datzelfde Rijk. Ik denk dat we een aanvullende argumentatie hebben waarom we het gesprek met het Rijk goed moeten gaan voeren. Maar wij gaan er vooralsnog van uit dat we het regime dat we eerder hebben gehanteerd, ook in dit geval van toepassing zal zijn.

De SP vroeg ook of er ruimte in het voorstel is en welke ruimte we daar nog hebben. Ik heb u proberen uit te leggen dat met zo'n *scopewijziging* echt wel ingewikkeld is. Een aanpassing van de *scope* is echt wel problematisch, omdat je dan vrij snel in het tracébesluit terecht komt en dat heeft vergaande gevolgen.

Dan de vraag die de Partij voor de Dieren stelde of we nu *the point of no return* voorbij zijn. Ik denk dat we voor een deel een tijdje geleden al achter ons hebben gelaten. Met het tekenen van het contract ben je natuurlijk met elkaar over en weer ook een contractuele verplichting aangegaan. Dan heb je daarna ermee te maken hoe je er vervolgens mee omgaat. Dus 'ja', zou daar dan het antwoord op zijn.

Code Oranje vroeg hoe het nou zit met het getal dat we nu zien en het getal dat we in de laatste T-rapportage zagen en hoe het met dat verschil zat. Ik heb u eerder ook al een keer proberen uit te leggen. Dat is wel een beetje appels met peren vergelijken. We hebben niet alleen te maken met het verschil tussen het oorspronkelijke aanbestedingsbedrag en het bedrag dat we nu hebben. Dat zijn natuurlijk twee verschillende dingen, maar er zijn ook *scope*-uitbreidingen geweest. Maar daar verwijst u niet naar, want u verwijst naar de T-rapportage. Met de vaststellingsovereenkomst die we nu gesloten hebben, hebben we niet alleen maar een extra bijdrage geleverd, maar hebben we ook een groot aantal risico's overgedragen. Daar hoort natuurlijk ook een financiële positie bij. En we hebben de indexering afgekocht. Die zaken zitten natuurlijk voor een deel ook in het bedrag dat u benoemt. Daarmee zijn onze risico's kleiner geworden. Daarmee wordt ook de kans kleiner dat wij nog een aanvullende bijdrage moeten leveren. Maar het is dus niet helemaal een-op-een op die manier met elkaar te vergelijken. Ik denk dat dat goed is om te beseffen. U kunt dat ook terugvinden in de bijlage die u gisteren of eergisteren gekregen hebt over de financiën.

Dan vroeg het CDA of wij u zullen informeren op het moment dat wij dingen zien gebeuren. Volgens mij hebben we met elkaar afgesproken dat wij u drie keer per jaar zouden informeren door middel van de T-rapportage. Volgens mij hebben we inmiddels ook met elkaar afgesproken dat we in reguliere sessies met elkaar u op informele wijze ook zullen meenemen in de uitvoering van allerlei zaken. Dus daar komt dat zeker aan de orde.

Daar zullen we ook aan de orde brengen de vraag die GroenLinks stelt of wij u kunnen meenemen in waar wij dan staan, ook bij de zoektocht naar nieuwe middelen voor de N33. Die zullen daar dan natuurlijk ook gewoon in meenemen. Ik geef u wel mee dat, zeker zolang de lobby loopt, u waarschijnlijk niet heel veel andere teksten zult aantreffen dan 'we zijn in gesprek'. Lobby's verhouden zich buitengewoon slecht tot dat ik u tot achter de komma vertel wanneer ik met wie op welk moment gesproken heb. Dan zal het aantal mensen dat met mij wil spreken, afnemen. Dat zult u hopelijk zelf ook ervaren, omdat ik hoop dat we echt met elkaar die lobby gaan doen richting Den Haag. Maar waar we wel resultaten boeken of meters maken of als het gaat om dingen die goed te melden zijn, zullen wij u dat in de T-rapportage aan u meegeven.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Die laatste opmerking van de gedeputeerde triggert ons wel. De afgelopen twee jaar is het ook allemaal stille diplomatie geweest. Maar dat heeft uiteindelijk niks opgeleverd. Dus waarom zou je niet een openlijke lobby mogen voeren? Waarom is dat in tegenspraak met het bekijken van de lobby vanuit het gezichtspunt van het College?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik zou uw stelling dat het niks heeft opgeleverd, niet willen onderstrepen. Wij zijn ervan overtuigd dat het wel iets opgeleverd heeft, namelijk de overeenstemming met de opdrachtnemers in dit geval. U hebt de scenario's en de alternatieven gezien: die overeenstemming doet weliswaar pijn, maar wel een stuk minder pijn dan alle andere alternatieve scenario's die voorlagen. Daarmee heeft denk ik de inzet van de afgelopen jaren wel degelijk wat opgeleverd. Of we daar helemaal tevreden mee zijn, hebben we al uitgebreid met elkaar gedeeld in dit debat. Dat we misschien meer hadden gewild, hebben we ook met elkaar genoeg gedeeld. Maar ik zou in ieder geval niet willen doen alsof het niks heeft opgeleverd.

Het tweede wat ik u wil zeggen is dat we natuurlijk in alle openheid en transparantie de lobby kunnen voeren. Ik kan u de gespreksverslagen meegeven. Maar op het moment dat dat te veel gebeurt, vermoed ik dat het aantal mensen dat met mij wil spreken en bereid is voor ons ook daadwerkelijk meters te maken, afneemt. Dat is ook de ervaring die ik de afgelopen jaren heb opgedaan.

De vraag van mevrouw Van Hoorn was volgens mij: kunt u ons meenemen op het moment dat u daar vorderingen in maakt en ervoor zorgen dat we daarover geïnformeerd worden? Dat kan, dat heb ik ook toegezegd. En ik kan mij goed voorstellen dat wij in die informele sessies die we met elkaar gaan hebben rondom de Ring-Zuid en andere infrastructurele projecten – want ik heb inmiddels het voorstel gelezen dat u gaat bespreken in het presidium – wel gaan bespreken welke informatie ik dan nodig heb om mijn gesprekken met mijn partners in Den Haag goed te kunnen voeren. Die zijn voor u anders dan voor mij. Dat kunnen we natuurlijk prima met elkaar delen. Maar dat is iets anders dan verantwoording afleggen over wat er gebeurt. Dus laten we elkaar ook vooral daarin opzoeken en kijken of we elkaar daarin kunnen versterken en ondersteunen. Daar is denk ik alle bereidwilligheid voor aanwezig. Daar zit geen verschil van inzicht.

De SP vroeg of wij *commitment* hebben van de minister, voorafgaand aan het vervolg. Ja, ik kan niet namens de minister spreken. Ik kan namens mijn collega's in het College spreken, maar ik kan niet namens de minister spreken. Ik heb u een en ander meegegeven over de gesprekken die wij gevoerd hebben en het resultaat dat daarop teruggekomen is. Ik heb u meegenomen in het feit dat we de komende tijd een verandering van situatie in Den Haag verwachten. Ik denk dat het goed is om daar de komende tijd op in te zetten met elkaar.

De heer Marquart vroeg nog in hoeverre wij al iets kunnen zeggen over hoeveel langer het duurt. Ik heb u eerder al meegegeven als het gaat om de Wunderline, de bouwfase 1 met de vrijval van de middelen binnen het RSP gewoon naar alle waarschijnlijkheid volgens de planning kunnen uitrollen zoals we die eerder met u gedeeld hebben. Voor bouwfase 2 hebben we met de Duitsers samen afspraken gemaakt over dat wij voor het einde van 2022 helderheid moeten hebben over de financiering van die tweede bouwfase. Die tweede bouwfase gaat sowieso niet eerder beginnen dan in 2024, als die Friesenbrücke klaar is. Dus we hebben er nog tijd voor om dat met elkaar te organiseren. Dat is voor een deel ook de reden waarom we gekeken hebben naar de bijdrage vanuit de Wunderline, omdat die beweegruimte nog in dat project zit. Als het gaat om de N33, dan geldt dat het tracébesluit zoals het er nu uit ziet, pas getekend kan worden op het moment dat de middelen op tafel liggen. De suggestie die de heer Bakker daarbij deed, zal ik daar zeker in meenemen. Ik denk dat ook dat onderdeel van het gesprek is dat we met het Rijk willen voeren. Daarna is het afhankelijk van hoe snel dat gaat. Maar ik kan dat niet sneller maken dan het gaat. Het enige wat ik wel mee kan geven – dat heb ik u toegezegd – is daar waar wij invloed hebben en waar wij wat kunnen, in ieder geval proberen te zorgen alle planologische stappen die ter voorbereiding op dat besluit genomen

moeten worden, zo goed en zoveel mogelijk te laten doorlopen. Dan lopen we in ieder geval in de planologische fase geen vertraging op.

Dan kom ik nu bij de vragen van Groninger Belang. Volgens mij heb ik de vraag over de toezegging en waarom het nu anders is, beantwoord en ook de vraag over wat de Duitse garantstelling. U vroeg of ik mij verantwoordelijk voel. Ik zou bijna zeggen: per definitie. Op het moment dat je een functie aanvaard als deze, dan ben je altijd verantwoordelijk voor wat er gebeurt: voor wat je zelf doet en voor wat onder jouw verantwoordelijkheid plaatsvindt. En uiteindelijk voel ik mij ook verantwoordelijk voor de situatie waarin we zitten. Dat hebben we vaker met elkaar gedeeld: ik denk dat het af en toe in de afgelopen jaren ook best wel ingewikkeld was. Want op het moment dat je je verantwoordelijk voelt voor de problemen waar je voor staat en je kunt ze niet oplossen omdat je nu eenmaal alleen over zaken gaat, dan is het af en toe best ingewikkeld hoe je daarmee omgaat. Maar ik denk dat wij als College naar eer en geweten gehandeld hebben met de instrumenten die wij hebben gekregen, om te kijken hoe we de beste oplossing konden vinden voor het moment waarop wij de keuzes moesten maken. Ik heb u er net ook in meegenomen dat die keuzes niet zonder pijn zijn geweest. En dat wij altijd en continu de afweging met elkaar hebben gemaakt of dit het waard is of dit het niet waard is, of we dit moeten doen en of we dit niet moeten doen. De scenario's zijn voor ons een belangrijk moment geweest waarop wij zeiden dat het goed is om deze route wel te doorlopen, want de alternatieven doen ons nog veel meer pijn. Maar is dat makkelijk? Nee. Ik heb weleens eerder met u gedeeld: dat heeft ook mij persoonlijk met enige regelmaat veel slapeloze nachten gekost. Maar je kiest dit vak niet voor het gemakkelijke besluit, maar misschien juist wel voor het moeilijke besluit. Soms moeten wij dat met elkaar nemen.

Hadden wij dan dingen anders kunnen doen? Ik nam u er net in mee: op het moment dat je gedeputeerde bent, neem je niet alleen maar mee wat je zelf gaat inbrengen, maar neem je ook mee wat al die voorgangers voor jou ook meegebracht hebben. Die dat met de beste kennis en daar naar eer en geweten op dat moment ook naar gehandeld hebben. Maar als wij terugkijken vanuit de huidige situatie, dan zijn de afspraken die we toentertijd gemaakt hebben rondom het RSP-programma, waarbij we investeren in rijksinfrastructuur, waarbij we afhankelijk zijn van de rijkspartners voor de uitvoering, of het nou ProRail is of Rijkswaterstaat, maar waarbij wij de financiële drager zijn. Een construct dat buitengewoon complex en ingewikkeld is gebleken. Hadden we dat dan misschien anders moeten doen? Ja, met dit debat in ons achterhoofd zouden we daar drie keer over nadenken. Tegelijkertijd geef ik u ook mee dat dat betekend zou hebben dat waarschijnlijk de rijksinvesteringen die gedaan zijn in het RSP-programma, er dan gewoon niet geweest waren. Dat we dan misschien weliswaar geen financiële risico's hadden gelopen, maar ook geen investeringen in de bereikbaarheid van onze provincie hadden gehad. Dat is altijd de continue afweging die je met elkaar moet maken, de continue beweging die je moet maken. Maar ik heb in ieder geval zelf die afspraak de afgelopen jaren – en niet alleen maar bij het project Ring-Zuid maar ook bij andere projecten – als buitengewoon knellend ervaren. Want de mate waarin je de verantwoordelijkheid die je voelt, ook kunt omzetten in handelen, is als gevolg van die afspraken wel buitengewoon beperkt.

Daarnaast vroeg Groninger Belang hoe hard wij bereid zijn te gaan vechten voor de N33. Nou, ik heb u net meegegeven dat wij daar hartstikke hard voor te vechten. Wij zijn van mening dat het Rijk echt een verantwoordelijkheid heeft in het oplossen van dit financiële probleem bij ons in de provincie. Dat dat probleem zich nu verschoven heeft van de Ring-Zuid naar de N33, heeft niets te maken met waar de verantwoordelijkheid van het Rijk, want die ligt wat ons betreft heel simpel en heel helder bij de Ring-Zuid. Maar het momentum waarop wij de keuze moesten maken voor de Ring-Zuid, was wel dusdanig dat wij deze keuze hebben moeten maken en we niet wilden afwachten tot het definitieve 'ja' uit Den Haag kregen. Maar daar hoort echt eerst de bal te liggen en daar gaan wij de komende tijd, hopelijk samen met u, vol op inzetten.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Even twee zaken hierover: dus de beantwoording over of je dingen anders gedaan zou hebben, spitst zich alleen toe op de contractvorming en de aansturing, maar niet op de periode waarin het traject gelopen heeft waarin u zaken anders zou willen doen?

Dan de tweede vraag. U geeft aan dat u een beantwoording hebt gegeven over de garantstelling van de Duitsers. Nee, dat was niet het antwoord op de vraag. De vraag ging erover dat de gedeputeerde zich zorgen heeft gemaakt over dat de Nederlandse bedrijven om konden vallen. Zit daar nu de garantie achter van de Duitsers dat ze nu niet gaan omvallen tijdens dit traject?

Dus dat is even een nuance op de eerste vraag en een aanvulling op de tweede.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, dan begin ik met die laatste vraag. Wij kennen niet de onderlinge afspraken tot achter de komma binnen de Combiraad. Dat is uiteindelijk ook een zaak van de Combiraad zelf. Dus ik kan daar geen 100 procent garanties op geven. Maar het feit dat de Duitse

moeders nu de garantie hebben gegeven dat het project financieel gezond is en garanties hebben gegeven voor de liquiditeit van het project, is de kans daarop wel een stuk groter geworden. Maar bovenal is daarmee de zekerheid wel ontstaan dat de uitgangspositie van alle onderaannemers, die bijna allemaal ook regionale partijen zijn, enorm is toegenomen.

Als het om de eerste vraag, heb ik de afgelopen periode geleerd hoe moeizaam soms trajecten doorlopen zijn. Ik heb u weleens toezeggingen gedaan over termijnen die ik later niet waar kon maken. Dat is een les die ik persoonlijk geleerd heb, maar die we misschien ook wel als College geleerd hebben. Want we *dealen* niet zo vaak met dit type projecten. Rijkswaterstaat heeft ons weleens meegegeven dat bij projecten waar het misgaat, zij gemiddeld drie jaar aan het onderhandelen zijn voordat het project weer verder kan. Nou, als dat het uitgangspositie is, dan hebben we het nog best wel snel gedaan. Maar ik ben met al uw Statenleden eens dat het veel te lang geduurd heeft. Dat is misschien het ongeduld, misschien het gebrek aan kennis over hoe processen doorlopen zijn. Laat ik zeggen: ik wilde dat ik u beter meegenomen had in dat traject en de realistische verwachtingen die we voor een deel ook hebben gehad. En ik denk met de kennis van vandaag – daar moet ik de heer Frenay voor bedanken in dat geval – dat dankzij de interventie die dit najaar heeft plaatsgevonden, beter in balans is. Daarbij zijn we denk ik met elkaar weer wat meer aan het kijken geweest wat onze rollen en hoe we die nou op een goede manier kunnen invullen en ervoor zorgen dat die rollen ook passende worden bij de informatie die we hebben. In die zin kijk ik ook oprecht uit naar de gesprekken die we hopelijk de komende jaren in die reguliere sessies die we hier in deze Statenzaal met elkaar zullen houden, zullen voeren.

De heer Solke Munneke vergeleek in zijn college op gegeven de rol van de Staten met de rol van het College als de coaches versus het voetbalteam. Ik denk dat in de rol van de coaches om grip te krijgen op de situatie, we zijn gekomen in een situatie dat wij die informatie hebben meegegeven over de stand van grassprietjes om te kijken hoe de bal ging rollen. Dat is niet bevorderlijk geweest voor de samenwerking tussen de coach en het voetbalteam. Met de interventie die u gepleegd hebt, hebben we met elkaar gekeken hoe we dat nou beter kunnen organiseren. Ik zie de gesprekken die we de komende tijd hebben, misschien wel veel meer als de kleedkamergesprekken die eigenlijk in elk goed team met elkaar gevoerd hebben. Dit zodat u ook in die kleedkamer dat team ook de juiste instructies kunt geven hoe de spelers dat op het veld met elkaar moeten doen. Ik denk dat het goed geweest zou zijn dat we de samenwerking tussen de Staten en het College misschien veel eerder hadden gedaan. Ook dat is met de kennis en ervaring van nu. Ik kan enkel en alleen de heer Frenay danken voor de interventie die hij daarop gepleegd heeft. Hij verwijst ook terecht naar de overkant van de zaal, naar de heer Van der Laan. Uiteindelijk komt dat het project ten goede, maar ook de samenwerking tussen GS en PS.

Ik heb volgens mij nu ook wel alle gedetailleerde vragen beantwoord. Dan zou ik nu graag naar de moties en het amendement toe willen.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Scherp als we zijn, hebben we nog de NPG-gelden aangestipt en ook het project Ring-West, dat nog helemaal in de kinderschoenen staat. Om daar nog scherpe keuzes in te kunnen maken, zou ik daar toch nog wel graag een reactie op willen hebben, om te peilen hoe groot die solidariteit van die Stad dan echt is met de Ommelanden. Als er echt scherpe keuzes gemaakt moeten worden, zoals die nu ook gemaakt worden.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb u meegegeven dat wij een financiële oplossing gezocht hebben binnen de kaders die uw Staten ons gegeven hebt. U hebt immers meegegeven dat meevallers en tegenvallers binnen het RSP-programma opgelost moeten worden. Dat er alternatieve keuzes mogelijk zijn, heb ik u ook meegegeven. Dat had u ook vandaag kunnen doen. Met een amendement zijn er immers andere dekkingsbronnen voor het besluit voor te dragen. Maar wij hebben gemeend dat wij langs de lijnen van de kaders die uw Staten meegegeven hebben, u een voorstel gedaan hebben. Dat is denk ik ook zoals het logischerwijs hoort. Dat kan ook anders. Maar nogmaals, wij zijn van mening dat hiervan de rekening eerst in Den Haag moet liggen. Daar willen wij de komende tijd onze inzet op plegen. Alles wat we daar zelf in oplossen, maakt de kans dat Den Haag gaat betalen, een stuk kleiner.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Uiteraard zijn wij hier de baas. Maar het College voert de gesprekken met een gemeente Groningen als het gaat om de verkenning van Ring-West. Het College voert de gesprekken met Eemsdelta over een alternatieve dekking. Uiteindelijk gaat het ook hier weer om geld. Dus wij zijn daar natuurlijk niet bij welke inzet u pleegt voor respectievelijk Ring-West en de N33-herfinanciering.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Bij dat laatste hoop ik dat u er wel bij bent, want ik heb u net hopelijk voldoende uitgedaagd en uitgenodigd om vooral die zoektocht samen met elkaar te doen en die inzet samen naar Den Haag te plegen. Als het gaat over Ring-West hebben daar geen gesprekken over gevoerd met de Stad, omdat wij gemeend hebben, u een voorstel te doen dat passend is binnen de kaders die uw Staten aan ons hebben meegegeven. Maar nogmaals, uiteindelijk gaat u daarover en bepaalt u dat. Wij hebben het langs die kaders u dat voorstel gedaan.

De heer DE WIT (CDA): Ik had nog een vraag gesteld over het onderzoek naar de rol die Rijkswaterstaat gespeeld heeft. Ik was even benieuwd op welke termijn dat onderzoek kan beginnen en hoelang dat onderzoek gaat duren. Ik ben benieuwd of het College daar iets van weet.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb eerder aan uw Staten laten weten dat wij met dat onderzoek beginnen nadat wij de vaststellingsovereenkomst gesloten hebben. Daarmee zou het antwoord 'morgen' kunnen zijn – afhankelijk van wat u vanavond besluit daarin. Want als u iets anders besluit dan wij u voorstellen, dan heb ik denk ik morgen eerst een aantal andere gesprekken te voeren. Dus anders zal dat onderzoek zo snel mogelijk opgestart worden. Ik denk dat we de komende tijd ook met de betrokken partners aan het kijken zijn naar wat de juiste vraagstelling is. Daarbij moeten en willen ze ook een aantal mensen zoeken die dat ook uitvoeren. Wij willen ook die mensen zelf de mogelijkheid geven om daar ook zelf wat over te vinden. Het lijkt mij verstandig – dat lijkt mij ook passend binnen de afspraken die wij rondom de T-rapportages hebben gemaakt – dat wij u daarover informeren als we daar meer informatie over hebben.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik heb de gedeputeerde nog geen antwoord horen geven op twee van mijn vragen. Namelijk: kunnen de Staten een weg- en waterbouwkundig ervaren projectleider in dienst nemen die dagelijks het werk in de gaten houdt en eens in de veertien dagen of eens in de vier weken bericht? En ten tweede: kunnen de Staten weer een Commissie Grote Werken instellen met één lid uit elke partij?

Daarnaast heb ik nog een klein vraagje. De gedeputeerde zei zojuist dat ze er van uitging dat de Friesenbrücke in 2024 klaar is – in een bijzin zei ze dat. Ik vraag me af waar ze dat op baseert, gelet op het rapport van het Bundesrechnungshof van oktober 2020, waarin staat dat de bouw weleens tot 2030 kan duren en de berekening van de Bundesbahn dat in plaats van 30 miljoen die herbouw 90 miljoen gaat kosten.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Dat laatste baseer ik op de reacties en antwoorden die ik heb gekregen van mijn Duitse ambtgenoten nadat het bericht verschenen is dat ik gesteld heb. Zij hebben toen bij mij aangegeven dat zij ervan uitgaan dat het project nog steeds volgens de planning in 2024 klaar is.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Dus ook wensdenken aan die kant?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik hoop dat u het mij niet kwalijk neemt dat wij als College afgaan op de informatie die wij van onze ambtgenoten krijgen in Duitsland.

Bij de overige twee vragen die u hebt gesteld, kan ik me voorstellen dat het goede en terechte vragen zijn. Maar dat zijn vragen aan uw Staten. Ik ga er niet over wat u als Staten instelt. Ik ga er ook niet over wat u als commissie wilt inrichten of niet. Dus ik zou het buitengewoon vreemd vinden als ik als Collegelid daar een antwoord op zou geven.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nou, ik bedoel natuurlijk niet dat de gedeputeerde dit allemaal gaat instellen. Maar wat zou haar mening hierover zijn? Zo moet zij dat zien.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb net de vergelijking getrokken die de heer Solke Munneke in deze Statenzaal u meegaf over de rollen over en weer. Het aanstellen van een weg- en waterbouwkundige doet bij mij vermoeden dat u niet alleen wil weten hoe de grassprietten erbij staan, maar ook hoe de wind de bal kan laten verplaatsen. Ik weet niet of u daarmee helemaal in uw kracht staat. Ik denk dat het vooral heel veel zin heeft om met elkaar die gesprekken de komende tijd aan te gaan en met elkaar daarbij te gaan kijken hoe we daar u en ons beter in positie kunnen brengen. Dit om te zorgen dat we in het doel dat we volgens mij met elkaar hebben – of in ieder geval, wat in het verleden in meerderheid is vastgesteld, namelijk om deze weg te realiseren – verder komen. Maar uiteindelijk is dat een afweging die u vooral zelf en onderling met elkaar moet maken.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): Toch nog even een praktische vraag over de Ring-West. Is daar al geld voor gereserveerd door de provincie Groningen dan wel geld voor gealloceerd – zoals we dat zo mooi noemen?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, er zijn immers in het verleden afspraken gemaakt met de Stad dat elk jaar een deel van de DVV-uitkering gespaard wordt voor het 'Ringsparen'. Welk bedrag dat precies is, moet ik u schuldig blijven. Ik hoop ook dat u me dat niet kwalijk neemt dat ik daar toch echt even ambtelijke ondersteuning bij nodig heb.

De heer VAN DER LAAN (PvvhN): Ik wacht graag dat schriftelijke antwoord even af.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, met alle liefde wil ik wel even kijken of ik u dat schriftelijk kan doen toekomen. Laat ik zeggen: volgens mij is het praktischer als u voor dat soort dingen gewoon even de telefoon pakt om met een ambtenaar contact op te nemen. Dat is geen onwil, maar laten we even praktisch kijken hoe we dat oplossen.

Ik was toe aan de moties en het amendement. In eerste instantie het amendement van de ChristenUnie. Ik denk dat de heer Geijtenbeek en anderen terecht constateren dat er verschil in ieder geval in kleuring zit tussen wat de tekst in de voordracht is en hoe de besluitvorming eruitziet. Ik kan u verzekeren en garanderen dat daar geen opzet bij zat. Voor ons is de bewoordingen die wij kiezen in de voordracht, minstens van dezelfde waarden als die in het besluit. Maar ik kan me goed voorstellen dat die voor u – want u neemt het besluit en daarmee geeft u ook uw uitspraak aan – in krachtigere bewoordingen zou moeten. Ik denk dat het ons alleen maar kan helpen in die gezamenlijke zoektocht naar Den Haag.

Dan de motie van de SP en de Partij voor het Noorden over de tegenvallers niet weer ten laste van de provincie te laten komen. Ik heb u meegegeven dat dat eigenlijk niet is wat we in het voorstel dat vandaag op tafel ligt, maar zouden moeten regelen in de realisatieovereenkomst die we met elkaar als opdrachtgevers gesloten hebben. Dus dat is op een andere plek. Nou zou je kunnen stellen dat dat valt onder het tweede gedachtestreepje onder '*Spreken uit dat..*' Immers, dat zijn andere wegen. Tegelijkertijd heb ik u ook meegegeven dat het Rijk in ieder geval tot op heden geen enkele beweging daarin heeft getoond. Daarmee zal ik niet zeggen dat ik deze motie ontraad. Ik hoor uw inzet. Volgens mij is die dezelfde als ons, namelijk kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat wij als provincie ook een bijdrage kunnen leveren die passend is bij zowel onze rol als ook onze bijdrage daarin. Ik heb ook meegegeven dat wij denk ik allebei van mening zijn dat wij hiermee substantieel ook echt onze bijdrage al leveren als provincie. Dus de inzet is dan dezelfde. Maar in de vorm in deze motie is het dan wat zoeken naar hoe we dat in de uitvoering moeten brengen. Het zou mij wat waard zijn als u, horende het debat, daar verder aan zou willen werken, met name de eerste oproep waarin gedaan wordt alsof de budgetoverschrijding en daarmee ook de vaststellingsovereenkomst ter discussie zou staan. Dat is er een waarvan u zich kunt voorstellen dat wij als College die niet kunnen onderstrepen. Dus om die reden zou ik deze motie willen ontraden. Maar dat wij met elkaar van mening zijn dat wij als provincie een substantiële bijdrage geleverd hebben en het Rijk ook echt aan zet is, hebben we meerdere malen in dit debat met elkaar gedeeld.

Dan kom ik bij motie 258 over het doen van een financieringsvoorstel voor 1 juni. Ik denk dat het stellen van een datum in dit geval echt onszelf niet gaat helpen. Ik heb u aangegeven hoe de schuiven en de situatie in Den Haag de komende maanden gaan veranderen. Ik verwacht niet dat er voor 1 juni een nieuw kabinet is. Daarmee is het hanteren van een dergelijke *deadline* enkel en alleen reden voor Den Haag om vooral heel stil te gaan zitten, in de wetenschap dat als het dan 1 juni is, er blijkbaar een andere oplossing moet komen. Het gesprek wordt als gevolg daarvan alleen maar meer bemoeilijkt dan vergemakkelijkt. Nogmaals, ik hoop oprecht dat wij alle partijen hier in deze Staten, maar ook buiten deze Staten met elkaar weten te verenigen, om te laten zien in Den Haag hoe belangrijk die verdubbeling is naar het Eemsdeltagebied, hoe belangrijk de verbinding met Duitsland ook is als het gaat om de Wunderline. Dat zijn echt beide projecten die van nationaal belang zijn. Maar deze motie kunnen wij niet steunen en wij zouden haar om die reden dan ook willen ontraden.

Dan motie 259 als het gaat over het onderscheid tussen Stad en Ommeland. Ook deze motie zouden wij ontraden. Wij geloven niet dat er sprake is van een verschil tussen Stad en Ommeland of dat er projecten zijn die alleen maar ten dienste zijn van de Stad of van het Ommeland. Ik denk dat elke Ommelander echt wel een keertje op de Zuidelijke Ringweg heeft gereden en andersom ook de bereikbaarheid van de Eemsdelta echt van groot belang is voor de ontwikkeling van de Stad. De inwoners zijn ons volgens mij allemaal even dierbaar. Volgens mij was het ook mevrouw Van Hoorn die dat ook in een van haar interrupties terecht zei: uiteindelijk gaat het om de bereikbaarheid van onze hele regio en dat is ook in het belang van onze hele regio. Het creëren van onderscheid tussen

het ene en het andere, alsof het voor de een en tegen de ander is, daar willen we niet in meegaan. Om die reden ontraden wij deze motie.

De VOORZITTER: Ik kijk eens rond hoe het staat met de noodzakelijke tijd voor het voorbereiden van de tweede termijn van de Staten. Ik stel voor dat we in ieder geval even de benen strekken. Maar hoelang moet dat zijn? Wie heeft er een suggestie? Tien minuten? Dan maak ik er een kwartier van, want ik ben in een gulle bui. De vergadering is geschorst voor een kwartier.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering voor de termijn van de Staten.
Dan is het woord als eerste aan de heer Roemers van de Partij van de Arbeid.

De heer ROEMERS (PvdA): Dank voor de beantwoording van de vragen. Het is ons duidelijk dat het College de urgentie voelt vanuit de Staten en ook zelf aangeeft dat de RSP-projecten doorgang moeten vinden. Doorgaan met de planologische voorbereiding is daar een goed signaal bij. Wij kunnen niet wachten om de opening van de Ring te zien en, net zo belangrijk, de aanbestedingen van de uitvoering van de N33 en de Wunderline.

De heer FRENAY(SP): Ja, laat ik beginnen met uit te spreken dat wij ook veel begrip hebben voor de positie waarin het College en wij allen terecht zijn gekomen. Ook waardering voor de gepleegde inzet en de lastige afwegingen die gemaakt zijn en ook nog gemaakt moeten worden. Ja, ook voor ons is het een lastige kwestie wat wij hier nou van moeten vinden. Enerzijds zien wij ook wel dat er vele goede stappen vooruit zijn gemaakt. Wij vinden ook dat het project door moet gaan, nog verdere vertraging is ook heel erg ongewenst. Maar tegelijkertijd, zoals ik al in mijn eerste bijdrage heb verteld, zijn er ook nog veel zaken waar wij graag wat meer opheldering over gehad zouden hebben. Nou ja, dat is allemaal lastig. Maar goed, dat is even de stand van zaken op dit moment.

Wij hebben in eerste termijn een motie ingediend en daar heeft mevrouw Gräper gemengd positief op gereageerd. Ze hield een kleine slag om de arm. Met een kleine aanpassing in die motie denken wij dat die slag om de arm niet meer nodig is. Daarom trekken wij die eerste motie in en dienen wij de nieuwe versie hierbij in.

De VOORZITTER: Het toeval wil dat ik die hier al voor me heb. De nieuwe motie is wederom ingediend door de SP en de Partij voor het Noorden. De titel hiervan is gewijzigd naar 'Tegenvallers niet weer ten laste van de provincie (2)'. Motie 259 is dus hierbij ingetrokken en deze aangepaste versie krijgt het nummer 260 mee. De motie eindigt in de volgende oproep aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021;

Constaterende dat:

- de tekorten voor Ring-Zuid op grond van afspraken in het verleden moeten worden gedekt met voor andere projecten gereserveerde RSP-gelden;
- hierdoor de projecten N33-midden en Wunderline in gevaar dreigen te komen hetgeen zeer ongewenst is;
- in het nu voorliggende akkoord niet geheel kan worden uitgesloten dat in het vervolg van het project de risicobuffer zal worden overschreden;
- dat volgens de nog steeds geldende afspraken die overschrijdingen dan opnieuw uit RSP-gelden, gedekt moeten worden;

Overwegende dat:

- de provincie met de thans voorgestelde extra bijdrage een aanzienlijk bijdrage levert aan de oplossing van problemen waar zij zelf slechts zeer ten dele voor verantwoordelijk kan worden gehouden;
- de geldende afspraken tussen rijk en provincie over de verantwoordelijkheid voor meerkosten bij Ring-Zuid tot onredelijke uitkomsten leiden;
- het niet acceptabel is als door nieuwe tekorten bij Ring-Zuid nog meer projecten elders in de provincie in gevaar zouden komen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op

1. zich met kracht ervoor te blijven inzetten dat mogelijke toekomstige overschrijdingen van de nieuwe risicobuffer bij ARZ volledig ten laste van Rijkswaterstaat (c.q. het Rijk) komen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De vragen zijn beantwoord. Maar we zijn er nog niet gerust op. Als we kijken naar dit punt, dan hebben we gevraagd om te spiegelen wat er nou is geleerd in dit traject. Dan missen wij daar de inhoudelijke spiegeling. Het gaat meer over de contractvorm, hoe het afgesproken is in het verleden. Maar niet alleen in deze periode, maar ook in de periode ervoor, was er wel degelijk een mogelijkheid, namelijk bij de eerste fase van het ontwerp. Toen zat er in het contract een go/no-go-moment. Toen al was bekend dat de kwaliteit van het ontwerp niet goed genoeg was. We weten nu zeker dat de kwaliteit van de organisatie van de aannemer in ieder geval tot april 2020 niet op orde is geweest, dat daar te weinig op gestuurd is. Dus we hadden liever gezien dat dat het antwoord was geweest.

Kijken we naar de risico-onderbouwing die nu onder de 45 miljoen ligt, dan is die gewoon niet goed. Er is veel te beperkt gekeken naar de risico's. Dus de kans dat we enorm veel meer kosten krijgen, is wat ons betreft aan orde. De garanties daaromtrent zijn boterzacht. De N33 wordt gewoon opgehangen aan vage geluiden: 'Wij hebben goede contacten in Den Haag', 'Het komt allemaal goed, gaat u maar rustig slapen. De N33 komt er wel.' Nou, zo zien wij dus de wereld echt niet.

Dan kijk je naar de verantwoordelijkheid van het project. We gaan alles bij elkaar 200 miljoen extra uitgeven voor hetzelfde. Los van hoe aardig en vriendelijk personen zijn, er zijn wel mensen verantwoordelijk voor dit verhaal. Hoe kun je dan het beste een waarschuwing meegeven dat dit de manier is hoe we hiermee willen omgaan? Dat we dit zomaar voorbij kunnen laten gaan? Want 200 miljoen is erg veel geld. Er zijn ministers weggestuurd om bonnetjes. Nu is het niet onze intentie om de gedeputeerde weg te sturen. Dat is niet de insteek en al helemaal niet qua persoon. Maar we verwachten wel een veel strakkere sturing op dit project en op toekomstige projecten. Daarom gaan wij een motie van afkeuring indienen. En die hebt u als het goed is, voorzitter.

De VOORZITTER: Die heb ik voor me. Dat is motie 261, 'Motie van afkeuring Gräper', ingediend door de fracties van Groninger Belang, Forum voor Democratie, de PVV en Code Oranje. Die eindigt met de volgende uitspraak van de Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021;

Overwegende dat:

- alles bij elkaar de aanbesteding Aanpak Ring-Zuid ongeveer 200 miljoen euro duurder uitvalt;
- de provincie financieel verantwoordelijk is voor dit project;
- er vanuit de provincie Groningen weinig sturing is (geweest) in het dossier Aanpak Ring-Zuid;
- de kostenoverschrijding van de Ring-Zuid buitensporig hoog is;
- de onderhandelingen met Aannemerscombinatie Herepoort over de afwikkeling van deze meerkosten zolang hebben geduurd dat je nauwelijks kunt spreken van onderling vertrouwen;
- de Aannemerscombinatie onevenredig ruimhartig tegemoet is gekomen;
- projecten die belangrijk zijn voor diverse regio's in de provincie Groningen, hierdoor geen doorgang kunnen vinden;
- de garanties dat het project Aanpak Ring-Zuid niet nog duurder uitvalt voor de provincie, boterzacht zijn;
- de belangen van de Groninger Ommelanden hiermee ernstig worden geschaad;

Sprekende als hun mening uit:

1. er onvoldoende sturing is door deze gedeputeerde op de Aanpak Ring-Zuid en zich zorgen maken over de sturing op andere grote toekomstige infraprojecten in de provincie;

En spreken hierbij de afkeuring uit over het functioneren van de gedeputeerde die verantwoordelijk is namens het College voor dit project;

En gaat over tot de orde van de dag!

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Ik vraag me even af waar de heer Schmaal zich op baseert als hij zegt dat de gedeputeerde niet goed gefunctioneerd heeft. Er komt nog een onderzoek naar de hele gang van zaken rondom de Ring-Zuid. Waarom dient hij dan op dit moment deze motie in?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): We dienen expres een motie van afkeuring in en niet een motie van wantrouwen. Als je kijkt naar de afgelopen perioden – dat heb ik al toegelicht – dan is er een aantal momenten waarvan wij vinden dat de gedeputeerde als voorzitter van de Stuurgroep had moeten ingrijpen. Met name in het eerste gedeelte van het ontwerp dat er is geweest. Dat is niet gebeurd. Vervolgens is ervoor gekozen om het go/no-go-moment voorbij te laten gaan en vervolgens zit je in die fuik. En dat het daarna een moeilijk verhaal wordt en het roeien wordt met de riemen die je hebt, dat snap ik. Maar er ligt nu weer een rapportje dat we hebben gezien en waaruit blijkt dat tot in ieder geval april 2020 de CHP-organisatie niet goed in elkaar zat. Dan vinden wij, als we kijken naar

het geld, dat daar iemand verantwoordelijk voor is. Die moet wel mee gaan sturen in dat verhaal, ook al is het een lastige contractsituatie. Het is wel de verantwoordelijke vanuit de Stuurgroep, dus je moet wel samen ervoor zorgen dat je de boel wel op de rails blijft houden. Dat is wat ons betreft niet goed genoeg gebeurd.

De heer BAKKER (VVD): Het wordt nu wel heel in het persoonlijke getrokken. Wordt in deze motie niet bedoeld dat deze gericht is op het College en niet op één Collegelid?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik had de motie het liefst ingediend tegen de hele Stuurgroep. Maar helaas kan dat niet. Want de Stuurgroep zit aan het stuur bij Ring-Zuid. Maar er zitten ook mensen bij uit andere bestuurslagen. Dus ja, dat is een beetje moeilijk.

De heer BAKKER (VVD): Maar het gaat om Collegebeleid. En dan is het hoogst ongebruikelijk om zoiets te doen ten opzichte van één lid van het College. Ik vind dat u dat moet veranderen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): U kunt wel meer vinden. Ik vind ook weleens dat de VVD wat anders zou moeten doen. Bijvoorbeeld geld geven voor de Ring-Zuid, anders hadden we dit gesprek niet gehad – om maar eens wat te noemen. Kijk, op het moment dat er een collegiaal besluit is, dan is dat een besluit vanuit het College hoe ze gaan opereren. Op het moment dat de consequentie is dat tegen één iemand een motie van afkeuring wordt ingediend, maar dat het hele College vindt dat dat op hen betrekking heeft, dan is dat zo. Maar we kijken nu naar de voorzitter van de Stuurgroep.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Wat wil de heer Schmaal bereiken met het instrument dat hij nu heeft ingezet?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Een waarschuwing geven dat het echt beter moet. Dat we echt verwachten dat het beter moet. Het is geen rode kaart, het is een gele kaart. Het moet wat ons betreft echt beter, dat er meer sturing inhoudelijk op het project komt. Dat zal een hele uitdaging zijn, omdat Rijkswaterstaat officieel aan het stuur zit. Maar als ik ook lees in de stukken die wij hebben gekregen over de risico's dat de provinciale inschatting van de risico's 5 miljoen was en Rijkswaterstaat de risico's op 50 miljoen schat, dan moet je misschien ook nog wel wat expertise om je heen organiseren om de goede mensen om je heen hebt. Dan kun je beter meesturen. Daarvoor is dit signaal.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Is het dan niet een beetje een slechte *timing* om dat juist op dit moment te doen, als er nieuwe afspraken zijn gemaakt en min of meer een doorstart wordt gemaakt richting de toekomst?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dit is een doorstart die heel veel geld extra gaat kosten. Op dit moment is heel duidelijk dat wij voor wat wij eerder hadden afgesproken, 200 miljoen meer gaan betalen. Dus dan is ook dit het moment om aan te geven dat je er niet tevreden mee bent.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Wat is er voor nodig om deze motie in te trekken? Kunnen we een schorsing doen?

De VOORZITTER: Hoeveel tijd denkt u dat u nodig hebt voor de schorsing?

De heer VAN DER LAAN (PvN): Vijf minuten.

De heer FRENAY (SP): Ja, ik had ook nog een vraag voor de heer Schmaal. Misschien is het handig dat ik die stel voordat we dan schorsen. Dan kan hij daar ook even over nadenken.

De VOORZITTER: Dat lijkt me goed. En dan stel ik voor dat vanwege het initiatief dat de heer Schmaal neemt, na zijn woordvoering even schorsen. Ik denk dat het goed en passend is en recht doet aan de discussie. De heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Ja, mijn vraag aan de heer Schmaal is de volgende. Binnenkort staat op onze agenda het gesprek over het vervolg van het traject, de informatie-uitwisseling en hoe wij als Staten beter in positie kunnen blijven. Heeft de heer Schmaal er vertrouwen in dat we in dat traject goede afspraken kunnen maken met elkaar?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dit verhaal gaat niet alleen over de informatie naar de Staten. Wat ons betreft is deze motie is ook voor wat ik net heb verteld: dat wij verwachten dat er scherper inhoudelijk op gestuurd gaat worden. Dat is niet de rol van de Staten. De Staten moeten geïnformeerd worden, die moeten op hoofdlijnen bijgesproken worden. Het gaat ons erom dat dit een waarschuwing is dat je scherper op dit project en de toekomstige projecten moet zitten. Want 200 miljoen overschrijding, dat is nogal wat. En als je dat gewoon voorbij laat gaan, wat is dan überhaupt een reden om zo'n motie in te gaan dienen? Als je nu met 200 miljoen meer geld uitgeeft voor iets, dat dat al niet eens meer kan?

De heer ROEMERS (PvdA): Ik wil me eigenlijk aansluiten bij deels de woorden van de heer Bakker. Want de portefeuillehouder zit namens het College in de Stuurgroep. U geeft aan in uw woordvoering dat u het net persoonlijk wilt maken. Tegelijkertijd doet u dat met deze motie van afkeuring wel. Daar heb ik moeite mee.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja, ik heb het ook uitgelegd aan de heer Bakker. Het liefst had ik tegen de hele Stuurgroep een motie willen indienen. Maar ja, dat kan helaas niet.

De heer GERRITS (D66): Ja, ik sluit me ook aan bij de woorden van de heer Bakker, om aan te geven dat ik ook vind dat er op de persoon gespeeld wordt en niet meer op het onderwerp. Misschien dat u daar de schorsing even voor kunt gebruiken.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb volgens mij drie keer hetzelfde antwoord gegeven. Ik blijf ongeveer hetzelfde antwoord geven. Nogmaals, ik heb niks tegen mevrouw Gräper als persoon. Maar als ik even kijk naar de Stuurgroep *an sich* en de manier waarop dat aangepakt bij dit project, dan moet dat echt beter. Vandaar de motie van afkeuring. De enige bestuurder die wij hier kunnen aanspreken, is mevrouw Gräper. En als het College vindt dat als één gedeputeerde wordt aangesproken, zij dat als gezamenlijk GS zien, is dat wat mij betreft prima. Maar zo hebben wij dit ingestoken.

De VOORZITTER: Ik probeerde u zachtjes naar de bestelde schorsing toe te leiden, maar er blijven vragen komen. Mevrouw Van Hoorn.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik heb nog één vraag en die gaat over de term 'gele kaart' die net werd gebruikt. Is dat nou voor de afgelopen periode of voor de komende periode?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kijkt u weleens voetbal? Dan weet u dat je met een rode kaart van het veld af moet. In de toekomst kun je geen voetbalwedstrijd meer spelen. Met een gele kaart speel je nog gewoon mee in de voetbalwedstrijd. Maar die geeft wel iets aan over wat je gedaan hebt in het verleden.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik wil toch die nuance ook aanbrengen. Die wedstrijd is al een aantal jaren gaande, al tien jaar. Nou is het zo in de politiek dat een gedeputeerde die op dat moment verantwoordelijk is voor dat project, politiek verantwoordelijk is. Zo moet u deze motie ook zien. Uiteraard is dit natuurlijk ook een aanklacht of een waarschuwing naar het voltallige College en kun je niet een gedeputeerde daar persoonlijk op aanspreken. Maar ze is nu eenmaal politiek verantwoordelijk voor dit project. De pech van haar is dat zij nu verantwoordelijk is voor dit project, maar dat loopt natuurlijk al heel veel jaren. Eigenlijk zijn het de voorgaande Colleges met VVD-gedeputeerden. De heer Boumans noem ik dan even, die dit voortvarend heeft ingezet. Hem kun je daar ook op aanspreken. Maar goed, zo werkt dat in de politiek helaas niet.

De VOORZITTER: De rest is voor de tweede termijn, denk ik. Zullen we nu even schorsen? Hoeveel minuten? Ik hoorde dat er vijf besteld werden? Ja? Zeven, zie ik aan de voorkant. Nou, we schorsen voor zeven minuten.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Als iedereen weer wil gaan zitten, dan heropen ik de vergadering als interim-voorzitter. De heer Van der Laan had gevraagd om een schorsing. Hebt u behoefte om daarop terug te komen?

De heer VAN DER LAAN (Pvvh): Ja, ik kan daar wel iets over zeggen. We zijn met een aantal Statenleden even in conclaaf gegaan over de inhoud van de motie. Naar ik heb begrepen, hebben er wat wijzigingen plaatsgevonden. Maar wij gaan niet over die motie, dus daar kan ik verder weinig zinnigs over zeggen.

De VICEVOORZITTER: Nee. Maar het is goed gebruik om in ieder geval de aanvrager van de schorsing even de gelegenheid te geven.

Goed, dan vervolgen we de beraadslagingen in tweede termijn. Het woord is aan de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De motie is aangepast naar onze wens. Ik hoop dat de andere oppositiepartijen dat ook zo vinden.

De VICEVOORZITTER: Dat weten de andere oppositiepartijen nog niet? Want die kennen de wijzigingen niet?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Voorzitter, even een puntje van orde. Wij hebben de motie ingediend. Wij hebben onze tweede termijn al gehad. Gaan we nog een derde termijn doen of mag ik straks nog even aan het woord?

De VICEVOORZITTER: Het lijkt mij in plaats van een volle derde termijn beter dat u nog even aan het woord komt over de herziening van de motie. Dat lijkt me het beste.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Deze Staten kiezen in meerderheid blijkbaar voor meer geld als oplossing van de rampzalige situatie waarin de provincie is beland. Waarin 'we' zijn beland, want we doen het samen, hè? Dat werd net gezegd. Dus is er een lobby op gang gekomen voor meer geld uit Den Haag – zo u wilt, Brussel. Maar een lobby dient vergezeld te gaan van een onderbouwing die past in landelijk dan wel Europees beleid. Omdat het over een infrastructureel project in dit geval, de Aanpak Ring-Zuid, zal naar ik aanneem de doorstroming en bereikbaarheid van en naar de regio, of geïntegreerd in een internationaal traject naar Duitsland, als schakel in de verbinding met het grote weggennet moeten worden opgenomen. Kan de gedeputeerde aangeven hoe de groenstrook van 300 miljoen in die lobby wordt verkocht aan de eventuele geldverstrekkers in Den Haag of Brussel? En in hoeverre is dat onderdeel een depreciërende factor in die lobby naar Den Haag of Brussel? Zit dat onderdeel van die weg mogelijk een financiële oplossing in de weg? Hadden aanpassingen in dat project niet meer kansen – om in D66-jargon te blijven – voor meer geld uit Den Haag of Brussel? Graag zou ik daar een antwoord op willen hebben van de gedeputeerde. Want een lobby is ook een vak apart. Het is niet zo dat we naar Den Haag gaan en smeken: "Alstublieft, alstublieft, alstublieft, meer geld!" Zo werkt dat natuurlijk ook niet.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ten eerste dank voor de zeer duidelijke uitleg van de gedeputeerde. Alle vragen zijn wel beantwoord. Wij vinden als 50PLUS dat de inzet denk ik de komende maanden en jaren goed zal zijn en goed zal blijven. Maar we denken ook dat het best een beetje meer kan. Het moet zelfs een beetje beter. De onzekerheid blijft. We hopen echt dat het zo blijft zoals het nu is: dat het openblijft, dat er een gesprek blijft met de Staten zoals het beloofd is. En dat we ook echt op de hoogte blijven van wat er nu speelt.

De risico's voor ons waren wel wat groot, maar verder onderzoek zal uitwijzen waar precies de knooppunten in het verleden zijn geweest. De Rekenkamer zal nog eens een keer extra gaan rekenen, is beloofd. Dus wij gaan daar vanuit.

Ik heb ten slotte nog één vraagje. Mevrouw de gedeputeerde hield vanmorgen constant aan het woordje 'wij'. Dan kijk ik een beetje terug naar hoe sterk Patrick Brouns – ik heb vaak bij hem gezeten, ook bij het voetballen – altijd opkwam voor de havens en de economie daar. Hij keek altijd apart naar de N33, de bereikbaarheid was voor hem een heel groot ding. Ik vroeg mij ook af hoe de gedeputeerde van economische zaken – als deze gedeputeerde daar antwoord op kan geven – dat vindt. Heeft hij zonder morren gezegd: 'Prima, gedeputeerde, we pakken daar wat geld uit en die N33 parkeren we een poosje. We gaan ons stinkende best doen om dat te doen.' Dat was voor mij nog wel even de vraag over het 'wij'. Ik zou graag willen dat u daar nog een antwoord wilt geven.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, de heer Van Kesteren had mij al een beetje het gras voor de voeten weggemaaid. Ik heb een beetje meegeschreven en daar zijn nog een paar vraagjes

uitgekomen. U hebt aangegeven, gedeputeerde, dat toen u zes jaar geleden begon, de kaders gesteld waren. Bent u het wel met mij eens dat u dus wel verantwoordelijk bent voor de uitvoering van het project vanaf het stuk, de start van het project tot nu, zoals het gelopen is?

Verder hebt u het gehad over alle andere scenario's. Die zijn in uw ogen slechter. Hoe zijn die eigenlijk tot stand is gekomen? Hebt u daadwerkelijk offertes laten maken of er een bureau geweest dat daar schattingen op los heeft gelaten? Dat vind ik wel belangrijk om te kunnen oordelen hoe slecht die scenario's waren.

Met de aannemer is een contract afgesloten. De oorspronkelijke overeenkomst is opengebroken. Is dit misschien vanwege nalatigheid van een van beide partijen geweest? Kunt u daar wat duidelijker over zijn?

En ja, we gaan steeds meer zitten op het wijzen op 'u' en 'samen'. U verwijst ook maar steeds terug naar de Staten in de meerderheid. Daarom wilde ik een oproep doen aan alle fracties, vooral de coalitiepartners, om eens een keer even op de site van Code Oranje te kijken hoe wij erin staan om zonder fractiediscipline en dus ook zonder Collegediscipline te gaan stemmen. Dat is misschien nog wel een idee. Want dan kunnen we spreken over 'samen'.

De heer DE WIT (CDA): Is de heer Pestman ermee bekend dat we ooit het dualisme hebben ingevoerd?

De heer PESTMAN (Code Oranje): Dat klopt. Maar dat komt soms niet helemaal uit de verf, collega De Wit. Dat vind ik soms een beetje jammer.

De VICEVOORZITTER: Een andere interruptie nog? Ik geloof het niet. Dank voor uw woordvoering.

Dan zou ik nu graag de heer Schmaal nog even vragen. Want het gaat waarschijnlijk om de wijziging van een eerdere motie en of hij die even wil komen toelichten.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De motie is iets aangepast in de bewoordingen. Ik heb net al toegelicht dat het niet om de persoon gaat. Dus we hebben de naam van de gedeputeerde eruit gehaald. We hebben de titel nu 'Motie van afkeuring' genoemd. De motie wordt ingediend door dezelfde partijen: Groninger Belang, Forum voor Democratie, de PVV en Code Oranje: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021; Overwegende dat:

- alles bij elkaar de aanbesteding Aanpak Ring-Zuid ongeveer 200 miljoen euro duurder uitvalt;
 - de provincie financieel verantwoordelijk is voor dit project;
 - er vanuit de provincie Groningen weinig sturing is (geweest) in het dossier Aanpak Ring-Zuid;
 - de kostenoverschrijding van de Ring-Zuid buitensporig hoog is;
 - de onderhandelingen met Aannemerscombinatie Herepoort over de afwikkeling van deze meerkosten zolang hebben geduurd dat je nauwelijks kunt spreken van onderling vertrouwen;
 - de Aannemerscombinatie onevenredig ruimhartig tegemoet is gekomen;
 - projecten die belangrijk zijn voor diverse regio's in de provincie Groningen, hierdoor geen doorgang kunnen vinden;
 - de garanties dat het project Aanpak Ring-Zuid niet nog duurder uitvalt voor de provincie, 'boterzacht' zijn;
 - de belangen van de Groninger Ommelanden hiermee ernstig worden geschaad;
- Spreken als hun mening uit dat :

- er onvoldoende sturing is door deze gedeputeerde op de Aanpak Ring- Zuid en zich zorgen maken over de sturing op andere grote toekomstige infraprojecten in de provincie;

En spreken hierbij de afkeuring uit over het functioneren van de gedeputeerde die verantwoordelijk is namens het College voor dit project.

En gaat over tot de orde van de dag!

De heer BAKKER (VVD): Ik wil toch nog wel even reageren op deze motie. De heer Solke Munneke heeft hier in deze Statenzaal geprobeerd uit te leggen hoe hij het zag dat wij moesten functioneren. Hij zag ons als Statenleden als coaches en het College als voetballers de wei in gingen en absoluut niet als scheidsrechter. Dus zou het niet beter zijn, nu wij in de rust zijn, dat de coaches tegen het elftal zeggen dat dit misschien niet helemaal goed is gegaan, maar we het de tweede helft zus en zo gaan doen? Want een gele kaart trekken helpt niet, je helpt dan vervolgens het risico dat er nog een komt en je je eigen ploeg op achterstand zet omdat je met een onvolledig elftal verdergaat. Dan win je dus de wedstrijd nooit. Ik zou dat graag in overweging willen geven.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Tja, meneer Bakker, kijkt u weleens voetbal? Want als je een gele kaart krijgt, dan word je niet het veld uitgestuurd.

De VICEVOORZITTER: Dat is juist. Zullen we de metafoor verder maar zo laten? Want die kost buitengewoon veel tijd.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik wilde de heer Schmaal het volgende vragen. We zijn coach. Heeft de heer Schmaal ook overwogen om, zoals een coach kan doen in een team, die speler uit het veld te halen?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Of wij dat overwogen hebben? Ja, wij hebben er wel over nagedacht. Maar wij hebben wel afgewogen wat nou het beste zou zijn voor dit project. Er zijn ook nog zaken die nog spelen. Ook niet alles is direct verwijtbaar, zoals het vaststellen van het contract en de sturing op het contract. Dat lag er natuurlijk al. Maar als je kijkt naar hoe het project gelopen is, dan vinden we wel dat een waarschuwing op z'n minst op de plaats is. Vandaar de motie van afkeuring.

De VICEVOORZITTER: Maar ik heb u het woord gegeven, meneer Van Kesteren. Ik zie weer een interruptie. Het toelichten van een wijziging op de motie hoeft niet te leiden tot een verder debat, lijkt mij. Want die wijziging is helder. De wijziging is dat die motie parlementairder is gesteld dan die eerder was. Dat betekent dus dat we motie 261 van tafel halen. Die is ingetrokken en wordt vervangen dus door deze versie, motie 262.

Dan in tweede termijn de gedeputeerde.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Volgens mij is er nog even een aantal kleine dingen waarbij ik gevraagd ben om namens het College op te reageren.

Om daar meteen bij de vraag van 50PLUS te beginnen: die fractie vroeg mij hoe ik denk dat de gedeputeerde economische zaken erin zit. Net als de gedeputeerde mobiliteit en net als de andere vier gedeputeerden. Want wij hebben als College dit besluit genomen en als College zijn we ook verantwoordelijk voor de Aanpak Ring-Zuid. Dat hebben we ook gedurende het hele traject in gezamenlijkheid met elkaar gedaan. Ik kan niet altijd voor andere mensen spreken. Maar in dit geval weet ik dat ik namens de gedeputeerde economische zaken kan zeggen dat wij als College dit besluit genomen hebben. Daarom ook de wij-vorm, want uiteindelijk spreken wij hier ook als een College dat collegiale besluiten neemt.

Ik kom bij de motie van de SP. In de eerste termijn gaf ik ook al aan dat volgens mij in de geest wij dezelfde dingen wilden en ook dezelfde standpunten hebben. Met deze aanpassingen is dat volgens mij ook verwoord. Ik kan mij goed voorstellen dat u het als Staten ook belangrijk vindt om als Staten die uitspraak te doen. Ik laat graag het oordeel aan de Staten over. Maar in de geest hadden we daarvoor al geconstateerd dat we daarbij volgens mij op dezelfde lijn zaten.

Ik denk niet dat ik hoeft toe te lichten dat wij de motie van afkeuring van Groninger Belang ontraden, dat wij daar niet in mee kunnen gaan. Ook al is die misschien wat parlementairder gesteld nu, wij zijn van mening dat wij op een goede wijze naar eer en geweten en met de kennis die we op de verschillende fasen in het project hadden, gehandeld hebben. Uiteindelijk is dat ook de discussie die we hier vandaag hebben. Ik kan me ook voorstellen dat er partijen in deze Staten zijn die daar anders over denken. Maar wij ontraden de motie in ieder geval.

De PVV-fractie vroeg hoe wij omgaan met de verdiepte ligging en de deksels op de verdiepte ligging in onze lobby. Nu is natuurlijk de keuze om naar de deksels te gaan, vastgelegd in het tracébesluit. Daarmee heeft het Rijk volgens mij ook aangegeven hoe zij denken over die verdiepte ligging. Daar zit geen verschil van mening over de inzet die de Staten met hun voorkeursvariant hebben gedaan. Dus ik zie daar niet heel erg de bezwaren. Als het gaat om Brussel, is de grootste kans voor ons om in Brussel gelden te krijgen, de Wunderline. Daarbij wisten we al van tevoren dat we daar nog een extra Europese subsidie voor nodig hadden om bouwfase 2 en bouwfase 3 te realiseren. Dat is in die zin feitelijk niet anders geworden met het besluit dat vandaag voorligt. Dat was zo, dat is zo. De opgave is weliswaar groter geworden. Maar vanuit Brussels perspectief is de opgave niet anders geworden.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dit is heel positief bedoeld. Ik heb een goede tip voor de gedeputeerde. Als zij de lobby naar Brussel doet, steek dan in op de Green Deal. Want dan maakt u een grote kans.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Wij stoppen hem in onze binnenzak, deze tip – waarvoor dank.

Dan waren er volgens mij nog drie vragen vanuit Code Oranje. Ja, dit College en ook ik persoonlijk zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Sterker nog, we zijn ook verantwoordelijk voor de voorbereiding, want zo werkt bestuurlijke continuïteit in Nederland. Dus ja, ik ben verantwoordelijk voor het hele traject en dat heb ik volgens mij in de eerste termijn op de vraag van de heer Schmaal ook aangegeven.

U vroeg naar de scenario's. In de bijlage bij de stukken die u vandaag hebt gekregen, zit een uitgewerkte scenariostudie die wij hebben laten doen.

U stelde een vraag over het openbreken van het contract, die wij niet helemaal konden meekrijgen. Volgens mij verwees u daarbij naar de discussie die ik met de heer Frenay in de eerste termijn had over het openbreken van de realisatieovereenkomst, dus de samenwerking tussen de drie opdrachtgevers in het project. U verbond dat nu aan de vaststellingsovereenkomst. Maar volgens mij heb ik juist proberen uit te leggen in de eerste termijn dat dat twee verschillende zaken zijn. Misschien heb ik uw vraag niet helemaal goed begrepen. Wie weet kunnen we daar anders in de wandelgangen nog eens een keer over doorpraten om te kijken hoe we die vraag verder kunnen verduidelijken.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, mevrouw Gräper namens het College in tweede termijn. Dan constateer ik dat hiermee de beraadslagingen zijn afgerond en dat wij overgaan tot de stemming over het amendement, de moties en de voordracht.

B. Opgelegde geheimhouding informatie Aanpak Ring-Zuid

De VICEVOORZITTER: We zijn bij het tweede debat van vandaag over de Ring-Zuid en dit staat in het teken van de opgelegde geheimhouding omtrent de financiële bijdrage van de Combinatie Herepoort. Later vandaag staat de bekrachtiging van deze opgelegde geheimhouding met een separaat ontwerpbesluit op de rol.

Maar eerst kunt u zich uitlaten over nut en noodzaak van die opgelegde geheimhouding. In de extra Statenvergadering van 19 januari heeft het College toegezegd om de opdrachtnemer, de Combinatie Herepoort, nog eens extra te vragen naar zijn redenen om bepaalde informatie niet vrij te willen geven. Dat is in de tussentijd gebeurd en het College heeft gisteren een brief naar uw Staten gestuurd met het standpunt van de opdrachtnemer met betrekking tot het opleggen van deze geheimhouding.

Daar is bij het ordedebat van hedenochtend al het nodige over gewisseld. Mij dunk dat we inhoudelijk over de Ringweg-Zuid ook al het nodige gewisseld hebben vandaag. Dus ik ben heel erg benieuwd naar de woordvoeringen bij dit punt.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Het instrument van geheimhouding toepassen is iets wat alleen in uiterste noodzaak dient te gebeuren. GroenLinks zal, om dezelfde reden als waarom we destijds akkoord zijn gegaan met die tijdelijke volledige geheimhouding, ook nu akkoord gaan met deze voorliggende bekrachtiging. Daarbij onderschrijft het advies van professor Solke Munneke de noodzaak om een dergelijk instrument toe te passen omwille van de voortgang, maar vooral het verkleinen van extra risico's voor de uitvoering van het project. Dus gedeeltelijke geheimhouding vindt hier plaats omwille van de zorgvuldigheid en de uitvoering, zodat betrokken partijen, en in het verlengde daarvan, het politieke belang niet geschaad wordt. Dus wij zijn akkoord.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik zal zeer kort zijn. Van meet af aan is Forum voor Democratie tegenstander geweest van geheimhouding en zal nu ook bij dat standpunt blijven. Deze geheimhouding ziet Forum als een eenzijdig positief voor de aannemer en eenzijdig negatief voor de provincie, de Staten en het publieke belang van de openbaarheid en de democratische controle. Zulks temeer in een project als het onderhavige, waarbij een buitengewoon groot bedrag aan overheids geld wordt besteed.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Twee week geleden heeft mijn fractie aangegeven dat we ons graag eigenstandig laten informeren over de geheimhouding. Twee dagen later was het advies van professor Solke Munneke al binnen. We zouden het advies van de professor tekortdoen door het in een enkele zin samen te vatten. Wij maken eruit op dat de geheimhouding op onderdelen goed verdedigbaar is.

Gisteren ontvingen we onderbouwing van de aannemer voor het verzoek om geheimhouding. Daar in staat helemaal onderaan dat openbaarmaking na oplevering voor de aannemer acceptabel is. Nu hoeft ook wat ons betreft deze informatie niet tot het einde der tijden in de Statenkast te blijven

liggen. Daarom vragen wij het College: kunnen we van een College een voorstel tot opheffing van de geheimhouding verwachten zodra het project is opgeleverd?

De heer FRENAY (SP): Ik houd het ook kort. Wij hebben de toelichting van de advocaat van CHP gelezen. Eerlijk gezegd vinden wij het wel een beetje gênant dat CHP veronderstelt zijn verzoek met deze nietszeggende frases afdoende te hebben gemotiveerd. Wij kunnen nog steeds niet inzien waarom en hoe het CHP zou kunnen schaden als het de Groninger bevolking zou laten weten hoe ruiterlijk het heeft bijgedragen aan de oplossing van dit grote probleem.

Wij zijn daarom tegen deze geheimhouding.

De heer DE WIT (CDA): Ik had een lange voorbereiding voor dit pleidooi, maar dat ga ik niet houden vandaag. Wij hebben hier twee weken geleden namelijk al uitvoerig over gesproken. Ja, het is geen geheim dat mijn fractie ervan baalt dat niet alle informatie openbaar kan worden gemaakt op dit moment. Maar we hebben gekeken naar het advies van de landsadvocaat en ook naar dat van de heer Solke Munneke. Wij hopen dat het zo snel mogelijk alsnog openbaar kan worden gemaakt. Dat hoeft niet per se bij oplevering. Als het al eerder kan, heel graag.

Maar op dit moment stemmen we ermee in om het geheim te houden.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): De heer De Wit refereert aan de heer Solke Munneke en aan de landsadvocaat. Hij refereert niet aan de advocaat van CHP, die erin slaagt om in anderhalve bladzijde werkelijk buitengewoon vage advocaten-antwoorden te geven. Niets is exact vast te stellen, het is groot, het is aanzienlijk, maar het is nergens op gebaseerd. Ja, één alinea of twee alinea's bij vraag 3 over de risico's. Maar hoe groot die schade nou is, we weten het niet. Vindt de heer De Wit dat allemaal genoeg?

De heer DE WIT (CDA): Nou ja, ik weet wel wat die schade is. Alleen, ik mag er niks over zeggen, want het is geheime informatie. Dus kan ik daar ook niks over zeggen.

En om terug te komen op de opmerking die meneer Marquart maakt over de brief van de advocaat van de Combinatie Herepoort: ja, ik ben wijzer geworden uit de opmerkingen van de advocaat in de pers dan uit de brief zelf. Maar goed, ik heb mij samen met mijn fractie gebaseerd op het advies van zowel professor Solke Munneke als de landsadvocaat. Daaruit kan ik opmaken dat als wij nu die informatie bekendmaken, dat schadelijk is voor de provincie. En als dat schadelijk is voor de provincie, dan is het ook schadelijk voor onze inwoners. Wij vinden het op dit moment niet de moeite waard om dat risico te nemen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik hoorde de heer De Wit ook zeggen dat hij ervan baalde. Maar waar baalt hij toch zo van, als hij hierachter staat?

De heer DE WIT (CDA): Waar ik van baal, is dat op dit moment de mogelijkheid er niet ligt om alle informatie openbaar te maken, zodat iedereen die kan zien. Zoals wij als CDA-fractie de afgelopen jaren geroepen hebben, is dat wij er waarde aan hechten om zoveel mogelijk informatie te kunnen delen met onze inwoners, zodat er een brede maatschappelijke discussie met elkaar kunnen voeren. Dat is ook een van de redenen waarom ik samen met een aantal collega's in deze Staten in een commissie ben gegaan om een procesvoorstel te schrijven. Want ik vind het juist heel belangrijk met mijn fractie dat wij, waar mogelijk als Staten, over alle informatie kunnen spreken.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Volgens mij spreekt de advocaat van de Combinatie over reputatieschade en andere schades. Ik hoor het CDA de opmerking over schade. In hoeverre ligt dat inderdaad in de Statenkast? Volgens mij is dat nog helemaal niet berekend, die reputatieschades en alle schade die de aannemer krijgt. Dus hoe komt het CDA bij die getallen?

De heer DE WIT (CDA): Nou, ik heb het niet over getallen gehad. Ik heb het erover dat het aannemelijk is, dat zegt de heer Solke Munneke, dat als de Combinatie Herepoort een aanklacht indient omdat wij informatie openbaar maken terwijl zij dat niet willen, er met die claim best weleens wat kan gebeuren. Want zo leg je bedrijfsgegevens op straat die schadelijk zouden kunnen zijn voor de Combinatie Herepoort. Als die claim dan eenzijdig bij ons als provincie wordt neergelegd, dan zijn de gevolgen voor ons.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan begrijp ik het dus goed. Want dat was even de beantwoording naar Forum toe, dat u dus niet de getallen weet, maar wel dat de kans bestaat dat wij een claim krijgen?

De heer DE WIT (CDA): Zoals zowel de heer Solke Munneke als de landsadvocaat heeft gezegd, bestaat er een mogelijkheid dat wij dan een probleem hebben. De geheime stukken over de bijdrage die de Combinatie Herepoort heeft geleverd, mag ik nu niks zeggen, omdat er geheimhouding op ligt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is allemaal 'als, als'. Dat wordt vaak gesteld, ook door dit College. Het belang van Provinciale Staten is het belang van onze inwoners. Als onze inwoners hechten aan openbaarheid, dan vind ik dat we daar ook in mee moeten gaan. Degenen die wij vertegenwoordigen, willen die openbaarheid. Wat vindt u daarvan?

De heer DE WIT (CDA): Wij zitten hier om een afweging te maken. Wat ik al eerder heb aangegeven, is dat het voor de CDA-Statenvructie belangrijk is om zoveel mogelijk informatie in de openbaarheid te delen. In dit geval, als wij dat doen, bestaat er een kans dat er een claim wordt neergelegd bij de provincie – kortom, bij onze inwoners. Misschien dat de landelijke leider van de PVV geldschietters uit Amerika kent die die rekening kunnen betalen. Maar als we die hier hebben, dan zijn de kosten toch echt voor rekening voor onze eigen inwoners. Dus wij maken de afweging om dat op dit moment niet te doen.

De VICEVOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten laatste male.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik zou de heer De Wit dan toch willen vragen of hij niet een beeld schetst waarvan helemaal nog niet zeker is dat überhaupt gebeurt. Het zijn argumenten die in de strijd worden gegooid om die geheimhouding af te dwingen. Dat bent u waarschijnlijk niet met mij eens, maar toch vraag ik het u. Vindt u dat ook?

De heer DE WIT (CDA): In dit geval is het volgens mij helemaal niet zo belangrijk wat ik vind. Ja, we beslissen er wel over. Maar er zijn experts die hiernaar gekeken hebben: een professor staatsrecht en een landsadvocaat. Die hebben ons beiden iets aangegeven. De heer Solke Munneke zegt in zijn advies dat het *'niet onaannemelijk is dat het openbaren van bedrijfsgegevens tot aansprakelijkheidsclaims zouden kunnen leiden'*. Dat zijn experts en dat neem ik ter harte.

De VICEVOORZITTER: Nou, nog één keer, meneer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dan wil ik toch aan de heer De Wit vragen wat hij dan vindt van professor Hertogh, ook een expert. Die zegt tegen alle prognoses in dat er enorme verliezen op ons afkomen. Hij zegt: doorgaan. Wat vindt u daar dan van, van zo'n advies van een expert?

De VICEVOORZITTER: Gaat u daarmee niet buiten de orde? Als u het kort houdt, meneer De Wit, kunt u er even op ingaan. Maar ik vind dat we het wel even bij dit punt moeten houden. Anders gaan we weer alle kanten uit vliegen.

De heer DE WIT (CDA): Laat ik de opmerking van meneer Van Kesteren dan zoveel mogelijk terug proberen te brengen naar het oordeel in mijn antwoord. Bij elke afweging die wij maken, kijken wij naar rapporten, kijken wij naar wat experts zeggen, kijken wij naar wat inwoners en belangenorganisaties zien of zeggen. Dat brengen wij allemaal bij elkaar, nemen dat mee in onze afweging en op basis daarvan nemen wij een besluit. Ik heb meneer Van Kesteren en de Staten geprobeerd mee te nemen in de afweging die wij als CDA-fractie hebben gemaakt en dit is daar de uitkomst van. Dat dat een uitkomst is waar meneer Van Kesteren het niet mee eens is: ja, het spijt me, daar kan ik niks aan doen. Maar ik zit hier niet voor meneer Van Kesteren, maar voor de inwoners van Groningen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik zal het heel kort houden. De CDA-fractie geeft net aan dat zij een afweging heeft gemaakt op basis van de informatie die er is. Dat hebben wij ook gedaan. Onze conclusie is alleen anders. Want als je kijkt naar de landsadvocaat, is het meer een technische uitspraak over 'wat allemaal zou kunnen' en dat 'niets uit te sluiten is' enzovoort. De beantwoording van de advocaat van CHP – daar is zonet ook al een opmerking over gemaakt – is wat ons betreft ook flinterdun. Wij zijn tegen geheimhouding en zeker met deze onderbouwing.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het standpunt van de Partij voor de Dieren met betrekking tot het niet-transparant zijn richting de Begroting is inmiddels al bekend, denk ik. We kunnen en zullen geheimhouding niet steunen.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Geheimhouding is voor 50PLUS gewoon niet aanvaardbaar. Dit is gerommel in de marge. Er blijft een gedeeltelijke geheimhouding. De aannemers hadden nu hun ware gezicht kunnen laten zien. Maar nu wordt er gedeeltelijk nog steeds de geheimhouding erop gehouden. Het gaat om geld, zelfs publiek geld. En dit triggerde ons echt: er wordt nu door de advocaat van de aannemers nog een keer gezegd dat de geheimhouding er pas afgaat na de oplevering van de weg. Dus voor ons moet het eerder. Het kan volgens mij ook eerder. Dus ook wat 50PLUS kunnen wij het hier niet mee eens zijn.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Voor mij staat transparantie bovenaan. Deze geheimhouding is om meerdere redenen niet te steunen. Ten eerste vind ik de menselijke maat naar de bewoners toe zeer belangrijk. De mensen die een drama voorbijkomen. Zij zien de provincie geld uitgeven, maar ze mogen niet weten of de pijn evenredig verdeeld is. Ik snap dat de mensen daar moeite mee hebben. Ik snap dat de mensen daar heel grote moeite mee hebben. Dus ik vind dat dit gewoon in de openbaarheid moet. De argumenten waarmee CHP komt, vind ik op z'n minst matig, maar eigenlijk zwak. Ik kan en wil ook deze geheimhouding niet ondersteunen.

De VICEVOORZITTER: Daarmee zijn we aan het eind van de eerste termijn van de Staten en geef ik zo het woord aan mevrouw Gräper namens het College.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Volgens mij hebben we twee weken geleden een vrij uitgebreid debat met elkaar gevoerd over hoe ingewikkeld het af en toe is om de verschillende belangen op goede en gedegen wijze los van elkaar af te wegen. U hebt om aanvullende informatie gevraagd. Die hebt u volgens mij ook gekregen. We hebben twee weken geleden ook met elkaar geconstateerd dat het daarna uiteindelijk aan eenieder aan de hand die informatie om te kijken hoe zij die weging willen doen. De lijn langs welke het College erin staat, kunt u teruglezen in de voordracht. Maar ik denk dat iedereen die weging voor zichzelf moet doen en dat dat niet altijd eenvoudig is, hebben we volgens mij twee weken geleden ook met elkaar gedeeld.

Er is volgens mij één concrete vraag gesteld door de heer Geijtenbeek, die daarna in een iets andere vorm door de heer De Wit is gesteld. Naar ik heb begrepen, is in het procedurevoorstel dat de commissie van procedure heeft gedaan naar het presidium. voor de volgende keer ook afgesproken dat wij op reguliere basis als College continu een afweging maken welke informatie in de Statenkast ligt en of daar ondertussen openbaarheid op kan. Ik kan u toezeggen dat wij, als dat voorstel door het presidium aangenomen wordt – maar wij gaan er eigenlijk wel een beetje van uit dat dat het geval zal zijn – die taak ook serieus zullen oppakken. Dat betekent ook dat we gedurende de komende tijd elke keer opnieuw bij de aannemer zullen kijken om bij hem de informatie te halen die het ons mogelijk maakt om die afweging te maken en u daarin te adviseren. Of dat dan is gedurende het project of pas aan het eind van het project: ik denk dat dat iets is wat we in de toekomst zullen leren. Maar met het voorstel hebben we denk ik een procedure in gang gezet waarmee we continu die afweging met elkaar kunnen maken.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, mevrouw Gräper, namens het College in eerste termijn. Wie van u heeft nog behoefte aan een tweede termijn bij dit punt? Ik kijk even om me heen. Dat is niet het geval. Dan kan ik de beraadslaging op dit punt sluiten, hartelijk dank.

Dan gaan wij zo over naar agendapunt 3.C, de Strategische Visie Vrijtijdseconomie. Maar daarvoor moet er waarschijnlijk even gewisseld worden. Even schorsing, dus.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Goed. Dames en heren, ik wil de beraadslagingen weer hervatten. Ik doe dat even met een punt van orde. Wij willen proberen, in ieder geval dit punt in twee termijnen af te ronden hier in de Statenzaal. De overige twee punten zullen in een avondvergadering volledig digitaal worden afgehandeld. Dat heeft te maken met het anderhalve uur die we tussen het beëindigen van onze beraadslaging hier en het hervatten daarvan in acht nemen, hoe laat dat dan zal zijn. Dan bent u in ieder geval van dit spoorboekje op de hoogte.

De heer ZWART (PvvhN): Ja, ik waag het toch om een punt van orde te maken. We hebben zeer uitgebreid een onderwerp behandeld dat zeer belangrijk is in deze Staten. Daar hebben we uitgebreid de tijd voor genomen, omdat we dit onderwerp ook tot een einde willen brengen. Daardoor wordt een aantal belangrijke partijen gestraft voor hun inzet bij het vorige onderwerp, met name de Ringweg-Zuid. Ik zou ervoor willen pleiten om de andere onderwerpen niet te laten ondersneeuwen door Ringweg-Zuid – zoals er wel meer ondersneeuwt door Ringweg-Zuid – en voorstellen om iedereen twee minuten extra te geven. We komen toch niet met alle onderwerpen klaar vandaag. We doen toch een deel digitaal. Maar laten we in vredesnaam dit op een goede, ordentelijke wijze afronden.

De VICEVOORZITTER: Ja, maar ik ben daar niet voor. En ik zal u meteen zeggen waarom. Iedereen weet van tevoren hoeveel spreektijd hij of zij heeft. We zijn niet voor niets ook in commissieverband al heel uitvoerig op punten ingegaan. Ik vind het niet goed om tijdens de loop van een debat een afspraak die wij in het presidium hebben gemaakt, te wijzigen, als blijkt dat de een meer tijd heeft gebruikt dan de ander. Ik vind dat ook niet eerlijk ten opzichte van de mensen die wel hebben gespaard voor hun spreektijd. Dus eerlijk gezegd vind ik dit geen goede zaak om te doen. Laat onverlet dat als u in de knel komt en een statement dat u wilt maken, dat u daar ruimte voor moet krijgen. Maar dat gaan wij niet doen door nu twee minuten eraan toe te voegen. Daarbij wil ik het laten.

C. Strategische Visie Vrijetijdseconomie 2021-2030

De VICEVOORZITTER: De Strategische Visie Vrijetijdseconomie voor de komende tien jaar is twee weken geleden besproken in de Statencommissie, ook heel uitvoerig. Een aantal fracties heeft daarbij te kennen gegeven vandaag een motie te willen indienen. Dus hebben we in principe, omdat er meer fracties zijn, geen motiedebat, maar gewoon een debat in twee termijnen. We zullen zien of daarvan gebruikgemaakt zal worden. Mevrouw Siersema, u bent namens GroenLinks aanwezig. Aan u het woord.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Soms worden je ogen geopend door een ander. Zo werd mij een keer door een vaartoerist verteld waarom ze zo graag door Stadskanaal heen varen. Ze zien elke keer wat anders. Geen huis of gebouw is hetzelfde. Dat maakt het varen door het kanaal ook zo mooi. Daarom zie ik ook veel vaartoerisme voor mijn huis voorbijvaren. Sinds mij dat verteld is, kijk ik ook anders naar mijn eigen gemeente. Bij elke wandeling zie ik weer iets nieuws, als toerist in eigen provincie of, beter nog, als toerist in eigen dorp.

GroenLinks ziet dat in deze visie op de vrijetijdseconomie de binnenlandse markt duidelijk is meegenomen, waarbij ook aandacht is voor de toerist in eigen provincie – wij Groningers zelf. Dit is goed omdat de inwoners zelf de beste ambassadeurs zijn voor de eigen omgeving. Wij hopen dat de markt hierop aansluit en op de juiste plekken de beste advertenties plaatst, zodat duidelijk is hoe mooie onze provincie is en dat de toerist verder trekt de provincie in. Niet alleen de Stad, maar ook het Ommeland.

Daarnaast vinden wij het positief dat het een langetermijnvisie voor de sector is. Dit biedt meer zekerheid. Al met al een visie met een goede basis voor onze vrijetijdseconomie.

De heer BALDEW (PvdA): Het is altijd bijzonder wanneer je hier voor het eerst de Staten toespreekt. Ik heb het zoveel jaren terug gedaan bij mijn vorige politieke werkzaamheden in de gemeente Groningen als raadslid. Maar goed, dat terzijde.

Het creëren van banen ligt mij als sociaaldemocraat dicht aan het hart. Banen heeft onze mooie, prachtige provincie hard nodig. Het wordt tijd dat we ons zo prachtige provincie ook ontsluiten voor toeristen en bezoekers. Hier gaat het om in de Visie Vrijetijdseconomie.

Ik heb in de Statencommissie aangegeven dat deze strategische visie een van de beste voordrachten is uit mijn korte periode als Statenlid in deze provincie en dat herhaal ik nog een keer. Toen heb ik niet expliciet een compliment gemaakt aan het College, maar bij dezen gecompimenteerd met dit prachtige verhaal. Bij deze complimenten plaats ik ook een zorg. Over deze zorg kom ik zo te spreken. Ik ga ervan uit dat het College deze zorgen op dezelfde wijze waardeert als onze complimenten.

Met de uitvoering van deze visie kunnen we voor banen zorgen. Ook banen voor de jongere generatie. We vinden 24.000 banen in 2024 een mooi streven, een acceptabel resultaat. We zien de vrijetijdseconomie als een toekomstige banenmotor. Daarnaast verwachten we dat de uitvoering van

deze visie een bijdrage levert aan de brede welvaart en leefbaarheid in onze mooie provincie. Dit zijn voor ons ook belangrijke speerpunten.

De vrijetijdseconomie is een kansrijke sector. Dat lezen wij, dat zien wij ook. Juist deze tijd laat zien dat mensen graag in Nederland op vakantie gaan. Onze regio biedt veilige en verantwoorde mogelijkheden hiertoe. Hoewel deze sector nog niet volledig is benut, zien we mooie resultaten. De groei van het aantal banen en toeristische overnachtingen is hoger dan het landelijk gemiddelde. Dit zijn mooie resultaten. Dit zijn resultaten die verwachtingen scheppen voor de toekomst en deze verwachtingen zien wij graag uitkomen.

Hiervoor is naast het jaarlijkse budget ook nog de realisatie van de koppelkansen nodig. De jaarlijkse budgetten en de koppelkansen zijn van belang om deze ambities uit de strategische visie te kunnen realiseren. Over deze koppelkansen hebben wij enige zorgen. We vinden het een goede zaak dat in deze visie integraliteit centraal staat. De koppeling van de vrijetijdseconomie met andere sectoren: dit vinden wij sterk. Dit is synergie. Dit levert koppelkansen die samen met het jaarlijkse budget nodig zijn om het uitvoeringsprogramma te kunnen realiseren. Echter, deze koppelkansen zijn nog niet uitgewerkt. Zo is een logische koppeling tussen de vrijetijdseconomie aan de ene kant en Groningen@Work aan de andere kant nog niet gelegd. Dit terwijl beide toch zoveel gemeen hebben. De vrijetijdseconomie gaat over de economie, gaat over toerisme, gaat over recreatie en gaat vooral ook over werk – banen. Groningen@Work daarentegen, gaat over de toekomstbestendigheid van onze economie in 2021-2030. Dat is geen sinecure. Het gaat over de toekomstbestendigheid van het ondernemerschap en van werk – oftewel banen. Beide hebben een looptijd tot 2030. Digitale transitie is een speerpunt bij Groningen@Work en deze digitale transitie – we zien daarnaast ook nog de digitale transformatie – is hard nodig om de vrijetijdseconomie te positioneren en goed op de kaart te kunnen zetten, zodat onze provincie met al haar parels ook digitaal zichtbaar zijn. Kortom, beide hebben zoveel gemeen en zijn nog niet gekoppeld aan elkaar. Hier liggen wat ons betreft nadrukkelijke koppelkansen.

Laat het duidelijk zijn: de PvdA vindt het belang van het realiseren van de koppelkansen voor de vrijetijdseconomie van belang. Zonder deze koppelkansen kunnen we de voorgenomen ambities niet realiseren en kunnen we onze ambities met betrekking tot de banengroei, de leefbaarheid en de brede welvaart niet of niet voldoende realiseren. Gezien dit strategische belang dat de koppelkansen naast het jaarlijkse budget hebben, dienen we mede namens het CDA een motie in. Dit om zeker te zijn dat de vrijetijdseconomie zich kan ontwikkelen tot een banenmotor die onze provincie hard nodig heeft. [Applaus voor de *maidenspeech* van de heer Baldew.]

De VICEVOORZITTER: Blijft u even staan. Als ik het dictum van deze motie voorlees, kan het zijn iemand nog wil interromperen, natuurlijk. Het is motie die is ingediend samen met het CDA en maakt als zodanig onderdeel van deze beraadslagingen uit onder nummer 263. De motie heet 'Koppelkansen vrijetijdseconomie' en heeft als dictum het volgende:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- de vrijetijdseconomie een kansrijke sector is die nog niet volledig is benut;
- de vrijetijdseconomie werkgelegenheid creëert dat hard nodig is in onze provincie en vooral ook voor onze jonge generatie;
- de vrijetijdseconomie ook een bijdrage levert aan de brede welvaart aan welzijn van inwoners van onze provincie;
- samenwerking tussen stakeholders in de vrijetijdseconomie een noodzakelijke voorwaarde is om de vrijetijdseconomie volledig te benutten;
- samenwerking tussen stakeholders en koppeling met andere beleidsterreinen koppelkansen opleveren;
- het realiseren van deze koppelkansen essentieel is om de ambities van de Strategische Visie Vrijetijdseconomie 2021-2030 te realiseren;
- deze koppelkansen tezamen met de beschikbare financiële middelen de benodigde middelen vormen om de ambities van de Strategische Visie Vrijetijdseconomie 2021-2030 te realiseren;
- hoewel de koppelkansen van strategisch belang zijn, deze niet als strategische opgave wordt gezien, noch zijn uitgewerkt;

Overwegende dat:

- de vrijetijdseconomie raakt tal van sectoren, zoals horeca, kunst en cultuur, erfgoed, mobiliteit, natuur, sport en de regionale economie;
- het verbinden van deze met sectoren koppelkansen oplevert die bijdragen aan de mate waarin de vrijetijdseconomie een bijdrage levert aan de brede welvaart;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten

1. deze koppelkansen, die van strategisch belang zijn voor het realiseren van de ambities van de Strategische Visie Vrijtijdseconomie 2021-2030, als een afzonderlijke paragraaf uit te werken en deze op te nemen in het uitvoeringsprogramma vrijtijdseconomie 2021-2024.

En gaan over tot de orde van de dag!

En nog gefeliciteerd met uw *maidenspeech*, meneer Baldew.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Voor ligt die Strategische Visie Vrijtijdseconomie 2021-2030. Het is weer een prachtig geschrift en het wordt verlucht weer met een foto van de gedeputeerde, die aldus haar modellenreeks voor de provincie voortzet.

De visie is een uitwerking van de startnotitie 'Toerisme provincie Groningen', die hier op 2 september besproken is en waar ik toen de nodige kritische opmerkingen over heb gemaakt. Ook nu heb ik wel enkele kritische kanttekeningen en vooral over punt 1 in de strategische opgave – wat ook het eerste punt in het besluit in de voordracht is, over de ontwikkeling van toeristische bestemmingen. Want ook nu weer in het strategische beleidskader, net als in die startnotitie 'Toerisme provincie Groningen', is er geen wolkje aan de lucht voor de toeristen die zich in groten getale naar Groningen zullen spoeden. Nee, natuurlijk niet. Als je recht naar boven kijkt, ziet alles er prachtig uit. Maar laat de nietsvermoedende toerist midden in de provincie zijn blik zakken naar de horizon, dan ziet hij in een van de oudste en mooiste cultuurlandschappen van ons land gigantische vogelhakselaars staan, foeilelijke windturbines, die omwonenden ziek maken. Laat hij zijn blik nog verder zakken, dan ziet hij grijs-zwarte zonnepaneelwoestijnen – geen 'zonneparken': dat is een vals *frame* – die steeds meer kostbare provinciegrond overdekken en het landelijk gemiddeld voor meer dan 80 procent in handen van buitenlandse investeerders zijn.

De heer MIESEN (VVD): Ja, ik wil de heer Marquart het woord niet ontnemen. Maar volgens mij hebben wij het over de Visie Vrijtijdseconomie en niet over energiebeleid en dat soort dingen. Maar dan toch even hierover een vraag. Als ik dit zo hoor, waarom woont de heer Marquart dan in de provincie Groningen eigenlijk?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik ben er toch niet aan gehouden om op deze vraag te antwoorden. Ik woon hier – klaar.

De VICEVOORZITTER: Dat is uw antwoord. Vervolgt u uw betoog.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Zo heeft onlangs de GroenLinks-wethouder van Groningen-Stad, van de partij die bossen pleegt te verbranden en dat 'houtige biomassa' noemt, zonder enig overleg met de inwoners van Haren, zeven terreinen in Haren en Glimmen aangewezen voor de aanleg van zonne-industrieterreinen. Ik heb hier een knipseltje uit de Harener Courant en daar ziet u zeven terreinen. Zonder enig overleg met de inwoners: de schrik was groot. Deze locaties bedekken met zonnepanelen zal leiden tot ernstige aantasting van het kleinschalige landschap van de Hondsrug. En dat alles om de doelen van het Klimaatakkoord, is men bereid om eeuwenoud cultuurlandschap te ruïneren en onder het mom van participatie door omwonenden miljoenen euro's SDE-subsidie te spenderen aan voornamelijk buitenlandse investeerders. Weet u wat die argeloze toerist zal doen na een Groninger molentocht? Zijn biezen pakken en nooit meer terugkomen.

Daarom, indien nummer één van de zes strategische opgaven uit de Strategische Visie, de ontwikkeling van toeristische bestemmingen in de provincie, echt ter hand wordt genomen, dan dient onmiddellijk de bouw van windturbines op land en de aanleg van zonne-industrieterreinen te worden gestaakt.

De VICEVOORZITTER: Ik heb hier een klein punt van orde dat ik u wil voorleggen. Dat is dat er nu kroketten staan koud te worden. Nu kunnen we koud laten worden, maar we kunnen ook even schorsen. Zal ik dat laatste doen? Dan schorsen wij tien minuutjes. Dan kan het spreekgestoelte ondertussen drogen voor de woordvoerder van de ChristenUnie.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Goed, dames en heren, wij hervatten de beraadslagingen. Meneer Van der Born, u voert het woord namens de ChristenUnie. Aan u het woord.

De heer VAN DER BORN (ChristenUnie): Wegens de interne verdeling van de spreektijd houd ik het kort en zal ik twee punten benoemen.

Het eerste onderwerp is vrijwilligers. Veel organisaties die vaste medewerkers in dienst hebben, zijn mede afhankelijk van het inzetten van vrijwilligers. Op die manier dragen vrijwilligers bij aan de groei van aantrekkelijke banen in de sector, zoals deze worden besproken in de derde ambitie van deze visie. We zijn blij met de toezegging van de gedeputeerde in de commissie dat ze oog heeft voor de vrijwilligers binnen de sector. Dat ze zich zal inzetten om de organisaties die succesvol zijn met het inzetten van vrijwilligers, met elkaar in contact te brengen, zodat de successen onderling gedeeld kunnen worden. We gaan ervan uit dat dit ook een mooie plek krijgt in de uitvoering in de komende jaren.

Het tweede onderwerp is ook naar aanleiding van de commissie. Mijn collega Benjamins van D66 kwam met het mooie idee om te onderzoeken of een Groningse VAM-berg tot de mogelijkheden behoort. De ChristenUnie is daar enthousiast over. Reden om onder voorbehoud het onderwerp ook te agenderen. Maar, net als met zoveel goede en mooie ideeën, moeten de tijd en de Begroting ook meewerken om ze te realiseren. En dat is nu even niet het geval. We parkeren dit idee niet. Maar we gaan samen aan de slag om eerst meer informatie te verzamelen en komen hier op een later tijdstip zeker op terug.

Ten slotte kunnen we ons vinden in de visie zoals die voorligt en zullen we de voordracht ondersteunen.

De heer FRENAY (SP): In de commissievergadering van 20 januari heb ik onze bezwaren tegen de voorliggende kadernota naar voren gebracht. De nota bevat geen heldere ambities, geen passende budgetten en stelt geen prioriteiten. Daarmee voldoet deze nota op een aantal essentiële punten niet aan de eisen die wij in onze kaderstellende en controlerende rol hieraan moeten stellen.

Dat neemt niet weg dat de nota inhoudelijk veel interessants te bieden heeft. Een vergelijking met de visienota van de Groninger Toerisme Coöperatie leert dat er veel gemeenschappelijks is en dat provincie en ondernemers vast van plan zijn samen op te trekken om de vrijetijdseconomie in Groningen een impuls te geven. Prima. Diezelfde vergelijking leert echter ook dat de Groninger Toerisme Coöperatie wel inspirerende, goed doordachte, heldere en meetbare ambities in haar visienota heeft opgenomen. Wij denken dat die ambities prima een plek hadden kunnen krijgen in het provinciale beleidskader, ook als een uitdrukking en onderstreping van de gezamenlijke ambitie.

Vandaar dat wij een motie indienen, waarin het College uitnodigen de voorliggende nota te completeren.

De VICEVOORZITTER: Dat is een motie die u gemeenschappelijk met de Partij voor het Noorden en de Partij voor de Vrijheid indient. Hij is door de drie fracties ondertekend en maakt daarmee onderdeel uit onder nummer 264 van deze beraadslaging. De titel is 'Ambities en financiële kaders vrijetijdseconomie' en het dictum is als volgt:

'Provinciale Staten in vergadering bijeen op 3 februari 2021,
Constaterende

- dat de kadernota geen enkele concrete ambitie bevat;
- terwijl die wel heel helder zijn geformuleerd in de visienota van de Groninger Toerisme Coöperatie (*) *zie hieronder*;
- dat in de kadernota wordt vastgesteld dat het beschikbare provinciale budget ontoereikend is;
- dat er wel hoop, maar geen concreet zicht is op aanvullende financiering;
- dat er geen prioriteiten worden gesteld en het onduidelijk blijft wat er bij ontoereikend budget wel of niet kan doorgaan.

Overwegende

- dat een kadernota voor tien jaar heldere ambities en daarop afgestemde financiële kaders dient te bevatten;
- dat PS zijn controlerende taken naar behoren wenst uit te kunnen voeren;
- dat dat op basis van de nu voorliggende kadernota onvoldoende mogelijk is.

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op

1. de voorliggende kadernota Vrijetijdseconomie aan te vullen met heldere ambities en daarop afgestemde financiële kaders;
2. deze aanvullingen voorafgaand aan het opstellen van de uitvoeringsnota aan PS ter besluitvorming voor te leggen.

En gaan over tot de orde van de dag!

*) Uit 'Bestemming Groningen': ambities voor 2030:

- Het aantal verblijfsbezoekers is doorgegroeid is naar 1,8 miljoen per jaar.

- *De bestedingen van dagbezoekers zijn doorgegroeid naar het landelijke gemiddelde;*
- *De sector is verantwoordelijk voor 22.800 banen in de provincie Groningen. In 2018 waren dit 18.000 banen. Dit betekent een toename van 4.800 banen (+26%).*
- *De omzet is toegenomen met € 0,5 miljard en daarmee gaat er in de Groningse vrijetijdseconomie 2,2 miljard euro om.*
- *De algemene waardering van bezoekers is gestegen van een 7,7 naar een 9.*
- *De waardering van overnachtingsmogelijkheden in de stad gaat van 7,4 naar 9.*
- *De waardering van overnachtingsmogelijkheden in het Ommeland gaat van 7,0 naar een 9 in 2030.*

De heer MIESEN (VVD): Allereerst, wij herkennen ons totaal niet in het beeld dat er geen ambitie wordt geformuleerd. Maar daar gaan wij in onze woordvoering nog wel even op in.

Bij de ambities die de SP onder andere mist, had u er ook voor kunnen kiezen om daar een goed amendement voor neer te leggen op dit moment. Ik heb de SP ook in de commissie ondervraagd in de trant van dat zij blijkbaar van alles mist, maar zij ook niet komt met de ambities die zij dan wel zal hebben. Waarom dient u op dat punt geen amendement in op dit moment?

Ten tweede hebben wij het in de commissie ook uitgebreid gehad over de normale p&c-cyclus. Dat dit het moment is om dat soort ambities neer te leggen. De SP zou mee kunnen geven wat zij op dit moment in die nota zou willen hebben en daarna gaan wij de uitvoering in. Ik zie het dan ook weer als een neiging om de uitvoeringsnota te gaan agenderen en de uitvoering weer uitvoerig te gaan bespreken. Volgens mij is dat niet de doelstelling waarom we hier zitten. Dus dat zijn eigenlijk twee vragen. Heeft de SP daar een antwoord op?

De heer FRENAY (SP): Kijk, er zal altijd heel veel wegen die naar Rome leiden. Je kunt over de ene weg of over de andere weg. Dat maakt ons allemaal niet zo heel veel uit, als je maar in Rome komt. Dus dat het is het antwoord op de eerste vraag.

Als u erin geïnteresseerd bent welke ambities ik bedoel, dan heb ik die voor uw gemak opgenomen onder aan de motie, op hetzelfde blad papier. Dus die kunt u rustig even nalezen.

En u vraagt waarom wij geen amendement indienen. Ja, waarom dienen wij geen amendement in? Omdat wij het gemis van deze essentiële zaken in een kadernota zo essentieel vinden dat wij het niet onze taak vinden op dat punt het werk van het College over te doen. Wij vinden het beter het College op te dragen in dit geval met aanvullende informatie te komen.

De heer MIESEN (VVD): Dan constateer ik dat de SP niet met eigen ambities en plannen komt, weer doorverwijst naar een ander stuk en zich niet uitspreekt over wat ze nou eigenlijk echt wil.

De VICEVOORZITTER: Dat is een constatering, dank u.

De heer MIESEN (VVD): Het beleid van de provincie op het gebied van toerisme is lange tijd een ondergeschoven kindje geweest. Onze ondernemers hebben het zwaar, ook in deze sector. Tegelijkertijd is het toeristisch potentieel van Groningen enorm. Het is niet voor niks dat het College de sector als zeer kansrijk heeft benoemd. De VVD is dan ook bijzonder blij om te zien dat er nu een visie ligt om de sector smoel te geven. Onze complimenten nogmaals voor het werk dat is verzet, ook omdat het in deze tijd toch is gelukt om alle samenwerkingspartners goed te betrekken. We zetten in op onze eigen unieke Groninger kwaliteiten, betrekken onze ondernemers en zijn trots op onze kunst, cultuur en erfgoed.

Een paar punten die wij eruit willen lichten. De VVD heeft regelmatig aandacht gevraagd voor de vaarrecreatie in Groningen, omdat we daar veel potentie in zien. Ruim 2,6 miljoen watersporters zijn er in Nederland en meer dan een half miljoen recreatievaartuigen. En met deze vaartuigen worden jaarlijks bijna 19 miljoen vaardagen gemaakt. De gemiddelde besteding, en dus de bijdrage aan onze lokale economie en ondernemers, per boot per vaardag is ruim 100 euro. De omzet binnen deze sector was in 2014 4,5 miljard. Vandaar de potentie. Maar vaarrecreatie is ingewikkeld. We hebben het over recreatievaart, maar ook transportschepen maken natuurlijk van onze wateren gebruik.

De heer ZWART (PvvhN): Ik hoor collega Miesen zeggen dat de besteding van de vaarrecreant 100 euro is. Maar ik zou graag een nadere toelichting willen van die 100 euro. Is dat per dag? Per week? Per nacht? Zijn daar de vaargelden bij inbegrepen? Is daar het liggeld bij inbegrepen? Bruggeld?

De heer MIESEN (VVD): Dat komt uit een watersportonderzoek. Dat kan ik u wel even toesturen hierna. Daar is een heel mooie uitsplitsing van gemaakt en eigenlijk precies het antwoord dat u vraagt hoe die besteding is opgebouwd en waar dat aan wordt uitgegeven.

De heer ZWART (PvdN): Jammer dat ik het weer zelf moet opzoeken. Want het punt dat ik probeer te maken, is dat deze vaartoeristen heel belangrijk zijn, veel bijdragen aan onze provincie. En de simpele vraag op welke manier dan moet ik zelf uitzoeken. Sorry, ik ben het met dit antwoord niet eens. Ik ben er wel heel ongelukkig mee. Kunt u zich dat voorstellen?

De heer MIESEN (VVD): Nee, wij zitten hier niet om dingen uit te zoeken, geloof ik. Ik kan het heel snel voor u opzoeken, maar dan gaat het ten koste van mijn spreektijd.

De VICEVOORZITTER: Vervolgt u uw betoog en deze technische informatie kunt u later wel delen.

De heer MIESEN (VVD): Misschien kan ik het u bij interruptie even doen toekomen straks.

De VICEVOORZITTER: Doet u het gewoon even per mail s.v.p. en gaat u voort met uw betoog. Daarvoor zijn we hier.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): De heer Miesen geeft aan de vaarrecreatie heel belangrijk te vinden en dat deze ook belangrijk is voor de toerismeontwikkeling in onze provincie. Alleen, helaas zijn de vaarwegen niet overal optimaal en zitten we nog steeds met allerlei bruggen die niet goed op elkaar ingesteld zijn qua doorgang. Dus daar zal toch echt nog wel een en ander moeten gebeuren. Hoe ziet de heer Miesen dit en is hij daarvan op de hoogte?

De heer MIESEN (VVD): Als ik mijn woordvoering mag vervolgen, dan krijgt u meteen antwoord. Is dat akkoord?

De VICEVOORZITTER: Dat lijkt mij de beste manier. Gaat u voort.

De heer MIESEN (VVD): Maar vaarrecreatie is ingewikkeld. We hebben het over recreatievaart, maar transportschepen maken ook van de wateren gebruik. We hebben het over bruggen waar ook verkeer overheen gaat. Bij onderhoud wordt er soms voor gekozen om bruggen lager te maken en dan zijn deze bruggen weer te laag voor zeilschepen. De gemeenten gaan over de oevers en de landelijke partijen houden niet altijd rekening met onze fietsers, zoals in het geval van de Paddepoelsterbrug. Er zijn enorm veel partijen bij betrokken en we zijn dan ook bijzonder blij met de ambitie om juist daar op die punten vanuit de provincie meer regie op te gaan voeren. Dat is ambitieus, maar hard nodig.

Ook de rol van de provincie als informatiemakelaar biedt veel potentie. Het aansluiten bij de Landelijke Data Alliantie biedt ons betere cijfers om ons eigen beleid bij te sturen en in de toekomst specifiek onze KPI's te formuleren. Omdat de ambitie het beschikbare budget overstijgt, wordt er gezocht naar koppelkansen. We zien dat bijvoorbeeld al terug bij de bijdrage van de provincie aan het project Gateway To Hospitality en in de grote hoeveelheid projecten die bij Toukomst is ingediend op het gebied van de vrijetijdseconomie. We zien dus met vertrouwen tegemoet dat deze koppelkansen ook verzilverd worden de komende jaren.

Twee vragen nog. Ik ben toevallig nog vorige week aanwezig geweest bij het evenement van het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen, het NBTC, waar de landelijke ambitie en focus voor 2021 is neergezet. Ik vroeg me af hoe het College aankijkt tegen die landelijke ambitie en wat dat betekent voor Groningen en onze Groningers.

Ik heb net al even Toukomst genoemd, de projecten daarin. Hoe kijkt het College aan tegen de koppelkansen die het gaat bieden voor de vrijetijdseconomie?

Afsluitend. Groningen is prachtig en het is goed om te zien dat we hier de visie neerzetten om nog meer mensen van onze prachtige provincie te laten genieten. Dat is goed voor onze economie, werkgelegenheid en dus voor onze ondernemers en voor onze inwoners.

Mevrouw HORENGA (CDA): Wij hebben veel waardering voor de in deze lastige tijd tot stand gekomen Strategische Visie Vrijetijdseconomie. Er ligt een stevige ambitie. Maar helaas, het budget is beperkt. Willen we dit programma realiseren, dan zijn koppelkansen nodig. Om hier concrete invulling aan te geven zijn wij mede-indiener van de motie 'Koppelkansen' die zojuist door collega Baldew is toegelicht.

Het CDA heeft in de commissie aandacht gevraagd voor ondernemerschap en werkgelegenheid, maar ook voor ambassadeurschap – een prachtige combinatie. Als we het hier hebben over ambassadeurs, dan gaat het nu niet over Arjen Robben of Henk Helmantel, maar eerder over de molenaar van Feerwerd of de uitbater van Café Eisseshof in Niehove. Of de Oostenrijkse celliste, die via Duitsland door een jazztour in Groningen is beland en hier de liefde van haar leven heeft gevonden. Stuk voor stuk prachtige verhalen die 100 procent het Groningse DNA vertolken. Het CDA hecht erg aan deze authenticiteit van de Groninger en heeft vertrouwen in de kracht van de samenleving. Wij zijn dan ook van mening dat dit terug moet komen in de marketing. Daartoe dienen wij een motie in, 'GrunnAalGoud'. Dat doen wij samen met de PvdA en de Partij voor het Noorden.

De VICEVOORZITTER: Ja, dat is de motie met de titel 'GrunnAalGoud', die nummer 265 krijgt. Die is afdoende ondertekend en maakt daarmee onderdeel uit van de beraadslaging. De motie kent het volgende dictum:

'Provinciale Staten in vergadering bijeen op 3 februari 2021,
Constaterende dat:

- marketing een belangrijk instrument is om Groningen goed in beeld te brengen;
- we ons DNA omschrijven met de kernwaarden: ruimte, pioniersgeest en karakter en deze laatste waarde wordt omschreven als 'onvervalst en eigenzinnig, waarbij nergens massa of dertien-in-een-dozijn, maar steeds weer die persoonlijke signatuur, geldt. Met die onvervalste charme waarmee Groningers die dingen nu eenmaal zo typisch doen';
- we een toeristisch ecosysteem beogen dat ontstaat door de interactie van bezoekers, bewoners en de omgeving (zoals natuur, infra, routes, culturele iconen en ondernemers);
- alle (f)actoren in ons toeristisch ecosysteem een bijdrage leveren aan het samengestelde toeristische 'product', waarbij de onderlinge samenhang en afhankelijkheid groot is;

Overwegende dat:

- het beter uiten van het Groningse DNA in de Marketing een bijdrage kan leveren aan de voorspelde groei van het toerisme;
- Groningen van de Groningers is en de ontwikkelingen moeten worden gedragen door de eigen inwoners;
- betrokkenheid ontstaat door de actoren zelf een actieve rol te geven;
- niemand Groningen beter kent dan de Groningers zelf en wij daarom bij uitstek een prominente rol kunnen spelen bij de marketinguitingen;

Voorts overwegende dat:

- het concept van de verhalen van Groningen als inspiratie kan dienen.

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. Groningers, in alle soorten en maten, op *fairpay*basis een prominente rol te geven in de marketinguitingen van onze provincie;
En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik wilde de woordvoerder van het CDA vragen welke concrete ambitie we ons daarbij moeten voorstellen.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ik snap niet heel goed uw vraag. Wat bedoelt u 'met welke concrete ambitie'?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou ja, er worden heel mooie volzinnen uitgesproken, maar dat moet toch ook tot uiting komen in een concrete ambitie? Wat wilt u precies?

Mevrouw HORENGA (CDA): Wat wij precies willen, is eigenlijk wat ook in het stuk staat. Wij hechten heel veel waarde aan het karakter en de authenticiteit van de Groninger. Wij denken – en uit het onderzoek van de Groninger Toerisme Coöperatie kwam dat ook naar voren – dat Groningen beter gewaardeerd wordt door mensen van buiten de provincie dan door de Groningers zelf. Ik denk niet dat het door de Groninger niet zo gewaardeerd wordt, alleen dat het niet zo vaak verteld wordt. Want Groningers zijn van 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg, we hoeven er niet zoveel woorden aan te verspillen'. Maar het is ook een soort van stimulans om trotser op deze provincie te kunnen zijn en dat ook te kunnen uiten. En wij vinden dat de inwoners van deze provincie zelf dat het beste kunnen doen. Dus ik hoop dat ik genoeg antwoord heb gegeven op uw vraag.

De heer MIESEN (VVD): Ja, even over de motie. Kijk, sympathiek idee overigens, om de inwoners van Groningen tot ambassadeur te benoemen. Maar als ik toch ambtenaar was of

marketingdeskundige in de provincie, ik was hier de hele dag mee bezig was en het was mijn vak, dan zou ik het echt vreselijk vinden als de Staten zich met de uitvoering gingen bemoeien en dan gelijk gingen dicteren hoe wij ons vak zouden moeten uitoefenen. Kortom, de mededeling van ons is dat we dit toch echt iets voor de uitvoering vinden. Hoe kijkt het CDA daartegenaan?

Mevrouw HORENGA (CDA): Ja, dank voor de vraag. Ik snap wel dat de verleiding groot is om dat te denken. Als het gaat over het toeristische ecosysteem, geven wij eigenlijk al aan dat dat iets wat wij willen. Wat wij hiermee beogen, is dat we het een klein stukje meer concretiseren. Eigenlijk ook wat de meneer van de PVV zei en wat u zelf volgens mij net ook in uw woordvoering zei als het gaat over concretisering. Wij concretiseren het alleen een klein beetje. Het gaat niet over uitvoering. Want als het over de uitvoering gaat, dan gaan wij vertellen hoe het moet. Nou, dat zeggen wij niet. Wij zeggen gewoon: gebruik die mensen daarvoor en hoe je het wilt doen, wie je ervoor gebruikt en of je het commercieel wilt doen of dat je het de gemeenten wilt laten doen, is allemaal open. Dat is uitvoering en dat laten we ook heel graag aan het College. Dat vertrouwen we ook het College toe. We maken alleen een klein punt dat de provincie een parel is: we hebben borgen hier en allemaal mooie dingen. Maar ook onze mensen kunnen het verhaal. Wij vinden dat geen uitvoering.

De heer MIESEN (VVD): Ja, ik denk juist dat kleine punt dat u noemt, wel degelijk uitvoering is. Ik heb zelf bij een aantal overheidsinstanties gewerkt en dan worden er wetgevingen uitgestort en dan hebben we dan in de praktijk heel erg veel last van. Ik vind niet dat wij over de marketingstrategie gaan. Daar huren wij juist allemaal mensen voor in die daarmee bezig zijn en daar ook gespecialiseerd in zijn. Vindt u dat ook niet?

Mevrouw HORENGA (CDA): Dat hebt u mooi verwoord: dat vind ik niet. Nee, ik kijk daar anders tegenaan en ik dacht dat ik dat al duidelijk had gemaakt.

De vrijetijdseconomie is een kansrijke sector om werkgelegenheid en ondernemerschap te versterken. Natuurlijk juichen we dat van harte toe. We zien echter dat de levendigheid en dus ook de aantrekkelijkheid van onze prachtige provincie vaak vergroot wordt door inspanningen van kleine zelfstandigen, maar ook door verenigingen en stichtingen. Ook zij verdienen onze steun. Het gaat ook vaak over vrijwilligerswerk, wat de ChristenUnie al aangaf. Wij willen het College dan ook oproepen om te onderzoeken of er een stimuleringsregeling kan komen voor dit soort groepen, om te komen tot nieuwe activiteiten op het gebied van recreatie en toerisme. We overwegen om deze oproep kracht bij te zetten middels een motie, maar we kunnen ook tevreden zijn met een toezegging van de gedeputeerde. Wij horen graag hoe de gedeputeerde daarin staat.

De heer MIESEN (VVD): Ja, nog even een ander onderwerp. We lazen vanochtend in de media dat het CDA en de PvdA de visie een onvoldoende geven. Er werd al een beetje een vooruitblik op de moties gegeven. Ik dacht: nou, dat is mooi. Dan dienen we ze voortaan op die manier in. Dat zou in de mores terecht kunnen komen, natuurlijk.

De VICEVOORZITTER: Kunt u even *to the point* komen?

De heer MIESEN (VVD): Sorry. De kop was onvoldoende, dat is later gecorrigeerd. Maar er wordt nog iets in het citaat genoemd dat in ieder geval de PvdA zonder dit punt de ambities niet verwezenlijkt ziet. Dan hoor ik in de commissie de woordvoering dat men eigenlijk gewoon best wel vol lof is enzovoort. En dan lees ik in de krant dat het CDA zegt dat de ambities niet verwezenlijkt kunnen worden. Het is echt dramatisch als dit puntje niet is ingevuld. Hoe kijkt het CDA daartegenaan?

Mevrouw HORENGA (CDA): Ik kan me voorstellen dat de verleiding groot is om hier te gaan debatteren over dat wat in de pers komt. Ik hier mijn woordvoering gedaan en volgens mij ben ik er helder in geweest dat ik zeg dat wij veel waardering hebben, ook in deze lastige tijd, dat deze strategische visie tot stand is gekomen. Er ligt een stevige ambitie, maar het budget is beperkt. En daar zit hem nou net de kneep. Daarom kiezen we voor koppelkansen, daarom kijken we ook hoe je kunt stimuleren en daarom willen we gebruikmaken van de Groninger zelf als ambassadeur.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Voor het grootste gedeelte volgen wij de woordvoering, gedeeld door de heer Frenay. Kijk, tijdens de commissie hebben wij een dringende oproep gedaan om zorgvuldig om te gaan met de ruimte in ons landschap. Dat is wel een punt, die invulling van die ruimte, want die staat behoorlijk onder druk. Wij willen heel graag ons cultureel landschap behouden met daarbij onze prachtige pareltjes. Dat is iets wat alle Groningers heel graag willen delen en waar

ze heel erg trots op zijn om dat aan andere mensen – dus Nederlanders, maar ook Duitsers en Belgen misschien – te laten zien.

Helaas zie je in deze kadernota dat de ambities er eigenlijk niet eens zijn. Maar er staat een heel mooi verhaal in en dat verhaal geeft geen garantie voor hoe we nu verdergaan. Het is wel een kadernota. Tijdens de commissie kwam er een inspreker namens de Groninger Toerisme Coöperatie en deze meneer vertelde een heel bijzonder verhaal. Ook op advies of een mail namens de heer Frenay heb ik ook die visie, die deze coöperatie heeft neergelegd over hoe het verder moet met het toerisme in onze provincie, goed nagelezen. Daar zie ik heel veel kansen.

De heer MIESEN (VVD): Groninger Belang zegt dat het hier geen ambities in ziet. Volgens mij staan er gewoon drie ambities geformuleerd, inclusief de strategische opgaven. Wellicht hebt u dat gemist. Maar bent u bekend met het feit dat ook de input van de Groninger Toerisme Coöperatie bijna integraal is meegenomen in deze visie, zoals ook de heer Holtman heeft aangegeven? Hij gaf aan dat er bijzonder goed naar de coöperatie geluisterd is dat hij inderdaad op een klein aantal punten nog wel meer had willen zien. Maar op zich waren zij wel tevreden met deze visie en de ambities die erin staan. Nu gebruikt u, via de voorzitter, de woorden van de Groninger Toerisme Coöperatie dat hier geen ambitie in is geformuleerd, terwijl die coöperatie wel degelijk heeft gezegd dat dit een uitvloeisel is van haar eigen ideeën. Hoe kijkt Groninger Belang daartegenaan?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Dank voor de vraag. Kijk, ik gaf aan, in eerste instantie aan te sluiten bij de woordvoering van de heer Frenay. Dat is ook wat er mist in het visiedocument c.q. de kadernota van de provincie. Dat zijn met name duidelijke ambitie en daarnaast ook nog financiële kaders. Die financiën is ook een dingetje. Daarbij worden alleen maar aangegeven de beperkingen die er zijn binnen het budget van de provincie.

De heer MIESEN (VVD): Ja, dan toch aan Groninger Belang even dezelfde vraag als aan de SP dan. Waarom dient u dan geen amendement in, waar precies in staat welke ambities u terug zou willen lezen en wat u dan precies mist?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Dat is misschien nog een optie. Maar daar hebben we in eerste instantie niet voor gekozen.

Ik wilde nog aanvullen in mijn betoog dat, mocht het voorstel van de SP om de juiste ambities en de financiële kaders die genoemd zijn binnen het document van de coöperatie, niet overgenomen worden, ik toch graag een dringend beroep zou willen doen om, tijdens de uitwerking naar een uitvoeringsnota van de provincie, hierin duidelijk te gaan samenwerken met de coöperatie. Want de coöperatie heeft al een duidelijk verband dat van onderop gaat, vanuit de gehele gemeenschap binnen de provincie en vele bedrijven. Dat geeft in mijn ogen een beetje de garantie dat er heel zorgvuldig zal worden omgegaan met de ruimte binnen onze provincie.

De heer MIESEN (VVD): Wij gaan hier over wat wij willen bereiken, wij stellen de kaders. Groninger Belang wil het College weer in de uitvoering gaan opleggen hoe dat zou moeten gaan gebeuren. Volgens mij is dat niet onze rol. Hoe kijkt Groninger Belang daartegenaan?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Richting de heer Miesen: wij denken dat die kadernota niet genoeg vaste kaders geeft. Dus de ambities missen, de financiële kaders missen en wij hebben een controlerende rol. Het is de bedoeling dat we na deze kadernota tot een uitvoeringsnota komen. Ik zie in het gehele stuk van de coöperatie dat dat veel beter is: veel meer ambitie. Dat is een uitdaging en die zal geïntegreerd moeten worden.

De VICEVOORZITTER: Dan wil ik nu graag het woord geven aan mevrouw Benjamins namens D66. Ook voor u is het een *maidenspeech*, maar dan wel de tweede keer in dit huis. Jazeker, want ze heeft een nieuw mandaat.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, gezien de tijd was mijn *maidenspeech* iets mooier dan dat ik hem nu ga uitspreken, maar vooruit.

De VICEVOORZITTER: Dat moet u intern oplossen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Fijn dat ik hier kan staan, het voelt weer wat vertrouwd.

Een van de uitgangspunten van de Landelijke Visie Perspectief Bestemming Nederland 2020-2030, die het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen in 2018 heeft opgesteld, is het ontwikkelen van nieuw aanbod in regio's waar meer toeristen wenselijk zijn. Hierdoor zou een betere verspreiding van de bezoekers kunnen worden gerealiseerd. Dit uitgangspunt is ook onderschreven door de provincies en het Rijk. Wij kunnen denk ik prima stellen dat er meer toeristen inderdaad hier in Groningen wenselijk zijn en dat wij ook de ruimte daarvoor hebben.

Toerisme houdt voor D66 niet op bij de grens. Maar hoe weet de toerist waar hij moet zijn in Groningen? D66 is van mening dat een goede samenwerking op het gebied van marketing zal bijdragen aan het succes van Groningen. Vandaar een aantal vragen met betrekking tot de samenwerking. Deze visie die voorligt, sluit aan bij de landelijke lijn. In welke mate wordt er samengewerkt met het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen? Ondersteunt dat ook in die betere spreiding van toerisme? In hoeverre wordt een verbetering van de samenwerking van Marketing Groningen met diverse gemeenten, samenwerkende organisaties en bedrijven, ook buiten de provincie, meegenomen in het uitvoeringsprogramma? En bent u het met D66 eens dat een goede samenwerking met betrekking tot Marketing Groningen inderdaad zal bijdragen aan de ambities van Groningen?

Als fietspartij is D66 er positief over dat er wordt ingezet op routes ter bevordering van het fietstoerisme en dat deze actief worden gepromoot. In de commissievergadering hebben wij het reeds gehad over onze eigen Groninger berg ter bevordering van het toerisme. Sinds de opening van de Drentse Col du VAM in 2018 hebben meer dan 7.000 wielrenners minimaal één keer de berg beklommen. Dit zijn nog alleen maar de wielrenners die op Strava hebben ingelogd. Boven op de Col du VAM zit een paviljoen en onder aan de berg een koffietentje. Een evenement als de Ronde van Drenthe zorgt er jaarlijks voor dat de hotels in de omgeving vol zitten met toerfietzers en internationale wielerploegen. Wat D66 betreft liggen hier duidelijk kansen om de regionale economie een verdere impuls te geven, samen met onze lokale ondernemers.

Tevens past dit helemaal in de ambitie van het bewegen en sociaal-inclusief vormgeven van het beleid. Echter moet er voor beleid natuurlijk wel financiële dekking zijn. Daarom nemen wij graag het voortouw om in een later stadium terug te komen in de Staten om, zoals de heer Van der Born al zei, graag samen met de ChristenUnie te komen met een onderbouwd voorstel. Want wat D66 betreft past dit namelijk ook in de ontwikkeling van nieuw aanbod, zoals genoemd in de uitgangspunten van de Landelijke Visie Perspectief Bestemming Nederland 2020-2030.

Wij steunen deze voordracht en wensen het College ook veel succes met de uitvoering hiervan. [Applaus voor de (hernieuwde) *maidenspeech* van mevrouw Benjamins.]

De heer VAN KESTEREN (PVV): Gelet op de tijd zal de PVV geen woordvoering over de serieuze bedreiging voor de vrijetijdseconomie, namelijk het klimaatbeleid dat subsidieondernemers faciliteert en rampstoerisme bevordert.

De heer ZWART (PvH): Het is fijn om hier weer te staan. Ik heb het gemist de afgelopen maanden.

Een korte woordvoering – u zult ervan schrikken. De Partij voor het Noorden vindt het plan goed. Drie zaken willen we wel even naar voren brengen. Financieel mag het van ons een tandje meer. Hoe gaan de Staten dit plan controleren? En hoe houden we het landschap toeristisch?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik sla meteen aan op 'financieel mag het wel een tandje meer zijn'. Kan de heer Zwart waar hij aan denkt? Een ton of een miljoen? En waar komt dat geld vandaan?

De heer ZWART (PvH): Dank u wel voor de vraag, ik ben er blij mee.

Er is op dit moment 920.000 euro per jaar gereserveerd voor de komende tien jaar. Als je kijkt naar onze buurprovincies Friesland en Drenthe, dan hebben die een veelvoud geïnvesteerd in toerisme. Kijkt u dan naar het toeristisch perspectief dat deze provincies hebben, dan merk je ook dat Groningen met 17 procent aan toerisme achter staat bij onze buurprovincies. Dus die negen ton is gewoon te weinig. We hebben al gezegd dat we achterlopen met onze ontwikkelingen in Groningen. En wil je dat inhalen en ten minste gelijktrekken met de buurprovincies, dan zul je naar 3 tot 4 miljoen moeten gaan. Daar ga ik nu op dit moment geen antwoord op geven. Maar als wij serieus nemen dat Groningen de moeite waard is voor de toerist, dan zullen daar met elkaar in moeten investeren. Dat hoeft niet per se te beginnen in 2021. Maar vanaf 2022 of 2023 zou de gedeputeerde een bron kunnen aanboren die misschien wel hiervoor gebruikt kan worden. Dus ja, een tandje meer. Je moet altijd met weinig beginnen. Maar als we slim investeren, dan kunnen we een hoop bereiken in Groningen. Dus vandaar, dank voor de vraag.

Met de drie voorgestelde hoofdambities kunnen wij instemmen: koppeling met het Groningse DNA, het versterken van het ondernemerschap en de groei van de werkgelegenheid. Maar wij missen een aantal kleinere ambities. Als je kijkt naar het aantal overnachtingen in Groningen, 1,7 miljoen, dat is dat veel. Dat staat in het rapport. Maar hoe ziet de gedeputeerde het in de ontwikkeling van de komende tien jaar? Wat is eigenlijk de ambitie? Willen we in een jaar tijd naar 2 miljoen? Willen we na vijf jaar naar 3, 5 of 10 miljoen overnachtingen? Daar moet een stukje ambitie in zijn. Want daar zit ook een stukje zoals wij dat zouden willen uitvoeren als Staten. Wij willen graag weten waar we staan en of de ambities die wij hebben, concreet zijn en controleerbaar zijn. Op het moment dat iets niet concreet is, kun je niet controleren.

De heer MIESEN (VVD): Ja, even een kleine checkvraag. Volgens mij dient u de motie mede in, waarin staat dat er geen heldere ambities zijn geformuleerd. En u zei net dat er heldere ambities zijn geformuleerd. Hoe ziet de Partij voor het Noorden dat precies?

De heer ZWART (PvN): Ik heb gezegd dat er drie hoofdambities zijn. Als u het rapport leest, dan staan ze daar ook letterlijk in: koppeling met het Groningse DNA, versterken van ondernemerschap en de groei van de werkgelegenheid. Maar hoe wil je die bereiken? Dat zijn de kleinere ambities, zoals bijvoorbeeld de groei van het aantal overnachtingen, de bestedingen van het geld, het aantal schepen en bootjes dat je deze kant op haalt uit de andere provincies, hoeveel mensen slapen er in Groningen en gaan in Friesland verder vakantie vieren. Dat zijn allemaal kleinere ambities waar je mee kunt doen. Als je dat in getallen gaat uitdrukken, dan kun je dat ook controleren. Maar een goede vraag, houd hem erin.

Wij vragen dus om concrete ambities, dat zal u duidelijk zijn. Wij willen graag een nulmeting. Op dit moment weten we hoe we ervoor staan. Beschouwen we dat als nulmeting en gaan we van daaruit verder groeien? We hebben de getallen tot 2018. Of wil de gedeputeerde die getallen gebruiken?

Dan een zaak waar wij ons zorgen over maken. Dat is de inpassing van het toerisme in het landschap. In de beantwoording vorige week in de commissie zei de gedeputeerde dat er rapporten komen over hoe dat zou kunnen gaan lopen. Wat doen we waar? Die rapporten zouden eraan komen. Die willen we graag inzien. Dan lijkt het ons ook verstandig om, tot die rapporten beschikbaar zijn, geen overhaaste beslissingen te nemen. Want het maakt uit of je naast een windmolen in je bootje slaapt, meneer Miesen. Ik heb het meegemaakt. Dus wat dat betreft: let ook daarop. Pas het goed in in het landschap.

Wij dienen uiteraard naar aanleiding van de bovenstaande overwegingen samen met de SP en met het CDA moties in, maar die zijn u al duidelijk gemaakt.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Een vrijetijdseconomie met respect voor de omgeving en de natuur. Daar kan de Partij voor de Dieren achter staan. De mens die weer gaat beseffen dat hij of zij niet boven de natuur staat, maar het gelukkigst wordt als onderdeel van die natuur, met respect voor haar andere bewoners. Daar zijn we ook in Groningen ver van afgedwaald. Juist in deze coronatijd zien we hoe belangrijk de natuur is voor mensen. De vraag naar natuurbeleving neemt sterk toe. Dus ook vanuit dat oogpunt van vrijetijdsbesteding moet er snel meer natuur bijkomen.

Verder heeft de Partij voor de Dieren moeite met de promotie van Groningen als idyllisch, ruimtelijk, cultuurhistorisch waardevol et cetera, et cetera, terwijl er toch ook een andere kant zit aan het landschap en zijn gebruik. Namelijk die van de natuurvernietiging door grootschalige monoculturen, gericht op maximale benutting voor de export. Een landschap met vele megastallen voor koeien, varkens, kippen en geiten. Een landschap dat zoveel aantrekkelijker zou kunnen zijn als er serieus werk zou worden gemaakt als we streven naar rap herstel van de biodiversiteit. Met andere woorden: we missen de eerlijkheid in het verhaal. Het verhaal van het treurende landschap. Toeristen die voor de natuur komen, maar langs dooie raaigrasvelden fietsen of wandelen, zullen landschapspijn ervaren.

Dit even heel duidelijk gezegd hebbende, zien we ook wel positieve zaken in deze visie. Daarom zullen we de voordracht alsnog steunen.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik kan heel kort zijn. Ik sluit me volledig aan bij de woordvoering van de heer Zwart. Inpassing in het landschap werd nog even benoemd. Wij sluiten ook aan bij de moties die door die partij is aangegeven.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Het is eigenlijk meer een kleine verduidelijking voor meneer Miesen. Want die heeft steeds heel veel moeite met het vinden van duidelijke ambities. In de

provincienota staat bijvoorbeeld onder punt 3 'Groeï van werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie': *'We streven naar een bestendige groei van het aantal banen in de vrijetijdssector, waarbij vraag en aanbod van kwalitatief geschoold personeel beter op elkaar aansluiten.'* Echter, in de nota van de Groninger Toerisme Coöperatie staat over hetzelfde onderwerp het volgende. *'De sector is in 2030 verantwoordelijk voor 22.800 banen in de provincie Groningen. In 2018 was dit 18.000. Dat betekent een toename van 4.800 banen, ofwel plus 26 procent.'* Kijk, dat zijn ambities. Dus dat is eigenlijk het enige wat ik even voor meneer Miesen heb, die er steeds moeite mee heeft als er iemand over gebrek aan ambities praat.

De heer MIESEN (VVD): Ja, volgens mij staan op pagina 20 heel duidelijke zaken waarop gemonitord gaat worden. Het is juist ook in deze sector benoemd dat het aansluiten bij zo'n Landelijke Data Alliantie wenselijk is. Dit omdat er nog heel veel cijfers niet duidelijk zijn of ontbreken en die in de uitvoering juist wel heel specifiek zullen worden gemaakt. Dus volgens mij staat er heel duidelijk in wat u vindt dat er ontbreekt.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Dat was meer een opmerking dan een vraag. Maar daar zijn we het niet mee eens.

De VICEVOORZITTER: Nou, tot zover de Staten in eerste termijn. Bent u zover, mevrouw de gedeputeerde, om het woord te voeren? Dat is het geval.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Hartelijk voor de inbreng allemaal. Fijn, zoals de heer Zwart ook aangaf, dat we weer bij elkaar kunnen zijn in een groter gezelschap dan één persoon. Het is fijn dat u in ieder geval één dag in de week naar uw werk in deze zaal toe mag, zodat de mensen thuis u weer kunnen zien in deze belangrijke volksvertegenwoordigende taak.

We hebben het vandaag over onze kadernota, over onze strategische visie. Ik heb heel veel complimenten en ook ondersteuning gehoord van een heleboel Statenleden. Ik heb ook zorgen gehoord over het budget. Het is een belangrijk onderwerp. De regionale economie is een van de kerntaken van de provincie en de vrijetijdseconomie speelt daar een heel belangrijke rol in. We hebben natuurlijk al eerder met elkaar hierover gesproken. Eerst bij de Startnotitie, waarbij uw Staten vastgesteld hebben welke ambities we gaan uitwerken. Er wordt veel over ambities gesproken. Die zijn natuurlijk toen door u bekrachtigd en vastgesteld. Die zijn nu uitgewerkt. We hebben er een aantal strategische punten van gemaakt, met een nota daarbij met een doorkijkje naar de toekomst, met een monitoring daarin zoals door uw Staten is beoogd op 30 september 2020.

Die ambities hoeft ik denk ik niet nog opnieuw te noemen. Heel kort nog even: het koppelen van het DNA. Het is heel belangrijk in Groningen, dat DNA, net als het versterken van ondernemerschap, het vergroten van de sector en de groei van de werkgelegenheid. In zes opgaven hebben dat uitgewerkt. We hebben ook een monitor beschreven op de bladzijden 19 en 20.

Er is heel veel enthousiasme in het veld. De Groninger Toerisme Coöperatie is genoemd. Maar we hebben natuurlijk niet alleen daarmee gesproken, we hebben gesproken met heel veel toeristische ondernemers. Ik heb een oproep gedaan aan 400 mensen, waarop reacties zijn gekomen. We hebben in het veld gesproken, we hebben een aantal werkbezoeken gedaan, we hebben met de gemeenten gesproken, we hebben met een aantal marketingorganisaties gesproken, we hebben met het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen gesproken, met allerlei allianties.

We hebben natuurlijk ook intern in dit huis met elkaar gesproken. Want, zoals ook velen van u aangeven, de vrijetijdseconomie strekt zich breder uit. Er is bijvoorbeeld iets gezegd over de vaarrecreatie. Daar gaan een heleboel partijen over en hoe breng je die nu bij elkaar. Heel belangrijk punt. Wij vinden dat daar wat regie op gevoerd moet worden. Iedereen opereert naast elkaar, dat moet op een integrale aanpak kunnen rekenen. Daarin neemt de provincie Groningen ook het initiatief, dat we de partijen bij elkaar brengen aan tafel, dat we met elkaar spreken, dat we onze ambities laten zien. Dat betekent bijvoorbeeld concreet dat als er in huis aan onderhoud gedaan wordt of gebeurt iets aan een brug, er ook gekeken wordt of dat nou wel zo handig is voor de toerist. Of als er in een gemeente, die aan een mooie vaarweg ligt, iets gedaan moet worden aan een brug of een opstapje, men er ook even aan denkt of dat handig is uitgevoerd. Dus dat is een lange weg. Dat is niet alleen op dit gebied, maar op alle gebieden dat we daar echt tien jaar de tijd voor nemen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Als ik de gedeputeerde beluister, dan zijn die intenties wel heel goed. Maar ik beluister een strategie. Ik hoor niet echt een concrete ambitie. Kan zij daar iets meer over vertellen? Want die strategie, daar is zij wel helder in. Alleen, een concrete ambitie hoor ik weinig.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik bewonder de heer Van Kesteren altijd voor zijn vindingrijkheid, want hij heeft natuurlijk geen inbreng gehad. Dus dat kan hij op deze manier alsnog inbrengen, via vragen. Daar ga ik ook zeker een antwoord op geven.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Als de gedeputeerde goed geluisterd heeft, dan heb ik in één zin, waarin ik aangaf dat ik geen woordvoering had, erbij verteld waarover ik geen woordvoering zou houden. U weet het zelf ook: dat was de grootste bedreiging van het toerisme in Groningen. Dat is die klimaatambitie. Kunt u zich dat nog herinneren, mevrouw Wulfse?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Jazeker kan ik me dat herinneren. Ik bedoel meer: ik zet mijn verhaal neer aan het begin en u mag me interrumpen op elk moment dat u dat wilt – dat is prima. Als u geen ambitie beluistert en u niet gezien hebt dat in deze nota voor tien jaar een heel grote ambitie staat waar eigenlijk te kleine budgetten voor zijn, dan is dat betreurenswaardig. Want ik denk dat we een grote ambitie hebben, dat we ook echt achterlopen. Meerderen van uw Staten hebben dat ook aangegeven en ook onderbouwd. Groningen staat er qua toeristische bezoekers niet zo goed voor. Maar 1,8 procent van de mensen komt naar Groningen. Als men hier komt en men heeft het hier ontdekt, dan wil men graag blijven. Van de binnenlandse en ook buitenlandse toerist is dit wel een heel laag percentage. Wij willen dat vergroten.

De ambities die we hebben verwoord in deze nota, lopen eigenlijk parallel met het Nationaal Bureau voor Toerisme. Er wordt ook gevraagd door uw Staten of wij rekening houden met de herijking die er is geweest of het College daarnaar kijkt. Vorige week was er een groot symposium van het Nationaal Bureau voor Toerisme. Misschien hebt u daar ook deelgenoot van kunnen zijn. Daar blijkt eigenlijk uit dat wat daar staat, min of meer parallel loopt met hoe wij het zien. Ik meen dat het het D66 was dat er ook aan refereerde en iets aangaf over de verspreiding. Er zijn gebieden in Nederland die in ieder geval tot voor de coronacrisis overlast hadden van toeristen, omdat er te veel zijn. Het Nationaal Bureau voor Toerisme wil een betere spreiding, het wil meer ingaan op de karakteristieken. Dat sluit prachtig aan bij onze karakteristieken. Ik heb geloof ik in de commissie ook al het voorbeeld genoemd van de graanrepubliek, waar het om producten van eigen grond gaat, waar het om de omgeving gaat en waar ook een aantal grote ondernemers in wil investeren om daar ook internationaal iets van te maken door middel van export. Dus dat zijn ambities die daar heel goed op aansluiten.

Ik denk dat Groningen daar een heel belangrijke rol in kan spelen. Mede gezien het gegeven dat wij misschien op toeristisch gebied nog niet zo bekend zijn, maar ook de ruimte die we hebben en ook de variëteit van ons DNA. Of je nu voor de kastelen of de borgen komt, of je komt voor een orgel, of je komt voor een landschap, of je wilt naar Bourtagne toe: je kunt eigenlijk ontzettend veel vinden in Groningen. Dat is allemaal voor kleine doelgroepen. Een van uw leden sprak ook over grote massa's. Daar mikken wij niet op. Wij hebben bewust ingezet op de toerist dichtbij, zo'n kilometer of 500 ons om heen. Dus we zijn er niet op uit om mensen van verre te halen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Marquart, ik wil u wel even ruimte geven voor een interruptie, maar dit is een heel lang en breedvoerig antwoord. Het gaat natuurlijk wel over een kern van de zaak. Dat wil ik wel zeggen. Maar het komt de puntigheid van uw woordvoering niet ten goede als we steeds van dit soort lange antwoorden krijgen. Even in het algemeen: ook als vanuit de Staten steeds op dezelfde punten weer herhalingen komen, dan zou ik willen voorstellen om de gedeputeerde nu ook even de ruimte te geven om haar betoog neer te zetten. Meneer Marquart, u komt zo aan het woord. Want anders komen we niet echt verder. Dan gaan we na elke zin mogelijk interrumpen. Laten we proberen dat bij elkaar te doen. Per slot van rekening hebt u ook nog een tweede termijn. Probeert u daar ook eventueel gebruik van te maken.

Meneer Marquart, aan u het woord.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik begrijp wat u zegt. Meneer Van Kesteren was mij alleen te snel af. Hij begon met een vraag over ambities. Maar daarvoor sprak de gedeputeerde over met wie ze allemaal had gepraat. Dat was zo ongeveer iedereen in de provincie Groningen die weleens een nacht in een hotel heeft geslapen, geloof ik. Maar in ieder geval is mijn vraag: heeft ze ook gesproken met haar medegedeputeerde die over de RES gaat? Want zoals zij weet, wil die medegedeputeerde, die een waanzinnig bod heeft neergelegd in het kader van die RES, heel Groningen volplempen met molens en zonnepanelen. Ik denk dat dat het toerisme behoorlijk in de weg kan zitten. Heeft ze met haar gesproken en gezegd: doe eens wat rustiger aan met al die dingen, want anders gaat het toerisme naar de bliksem?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik zal erop antwoorden en dan geef ik eigenlijk direct ook antwoord op een vraag van de Partij voor het Noorden. In mijn korte betoog van daarnet heb ik ook proberen de al gestelde vragen te beantwoorden, voorzitter. Dus dat leek een uitweiding, maar ik heb daarin al wel een aantal zaken direct geadresseerd. Ik zal nu even de partijen afgaan en dan direct de vraag van de heer Marquart Scholtz beantwoorden in relatie tot de inbreng van de heer Zwart van de Partij voor het Noorden. We hebben daar het weleens eerder over gehad, anderen hebben daar ook over gesproken. Meneer Zwart zei dat er rapporten zouden zijn en dat hij die graag in wil zien. Ik heb aangegeven in de commissie dat we ook met een evaluatie bezig gaan om te kijken hoe we tot nu toe zijn omgegaan met de energietransitie, welke route we daarvoor hebben gekozen samen met de gemeenten, of dat goed bevalt of we daar zaken in moeten aanpassen. Daar gaan wij ook mee aan de gang.

Los daarvan kan ik u meedelen dat het College deze week besloten heeft om deel te nemen in het kader van de Nationale Omgevingsvisie aan een grote gebiedsbiografie. Dat is maar op twee plekken in Nederland. Omdat Groningen een NOVI-gebied is, gaan wij daaraan deelnemen. Dat betekent dat de kernkarakteristieken van ons landschap in kaart gebracht kunnen worden en dat we dan eigenlijk een prachtig draaiboek hebben waarbinnen we kunnen opereren. Dit om te kijken wat we willen behouden en wat we willen gaan ontwikkelen voor wat dan ook. Dat kan ook een economische ontwikkeling zijn. Dus dat in antwoord op de vraag van de Partij voor het Noorden over de omgeving en tevens op een aantal andere.

De heer ZWART (PvvhN): Dit kan echt heel kort. Over de rapporten. De bijgevoegde vraag was dat wij ook nieuwsgierig zijn naar de inhoud van die rapporten. Wanneer kunnen wij die inzien en mogelijk er iets mee doen?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Wij zijn daarmee bezig. Sommige zaken gaan we nog starten. De gebiedsbiografie, daartoe hebben we pas net besloten. Met de evaluatie gaan wij beginnen, dus die starten we. Dat zal allemaal dit jaar zijn. Ik kan nog geen datum voor noemen. Dus dat ga ik ook zeker niet doen. Want dan bent u alleen teleurgesteld. Zodra er zaken zijn die wij met u kunnen delen, kunt u ervan op aan dat u deze zaken krijgt. Ook inzake de Provinciale Omgevingsvisie en –verordening is er zelfs een klankbordgroep ingericht. Daarin spreekt u ook daarover. Dus u hebt ook sturing op dat proces. Waar het gaat om ‘rapporten’, is dat woord aan u. Dat heb ik niet genoemd. Voor de zekerheid, want dat suggereert dat er rapporten zullen liggen: die liggen er gewoon niet. Dus in de Provinciale Omgevingsvisie en –verordening bent u daarbij aan zet.

De heer ZWART (PvvhN): Ik reageer met het woord ‘rapporten’ op wat in de commissie gezegd is – laat dat duidelijk zijn. Wij hebben dit jaar ook in juli een besluit op de definitieve RES te nemen. Wij hebben op dit moment het stukje toerisme in Groningen. Als je dat gaat combineren, is het handig om daar de zaken ook inzichtelijk mee te maken voor de Statenleden. Nou kan ik me voorstellen dat als je er net mee begint, het niet klaar is per 1 juli. Daarom het verzoek om geen overhaaste dingen te doen. Wacht nou eerst die rapporten af. Maar kunnen wij de gedeputeerde eraan houden dat wij voor het einde van dit jaar in elk geval die rapporten – ook al mag ik ze geen ‘rapporten’ noemen – ter inzage hebben?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): In alle processen van, zoals ik net aangaf, de Provinciale Omgevingsvisie en –verordening komen er evaluaties. Daarin komen alle aspecten waar het gaat om de ruimte naar voren bij uw Staten. Dat kan dus voor de Omgevingsvisie en –verordening al in een eerder stadium zijn, maar het gaat om verschillende zaken. Voorzitter, als u het goedvindt, ga ik niet in op het proces van de RES. Dat vind ik echt buiten de orde, om daar nu een antwoord op te geven.

De VICEVOORZITTER: Dat hoeft u ook niet te doen. Volgens mij vroeg de heer Zwart daar verder ook niet naar. Dus gaat u alstublieft nu verder met uw betoog en Staten, laat de gedeputeerde haar betoog ook even opbouwen. Dan hebben we het ook even helderder wanneer uw vragen en interrupties eventueel aan de orde zijn.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Dan kijk ik even naar de vragen die specifiek door een aantal partijen gesteld zijn. Ik begin bij de heer Baldew, die hier ook mooi zijn *maidenspeech* had en zei dat dit een van de beste visies is. Nou, dat is een groot compliment, hartelijk dank. Ik zie dat u een prachtige bos bloemen hebt gekregen. Gefeliciteerd, ik wens u een aantal mooie jaren toe in deze prachtige Staten. De heer Baldew heeft namens de PvdA ook gesproken over de koppelkansen. Daar

heb ik net al iets over gezegd. De koppelkansen moeten in brede zin komen. Dat hebben we niet alleen nodig op de inhoud, dat hebben we ook nodig om het beperkte budget, waar velen van u over spraken, aan te vullen.

Dan ga ik direct in op een aantal vragen van anderen. De combinatie met het Nationaal Bureau voor Toerisme kan ons helpen met de data-allianties en het geven van data. De koppeling met Toukomst: u allen hebt ook denk ik de presentatie kunnen zien op televisie en wellicht ook al de papieren daarvan gehad. Daar staat ontzettend veel in over het Groninger landschap en de vrijetijdseconomie. De Werkplaats is echt fantastisch: er zijn een heleboel kleine concrete ideeën, er zijn ook grotere zaken die daarin uitgevoerd zijn. Daar zien wij belangrijke koppelingen in. Wij willen, indien dat gewenst is, daar ook heel graag aan bijdragen. Dus die koppelkansen zien wij zeker intern en extern. Ik zal zo naar aanleiding van een motie daar nog wat dieper op ingaan.

De ChristenUnie heeft gesproken over de vrijwilligers. Zij deed dat ook in de commissie en vroeg of ik de toezegging wilde herhalen. Ik heb misschien in de commissie – dat weet ik niet uit mijn hoofd – ook aangegeven dat bijvoorbeeld het MADA, het Museum aan de Aa, een heel goed vrijwilligersbeleid heeft. Dat werkt uitstekend daar. Andere hebben daar moeite mee, zij doen het daar heel goed. Ik heb daar ook met hen over gesproken. Zij willen ook heel graag daaraan bijdragen. We zullen zeker in de uitvoeringsnota zorgen dat dit een belangrijk punt wordt: hoe kunnen anderen leren van organisaties waar dit heel goed loopt? Het is wel een zorg in coronatijd omdat, zoals ik al aangaf, heel veel mensen niet de deur uit hoeven voor dat vrijwilligerswerk. Wij gaan dat in het uitvoeringsprogramma een mooie plaats geven, kan ik aan de ChristenUnie en andere Statenleden meegeven.

De SP heeft gesproken over ambities, prioriteiten en budgetten en heeft ook gezegd dat er verschillende wegen zijn die naar Rome leiden. Ik heb ook de motie gezien van de SP, de Partij voor het Noorden en de Partij voor de Vrijheid. De SP zegt dat het aan die kaders ontbreekt. In de ogen van het College staan die kaders gewoon heel duidelijk in deze nota. Er staat een en ander genoemd. Ik behandel meteen die motie, dan hoef ik daar straks niet op terug te komen. Hier staat in: *‘de voorliggende kadernota aan te vullen met heldere ambities’*. Die ambities staan op bladzijden 19 en 20. Daar staan ook de financiële kaders bij die daarbij horen. Wij hebben grotere ambities, daarom zoeken wij ook die koppelkansen. Dan staat er: *‘deze aanvullingen voorafgaand aan het opstellen van de uitvoeringsnota aan PS ter besluitvorming voor te leggen’*. Dit was het moment geweest – de heer Miesen sprak daar ook al over – om middels een amendement namens deze partijen aan te geven wat er veranderd moet worden. Als hier een amendement ligt, dan kunnen we daarover spreken. Dan kan er vanavond over gestemd worden. Een amendement is een wijziging op zo’n nota. Dus dit was het moment geweest om dat te doen. In de uitvoering kan dat niet. De uitvoering is een bevoegdheid van het College, dus ik ontraad in die zin ook de motie.

De heer FRENAY (SP): Ik constateer in deze zaal een hardnekkig verschil van opvatting over wat we nou eigenlijk onder ambities moeten verstaan. Ik denk dat het nu niet het moment is om daar met elkaar uitvoerig over te spreken en eenstemmigheid over te bereiken. Maar het is wel een puntje dat in het vervolg misschien nog weleens aandacht kan krijgen. Dat is één.

Verder begrijp ik niet dat mevrouw Wulfse hier zegt dat de financiële kaders in dit stuk helder zijn. Want ik herhaal haar eigen woorden. Ik zal haar niet letterlijk citeren, maar in het stuk wordt vastgesteld dat er niet genoeg geld is om de ambities te realiseren. Nou ja, dat kun je natuurlijk kaders noemen. Maar ik vind ze erg teleurstellend in een visie waar wij tien jaar lang mee moeten gaan werken. Dus ik vind toch dat dit een groot gemis is in deze nota.

Dan reagerend op een laatste opmerking van mevrouw Wulfse: waarom dienen wij geen amendement in? Nou ja goed, linksom of rechtsom gaat het wat mij betreft ook niet zozeer om hoe je nou precies de procedure volgt. Het gaat ook om de intentie. En als mevrouw Wulfse de intentie zou delen dat het goed zou zijn om de ambities wat concreter te maken, dan heb ik haar onder aan de motie een aantal zeer concrete suggesties gedaan.

De VICEVOORZITTER: Dus eigenlijk is uw vraag: kunt u met die suggesties iets doen?

De heer FRENAY (SP): Heel goed, voorzitter, dank u wel.

De VICEVOORZITTER: Dan kan de gedeputeerde daar ook een antwoord op geven. Anders was het een aantal statements geweest.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik kan daar op dit moment niets mee doen. Ik wilde aangeven dat als de nota of voordracht was geamendeerd, dan had erover gestemd kunnen worden en dan zat er

een aantal zaken wel of niet in. Op dit moment kan ik daar niets mee doen. De nota wordt vanavond hopelijk vastgesteld en dan gaan we naar de uitvoering. Dus met die inbreng kan ik niks doen en daarom ontraad ik ook deze motie.

De heer FRENAY (SP): Nou, het antwoord verbaast mij een beetje. Want juist omdat ik dit antwoord van mevrouw Wulfse wel had verwacht, heb ik in de motie niet gevraagd om een terugneming of herziening van de nota. Ik heb slechts gevraagd om een aanvulling en ik zie niet zo goed in waarom mevrouw Wulfse die aanvulling niet zou kunnen opnemen.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Op het gevaar af dat het vervelend is: ik zou de heer Frenay toch willen verzoeken om zich goed te verdiepen in de wijze waarop uw Staten de procedures hebben afgesproken. Want als ik aanvullingen buiten de vastgestelde kadernota ga doen, dan moet ik die ook opnieuw ter visie leggen. Er ligt hier een heel proces aan ten grondslag. Mensen kunnen hier zienswijzen op indienen, daar zijn termijnen voor. Bij een overheid is dat allemaal goed en formeel geregeld. Uw Staten hebben dat bekrachtigd. Ik treed gewoon niet buiten de kaders die uw Staten zelf aan ons hebben meegegeven. Dat kan ik gewoon niet doen en dat zou ik ook heel erg vreemd vinden.

Dan ga ik naar Groninger Belang. Ik heb al iets gezegd over cultuurlandschappen en de gebiedsbiografie.

Het CDA heeft gesproken over een budgettaire knelling. Niet in die woorden, maar u ziet ook wel dat er verder gezocht moet worden. Eén vraag begreep ik niet goed. Die ging over stimuleren en 'een steuntje'. Maar ik heb bij die vraag niet goed begrepen wat het CDA daarmee bedoelde.

Mevrouw HORENGA (CDA): Wat wij gevraagd hebben, is of u zou willen onderzoeken of er een stimuleringsregeling zou kunnen komen. Niet alleen voor ondernemers, maar ook voor stichtingen en verenigingen die met initiatieven komen voor nieuwe ideeën of nieuwe samenwerkingsvormen. Dat was de vraag. Als u daar een toezegging op kunt doen, zijn we daar heel blij mee. Is dat niet het geval, dan is die steun in de rug verwoord met die benaming in een motie die wij in voorbereiding hebben. Daar refereert u naar, denk ik.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, dit klemmt een beetje met een ander deel van het betoog van het CDA, waarin het aangeeft dat u ziet dat er onvoldoende budget is. Dus als ik binnen dit budget een stimuleringsregeling zou moeten invoegen, lijkt me dat een onmogelijke opgave. Want dan moeten we een aantal andere ambities weghalen. Maar als troost: we hebben natuurlijk in het coronafonds op het gebied van met name innovatie voor en nieuwe ideeën van ondernemers een stimuleringsregeling. Dit staat ook open voor alle ondernemers uit de vrijetijdseconomie. Dus als het CDA dat bedoelt, dan kan ik dat op die manier duiden. Maar binnen ons budget is er geen ruimte voor een nieuwe stimuleringsregeling voor ondernemers. Dus als daar een voorstel voor komt, zou ik ook graag een financieel voorstel daarbij zien.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ik moet het toch even nuanceren. Inderdaad, u had het over ondernemers. Ik zei net: niet alleen ondernemers, maar juist voor stichtingen en verenigingen die met initiatieven komen. Als het gaat over de zorgen over het budget, dan hebben wij die ook – dat hebben we ook aangegeven. U zegt dat u dit zou willen doen, u extra budget nodig hebt en daar een voorstel voor moet komen. Nou, ik heb wel een suggestie: ik heb begrepen dat er nog een budget over is uit 2020. Ik zou het een goed idee vinden om dit bedrag dan daarvoor te gebruiken. Volgens mij is dat ook nog wel een aanzienlijk bedrag. Maar wellicht is mevrouw Wulfse daar zelf ook al wel van op de hoogte. Anders wil ik dat ook wel even toelichten.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, het gaat over ondernemers, maar het gaat ook over stichtingen en verenigingen, begrijp ik. Het staat iedereen vrij natuurlijk om initiatieven te tonen. Er wordt in het toeristische veld natuurlijk ook gewoon samengewerkt met allerlei partijen. Laat ik klip en klaar zijn: het College heeft niet voor ogen om een aparte stimuleringsregeling daarvoor in het leven te roepen.

Dan ga ik naar D66. Nog een *maidenspeech*, van mevrouw Benjamins in dit geval. Ook u hartelijk gefeliciteerd daarmee. Fijn om u ook weer te zien. Voorheen zaten we op hetzelfde plekje in de Statenzaal, dus dat is altijd hartstikke mooi. D66 had het vooral over samenwerking: dat was het kernwoord dat ik heb opgeschreven. Het verwees onder andere naar marketing en noemde Marketing Groningen echt specifiek. Het neerzetten van een goede basis, dus het werken aan de basis in het toerisme, is eigenlijk een van de kernzaken waarvan dit College heeft gezien dat dit moet gebeuren. Daarbij hoort samenwerking. Dus daarbij horen *tools* om een ondernemersportaal te maken, waar

wellicht de ondernemers die mevrouw Horenga van het CDA bedoelt, ook terecht kunnen. Het portaal kan de weg wijzen en het samenwerken bevorderen. Dat hebben wij nog niet, andere provincies hebben dat wel. Daar hoort ook bij de samenwerking met marketing. We hebben Marketing Groningen, maar we hebben natuurlijk ook de regiomarketingorganisaties. Dan hebben we nog allerlei kleinere marketinginitiatieven, in dorpen als Winsum maar ook kleine regio's. Ze doen eigenlijk allemaal hun eigen beleid. Dat hebben we gezien. Wij denken dat dit stukken beter kan als je niet alleen op elkaar af probeert te stemmen, maar daarin ook samenwerkt. Dat maakt het geheel krachtiger en dan kun je landelijk maar ook regionaal een beter geluid laten horen. Dus dat is een van de basisambities die in die samenwerking hoort, dus die organisatiekracht voor het ondernemerschap. Wellicht voor het CDA is dat interessant, maar ook op marketing en dan echt in de brede zin. Dus dat zal nog een hele toer worden. Want de marketingorganisaties zijn natuurlijk niet van de provincie Groningen, net als de ondernemers niet van de provincie Groningen zijn. Dus dat is een kwestie van bij elkaar zetten, kijken of iedereen dezelfde kant op wil en dan proberen af te stemmen. Dus zo zouden wij dat graag willen invullen.

Ik zie uit naar het voorstel van de Col du VAM. Ik had al eerder gezegd: ik vond dat ook heel erg leuk. Ik heb ook even geïnformeerd in Drenthe wat dat nou kost. Nou, dat gaat echt om ettelijke miljoenen en er moet ook nog een onderzoek zijn. Dus dat is best wel spannend. Maar het gaat om bewegen en fietsen en misschien koppelingen. Dus ik ben heel benieuwd hoe D66 en de ChristenUnie hier samen mee verdergaan – en wellicht ook met de andere partijen daarbuiten. Dat zou heel mooi zijn, als we het over samenwerking hebben.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ja voorzitter, ik wil het betoog ook wel even afwachten. Maar dat gaat nog even weer naar aanleiding van de zorgen om het budget. Maar misschien komt daar straks nog een aanleiding voor, aan het eind even.

De VICEVOORZITTER: Ja, maar u hebt eventueel ook nog een tweede termijn.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ja, maar dit is naar aanleiding van wat mevrouw Wulfse nu net zegt.

De VICEVOORZITTER: Nee, dat is ook wel zo. Maar goed, ik vind het ook prettig om op gegeven moment een termijn te kunnen afronden en niet steeds met een nieuwe vraag te komen.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ja, daarom wilde ik dat liever aan het eind doen.

De VICEVOORZITTER: Nee, maar goed. Mevrouw Wulfse, gaat u even voort.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, ik kijk even. Ik heb een algemeen verhaal proberen te houden. Ik kijk even of ik iedereen heb kunnen bedienen. Voorzitter, voor zover ik de aantekeningen goed heb gemaakt, is dat het geval.

De VICEVOORZITTER: U hebt één motie ontraden. De andere twee moties staan nog.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, dan kan ik naar de moties toegaan. Wat betreft budgetten: daar vroeg mevrouw Horenga ook nog naar. Als zij een voorstel heeft met een concreet budget ergens, zie ik dat graag tegemoet. Maar voor zover mij bekend heb ik met het budget dat hier staat genoemd, te doen. Daarmee gaan we een aantal basiszaken uitwerken en door de koppeling proberen wij andere budgetten erbij te betrekken.

Dat gaat dan ook meteen als vanzelf naar motie 263 van de Partij van de Arbeid en het CDA, over de koppelkansen. Want die gaat daar eigenlijk over. De heer Baldew heeft specifiek Groningen@Work genoemd, maar het gaat natuurlijk om nog veel meer koppelkansen richting de beleidsterrein intern maar ook extern, waarvan ik een aantal genoemd heb. Het College ziet dit als een ondersteuning van beleid. Zoals wij het hebben opgeschreven in ons kader, zo is het eigenlijk ook bedoeld. Hier staat het nog wat scherper en strakker uitgewerkt: *'om het afzonderlijk in een paragraaf uit te werken'*. Wij zien dit als ondersteuning van beleid. Dus deze motie 263 beschouwen wij als 'oordeel Staten'.

Motie 264 van de SP, de Partij voor het Noorden en de Partij voor de Vrijheid: daar heb ik al een en ander over gezegd. Het College moet deze motie ontraden. Wij kunnen daar op dit moment niets mee, als er geen amendement ligt dat in stemming gebracht kan worden.

Dan hebben we nog motie 265 van de Partij van de Arbeid, de Partij voor het Noorden en het CDA. Deze gaat over de marketing en de inzet van Groninger ambassadeurs. Mevrouw Horenga

noemde net een aantal mooie ambassadeurs: ik ken ze niet allemaal, maar het klonk als authentieke Groningers – of ze nou naar Groningen verhuisd zijn of niet. Dus dat vond ik al heel mooi, dat ze zo werden aangeduid. Wij werken samen met Marketing Groningen. Het College vindt ook dat we een opdracht hebben. In onze ambitie hebben we een opdracht: we willen meer overnachtingen, we willen een bepaald publiek naar Groningen trekken, we willen arrangementen – nou, u kunt het allemaal lezen. Marketing Groningen werkt dat uit. Zij zijn een professionele organisatie. Ze zijn daarin gespecialiseerd. Door middel van onderzoek hebben zij bijvoorbeeld in 2019 ook weer een nieuwe merkstrategie neergezet. Dat is doorwrocht onderzoek: zij weten ook wat werkt. Wij willen niet op de stoel zitten van een professionele organisatie. Wij geven de opdracht en zij werken dat voor ons uit. Dus in die zin zou dit een apart voorstel zijn. Ook daarvoor zou ik budget voor nodig hebben. Dus dan zou ik ook graag een financieel voorstel willen hebben. Maar wellicht kan ik mevrouw Horenga, de heer Baldew en de heer Zwart ertoe verleiden om de motie aan te houden. Dan zou ik Marketing Groningen kunnen benaderen namens u om aan te geven dat dit idee is ontstaan in de Staten en of dat in te passen in het programma. Dat is het gewoon een inspanning die ik wil doen. Er kan ook een reactie op komen dat het niet kan of niet geschikt of onderzocht, om welke dan ook. Dat zou ik me kunnen voorstellen. Dus als de motie zo blijft staan, dan ontraadt het College haar. Als ik u kan verleiden om haar aan te houden, dan wil ik met die boodschap uiteraard naar Marketing Groningen gaan. Want het is een mooi idee.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Onlangs, om precies te zijn 20 januari jongstleden, ventileerde gedeputeerde Wulfse in een interview in het Dagblad van het Noorden haar zorgen over de druk op het landschap door windturbines en zonneparken. Een belangrijke ambitie van het College waarin men zelfs koploper wil worden. De ambitie van de gedeputeerde over het toerisme en die van het College bijten elkaar. Twee vragen. Vraag 1: hoe is uw interview in het College gevallen? Vraag 2: kan dit interview wellicht een opmaat zijn om de ambitie om koploper te worden in de plaatsing van windturbines en zonnepanelen in het landschap, worden bijgesteld ten gunste van de ambities van de vrijetijdssector? Want die twee gaan echt niet samen. Graag een reactie van het College.

De VICEVOORZITTER: Kijk, deze interruptie gaat volledig buiten de orde van wat de gedeputeerde net zei. U brengt een nieuw element in. Ja, dat is wel zo, meneer Van Kesteren. Want mevrouw Wulfse heeft alle antwoorden gegeven op uw vragen in de eerste termijn. In tweede termijn kunt u gewoon het woord voeren en doet u dat dan even heel kort. Misschien kunt u dan later een antwoord geven op deze vragen.

Ik wil nu gewoon de eerste termijn even afsluiten. Wie van u wenst in tweede termijn het woord? De heer Marquart.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik kom even terug, met uw permissie, voorzitter, op wat de gedeputeerde zei aan het eind van haar eerste termijn.

De VICEVOORZITTER: Dat mag u in tweede termijn doen, hier.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Oké. Nou, maar ik toch niet de eerste die erover spreekt?

De VICEVOORZITTER: Jawel, want ik ben namelijk in de tweede termijn begonnen en mevrouw Siersema en de heer Baldew wilden het woord niet. Daarom kwam ik bij u uit. Dan kunt u hier naar het spreekgestoelte komen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik zal niet weer het schrikbeeld schetsen dat ik net heb geschetst. Hoewel ik daar geen inhoudelijke reactie op heb gehoord van de gedeputeerde. Maar goed, het was ook geen vraag.

Maar ik heb nu wel een vraag over wat zij zei aan het eind van haar eerste termijn, toen ze de motie ontraadde waarin onder anderen mevrouw Horenga en de heer Zwart Groningers werden aangedragen om voor *fair pay* een goed woordje te doen in het kader van toerisme. Zij ontraadt die motie en dat begrijp ik nou niet. Op alle mogelijke wijzen horen wij in dit land: burgers moeten betrokken worden, burgers moeten meedoen. Gaat het om het windmolens plaatsen, dan uiteraard niet. Dan moeten ze niet zo lastig zijn. Maar juist dit, zo'n onschuldig onderwerp. Dan zou je toch denken: laat de provincie die burgers die graag hun best willen doen voor een flesje wijn, meedoen? Ik heb net bij de heer Zwart geverifieerd wat *fair pay* betekent in dit verband, namelijk een flesje wijn van 7 euro van de HEMA. Laat die burgers gewoon meedoen en –helpen. Dus mij bevreemdt het antwoord van het ontraden.

Mevrouw HORENGA (CDA): Nog even terugkomend had ik eigenlijk nog gevraagd naar aanleiding van het referaat van mevrouw Wulfse. Maar ik zal proberen dat zo kort mogelijk te doen in mijn bijdrage. Ik ben blij dat mevrouw Wulfse ook het idee van de ambassadeurs een mooi idee vindt. Want daar begint het natuurlijk mee. Ook hier vraagt ze om een dekking. Als we daar een extra investering in moeten doen, moet er ook geld zijn. Dat ben ik helemaal met haar eens. Dat vroeg ze mij ook bij de stimuleringsregeling. Dat ging niet over de ondernemers, maar bijvoorbeeld ook over verenigingen en stichtingen. Dus dat wil ik toch nog wel een keer inbrengen. Soms zouden het ook initiatieven kunnen zijn van kleine particulieren die uiteindelijk een ondernemer kunnen worden, maar het nog niet zijn. Het hoeven niet grote zaken te zijn, het is – wat ik dus zei – een steuntje in de rug.

U vroeg mij om een dekking voor dat budget. Ik heb gezegd net dat het zo maar zou kunnen zijn dat er nog wat budget over is van vorig jaar. Natuurlijk is dat eenmalig geld en niet structureel. Maar het is toch een aanzienlijk bedrag: als we zien dat we normaal 900.000 euro besteden per jaar en vorig jaar, om redenen die we allemaal kennen, is er door corona toch maar 550.000 euro besteed. Dus als ik even snel een rekensommetje maak, dan is er toch 350.000 euro budget over. Gaan we daar iets mee doen of gaan we daar niets mee doen? Nou, dat is graag wat ik van mevrouw Wulfse zou willen weten. Het lijkt mij een heel goede gedachte om dat in te zetten voor deze mooie ideeën, omdat u dat zelf net ook al aangaf. Ik ben ook blij met het steunen door Forum, dank u wel.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Ik had niet iets voor de tweede termijn. Ik had nog een interruptie aan het einde van de eerste. Want we moesten wachten op het betoog van de gedeputeerde.

De VICEVOORZITTER: O, maar dan mag u best een tweede termijn gebruiken om die vraag alsnog te stellen, hoor.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Nou, niet in tweede termijn.

De VICEVOORZITTER: Nou, dan zullen we de spreektijd even niet meetellen. Is dat dan goed? Maar stelt u de vraag nou in ieder geval maar even.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Dan is het goed. Want de gedeputeerde noemde ineens dat de ondernemers niet van de provincie zijn. In het plan van de coöperatie is al een verband van ondernemers – en nog verder uitgebouwd. Dus dat is een geheel netwerk. En, vraag ik mij af, is dat nou niet een insteek om verder op te bouwen?

De VICEVOORZITTER: De heer Van Kesteren heeft net nog een statement gemaakt met een aantal vragen. Kunt u dat nog even concreet in een vraag voor de gedeputeerde neerleggen, zodat ze daarop kan ingaan?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, voorzitter, ik heb geen spreektijd. Dus ik moet het van de interrupties hebben. Mevrouw Wulfse is een heel verhaal aan het houden over ambities in de vrijetijdssector c.q. vrijetijdseconomie. Ik confronteer haar met het feit dat ze zich zorgen maakt om een andere ambitie van het College, waarin het College het landschap volzet met zonnecollectoren en windmolens en dat het College daar zelfs koploper in wil worden. Dan vraag ik aan mevrouw Wulfse hoe het interview, waarin ze zich terecht zorgen daarover maakte – dat pleit voor haar – in het College valt. En ten tweede: of dat misschien een opmaat kan zijn naar een bijstelling van de ambitie om koploper te worden, zodat die ambitie voor de vrijetijdseconomie ook wat meer lucht krijgt. Dat zijn de vragen die heel relevant zijn en die ingaan op haar betoog.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Maar ik heb in ieder geval de coulance gehad om u die vragen nog even te laten stellen. Even voor het algemeen: een interruptie is niet bedoeld om een gebrek aan spreektijd te compenseren. Ik bedoel, u kunt het wel zo benutten, maar ik geef even aan dat ik dat liever niet zie. Want interrupties gaan om het voeren van een debat.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, dit is een debat.

De VICEVOORZITTER: Het woord is aan de heer Zwart.

De heer ZWART (PvdN): In mijn eerste termijn hebben we de vraag gesteld over het botsen van de belangen in Groningen. De belangen die botsen, zijn de botsingen tussen de RES en het toerisme.

Wij hebben net van de gedeputeerde gehoord dat mevrouw er niet over wil spreken. Dat kwam aardig geïrriteerd over. Dat irriteerde mij in elk geval. Want het is wel degelijk zo dat deze plannen met elkaar in tegenspraak zijn. Toerisme bij windmolens of zonnepanelen kan niet. De Partij voor het Noorden wil toch heel graag van de gedeputeerde een antwoord hierop, hoe deze zaken gecombineerd gaan worden. Want als wij nu een kadernota aannemen voor de volgende tien jaar en we hebben daar iedere keer de discussie over dat zaken met elkaar in tegenspraak zijn en dat het toerisme niet uit de voeten, zeggen we tegelijkertijd dat we voor toerisme willen gaan. Maar dan klopt er iets niet. Het andere verhaal is dat die zonneparken niet uit de voeten kunnen, maar dat vind ik niet zo erg. Ik wil toch heel graag een reactie daarop.

De VICEVOORZITTER: Ik zie dat niemand verder uit de Staten het woord wenst? Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Wulfse in tweede termijn.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Nog een paar vragen. De burgers en het flesje wijn: ja, ik ben wel bij om te horen dat dat *fair pay* is, want ik had er toch wel iets anders bij voor ogen. Dat betekent gewoon 'eerlijk betalen' dat voor iedereen mag verwachten. Maar dat is blijkbaar een flesje wijn. Ik onthoud dat dat daarmee bedoeld wordt. Ik hoop dat de andere indieners van de motie dat ook vinden.

Natuurlijk is het gewoon heel mooi en is het ook een leuk idee om burgers – daarmee wordt denk ik bedoeld 'niet-professionals' – daarbij te betrekken. Daar gaat het helemaal niet om. Want dat dat de beste ambassadeurs zijn, daar gaat het ook helemaal niet om. Ik heb eerder ook al gezegd dat ik dat een heel mooi idee vind. Waar het om gaat, is dat wij niet de marketing van Groningen niet overlaten aan een stapeling van ideeën van allemaal verschillende mensen – ook al zijn het belangrijke Statenleden. Daar geven we een professionele organisatie de opdracht voor – daar gaat het om. Ik heb aangegeven dat ik daar met alle plezier wil aangeven dat dit idee ontstaan is in de Staten en dat ik dat bij Marketing Groningen wil neerleggen of het daarmee rekening kan houden of inpassen – ja of nee. Maar daar moeten we echt bij laten. Dat is hoe u het zinnetje over de burgers kunt interpreteren.

Mevrouw HORENGA (CDA): U geeft aan dat het over de ambassadeurs gaat en ook over het budget. U zei net dat als daar dan budget voor is, u dat kunt gebruiken. Dat heb ik u aangegeven, dus dat geef ik u nogmaals in overweging. Het punt dat ik nu wilde maken, is dat als wij dat in handen geven van Marketing Groningen, wij toch de opdrachtgever zijn en wij daar toch wel criteria onder kunnen leggen. Ik ken u ook als een stevig gedeputeerde die best wel richtinggevend kan zijn. Als dat is wat we willen en we zeggen dat met elkaar, dat kunt u toch ook gewoon aangeven dat dit wat wij willen? Dan hoeven we toch ons oor niet te laten hangen naar Marketing Groningen?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, het College ziet dit toch anders dan het 'laten hangen van een oor'. Wij zien het als dat wij professionals een opdracht geven en met een aantal ambities dat wij beschreven hebben in onze nota, zeggen: 'Dit willen we bereiken. Hoe kunnen we dat het beste doen?' Daar hebben deze professionele mensen verstand van. Daar werkt ook een aantal mensen dat weet hoe ze dat moeten uitvoeren. Die onderzoeken hoe ze dat het beste kunnen doen en die komen daarin met een oplossing. Dus ik zou het dan heel gek vinden om direct daarop te sturen. Maar nogmaals, ik vind het persoonlijk een heel mooi idee. Ik kan helemaal niet inschatten of we met dat idee bereiken wat wij in deze kadernota hebben geformuleerd als ambities. Dat kan ik voorleggen aan Marketing Groningen, dat wil ik met alle plezier doen. Dat is hoe ver ik kan gaan.

En wat het budget betreft: het CDA noemde een bedrag van drieënhalve ton. We hebben ongeveer 100.000 euro van vorig jaar bij dit jaar gelegd. Dat zit in die 920.000 euro. Dus het is niet zo dat wij nog een paar ton hebben liggen. Integendeel, voor de marketing hebben we zelfs nu al gebruik moeten maken van het fonds voor de coronamaatregelen. Dus dat is wat het budget betreft. Dat heb ik gewoon niet.

De heer ZWART (PvvhN): Mag ik daarmee concluderen dat er eigenlijk geen budget is en dat de budgetten na 2021 ook nog niet deze hoogte hebben van negen ton?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Dan ben ik misschien niet duidelijk geweest. Dit is het bedrag dat wij per jaar hebben voor de komende drie jaar.

De heer ZWART (PvvhN): En u hebt een ton van vorig jaar naar dit jaar overgeheveld. Dat maakt die 900.000 euro. Dat klopt het rekensommetje toch niet?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Dat maakt die 900.000 euro voor dit jaar.

De heer ZWART (PvvhN): U hebt dus eigenlijk voor dit jaar maar iets meer dan acht ton. U haalt 100.000 euro van vorig jaar. Klopt dat?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Nee, want dat is al naar dit jaar gegaan. Dus concreet: wij hebben wat in de nota staat, voor dit jaar en ook voor andere jaren. Dat bedrag van vorig jaar is daarbij gekomen. Ja, dat klopt.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ik heb hier een staatje voor mij liggen en dat wil ik dan heel graag met u delen. Dat gaat toch echt over heel andere bedragen. Normaal besteden we 920.000 euro en vorig jaar hebben we maar 550.000 euro besteed. Dus dat betekent dat er meer dan 350.000 euro over is. U noemt nu 100.000 euro, maar dan is er nog een verschil van 200.000 euro. En ik vind het ook bijzonder dat wij hier spreken over een jaarlijks budget van 900.000 euro en dat het budget van vorig jaar daarbij opgeteld wordt. Dus ik twijfel echt aan de juistheid, dat zal ik ook heel eerlijk zeggen. Ik vind dit bijzonder.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, dat vind ik toch wel heel erg, dat er hier openlijk gezegd dat u twijfelt aan de juistheid van het budget dat ik heb aangegeven. Ik zou het CDA dan toch willen verwijzen. U gaat heel erg in op de technische details. Ik heb net precies beschreven hoe het in elkaar zit. Dus ik zou dan het CDA toch even willen verwijzen naar een van onze medewerkers die dat even met u kan doornemen. Want ik kan niet zien op welk staatje het CDA duidt. Het budget zoals het beschreven is in de kadernota: dat is het budget dat wij hebben. Dat hebben wij voor vier jaar.

Mevrouw HORENGA (CDA): Nou, ik hoef niet meer naar uw medewerkers toe. Want ik heb die voorinformatie al opgehaald. Dat is de informatie die ik gekregen heb. Het staat hier gewoon zwart op wit.

De heer ZWART (PvvhN): Ik wil daarop aanvullen dat er getallen genoemd zijn door de gedeputeerde en niet door ons. Het rekenwerk is door ons gedaan en daarna wordt er gezegd dat het bij ons gevoelsmatig niet klopt. Dat mag de gedeputeerde ons kwalijk nemen, maar het is wel onze taak. Dus wij vragen er wel naar.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Dat kan een en ander verklaren. Want ik weet natuurlijk niet precies welke rekenmethode is gehanteerd en welke rekensommen gemaakt zijn. Dus ik geef aan wat het budget is. De heer Zwart zegt: de gedeputeerde geeft aan het budget 920.000 euro is. U hebt andere informatie. U hebt uw rekensommetjes gemaakt. Ik ken die sommetjes niet. Wat ik net heb willen uiten, is het feit dat er wordt getwijfeld aan de juistheid van mijn woorden. Dat betreurt ik toch wel ten zeerste. Dit is het budget dat ik heb. Ik ken de sommen niet die deze Staten hebben gemaakt. Dus ik kan daar ook niet over oordelen. Ik vind eerlijk gezegd dat dit ook te ver voert dat ik zonder een document op moet reageren. Ik vind dat dat eigenlijk buiten de orde is, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Nee, dat vind ik niet. Ik vind dat de Staten wat dat betreft gewoon hun vragen aan u kunnen stellen. U kunt uw antwoord geven, dus ik vind dit niet buiten de orde.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Voorzitter, het antwoord is dat als ik die sommen niet heb en niet weet waar die vandaan komen, ik ze ook niet kan meerekenen. Dan kan ik blijkbaar niet in het adequate antwoord voorzien. Maar wat ik in de nota en in de voordracht heb staan, dat zijn de getallen. Er is echt geen budget over, want dat had ik met liefde opgeplust.

Mevrouw HORENGA (CDA): U zegt dat er echt geen budget over is. Dan klopt de informatie niet die ik heb gekregen. Dan moeten we dat constateren. U zegt net wel dat er 100.000 euro over is. Maar nu zegt u dat er helemaal geen budget over is. Naar mijn informatie is er van vorig jaar 385.000 euro over. Dat kunnen we volgens mij besteden. Dat kan nu, maar dat kan natuurlijk ook bij de Begroting, als we dat over willen hevelen.

De heer BALDEW (PvdA): Ik probeer het ook te snappen. Eerlijk waar, ik begrijp het niet meer. Hebben we de komende drie jaren negen ton beschikbaar voor de vrijetijdseconomie? Ik zie u knikken. Dat betekent 'ja'. Maar stelt u zich eens voor dat we vorig jaar minder geld hebben

uitgegeven dan het beschikbare budget. Mijn vraag is: wat gaan we met het geld doen? Wordt het opgeplust bij die negen ton of gaan we er bij de Jaarrekening weer integraal een bestemming voor geven?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Daar hebben uw Staten een strikte afspraak over gemaakt. Dit College heeft daar ook bij het aantreden nieuwe regels voor opgesteld die door uw Staten bekrachtigd zijn. Dat betekent dat als er geen goede reden is voor het niet-opmaken van het budget, het terugvloeit naar de algemene middelen. Als er een adequate reden voor is, dan kan het doorgeschoven worden, maar slechts bij een hoge mate van uitzondering. Verder hebben uw Staten elk jaar de beschikking over een flexibel budget. Dat budget is vrij te besteden en dat kan voor voorstellen gebruikt worden.

De heer BALDEW (PvdA): Dit betekent dus dat we tussentijds ook geen bestemming kunnen geven aan een eventueel overschot? Dat is de afspraak die in deze Staten gemaakt is?

De VICEVOORZITTER: Eigenlijk bevestigt de heer Baldew wat u zegt. Dus hij vraagt of dat betekent dat wij dus in beginsel een bestemming kunnen geven aan overschotten. Tenzij het dus via de algemene middelen weer beschikbaar komt.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, bij het aantreden van dit College is dat besloten als er middelen over zijn aan het eind van het jaar. Ik kan u ook wel uitleggen hoe dat komt. Er zijn heel vaak plannen en dan worden er bij wijze van spreken met 'een ruime hand' budgetten toebedeeld. In het verleden bleek dat er miljoenen doorgeschoven werden naar het volgende jaar. Dat vond dit College eigenlijk geen goede ontwikkeling. We zeiden: je moet wat preciezer begroten. Dus dat proberen wij te doen. Dat betekent dat als er aan het eind van het jaar budget over is en er, nogmaals, geen goede reden voor is, je dan van goeden huize moet komen om dat budget binnen het beleidsterrein te mogen gebruiken. Anders vloeit het terug naar de algemene middelen. Van de middelen van vorig jaar is, zoals ik net heb aangegeven, in ieder geval ongeveer 100.000 euro doorgeschoven naar dit jaar. Daar was reden voldoende voor, dat heeft het College ook goedgekeurd. En dan heb ik het over dit budget. Dan heb ik het niet over de algemene Begroting.

Mevrouw HORENGA (CDA): U geeft aan: 'als er goede redenen voor zijn'. Nou, ik denk dat het niet uitgeven is onder andere door corona. Dus dat lijkt mij dan een goede reden om dat te alloceren voor de vrijetijdseconomie en het niet teruggaat naar de algemene middelen. Dus dat zou ervoor pleiten dat we eigenlijk onze motie nog moeten uitbreiden en daarin zeggen dat we daar een budget voor beschikbaar willen stellen dat afkomstig is uit vorig jaar. Dan hebben we dat in ieder geval veiliggesteld. Misschien is het een suggestie. Maar ik weet niet hoe de gedeputeerde daarin staat. Ik hoor dat graag.

De VICEVOORZITTER: Maar stelt u nu voor om uw motie aan te passen? Want u gaat over uw eigen motie, hè?

Mevrouw HORENGA (CDA): Nou ja, precies. Als er middelen beschikbaar zijn die er nu nog voor de vrijetijdseconomie zijn en dus ook echt zijn en we lopen het risico dat ze naar de algemene reserve gaat, dan denk ik dat corona een goede reden is om ze binnen het budget te houden. Dus dan zoek ik naar een mogelijkheid hoe we dat dan binnen dit programma kunnen houden. Dat is eigenlijk de vraag.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik heb aangegeven wat er is overgeheveld. Dat zit bij dit budget. Dus ik heb niet de mogelijkheid om nog extra gelden te verwerven. Dat had ik uiteraard met alle liefde en plezier neergelegd en meegenomen.

De VICEVOORZITTER: Dus u zegt eigenlijk dat dat wat mevrouw Horenga voorstelt, niet kan. Nee, maar het lijkt me voor de helderheid van dit debat wel gunstig, om dat even te stellen.
Had u verder nog iets voor uw tweede termijn?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja. Groninger Belang had het over het ondernemersplatform en dat ondernemers niet van de provincie zijn. Wat ik daarmee bedoel, is dat zij niet in eigendom zijn. Ondernemers zijn zelfstandig en die zijn niet in eigendom. Er is een ondernemersplatform: de Groninger Toerisme Coöperatie. Wij onderzoeken op dit moment hoe het ondernemersplatform in de

volle breedte vormgegeven kan worden. Dat is nog in een beginstadium. Dus ik weet niet of dat precies deze coöperatie wordt of dat er nog iets in opgenomen wordt. Dat gaat in de uitvoering mee, daar heb ik eigenlijk nog geen idee van.

De heer BALDEW (PvdA): Voorzitter, een punt van orde. Er is wat verwarring over het budget, de beschikbare middelen vorig jaar versus dit jaar. Dat heeft dus te maken met 2019 en 2020. Dus dat roept al verwarring op. Ik heb behoefte om even een schorsing aan te vragen om even met de indieners van de motie aan tafel te zitten om te kijken wat dan wijs is.

De heer MIESEN (VVD): Ook even een punt van orde: volgens mij is er helemaal niet zoveel verwarring over het budget. Wij constateren dat we hier gewoon allemaal cycli hebben met het vaststellen van de Begroting, de Kadernota enzovoort en dat wellicht niet iedereen goed op de hoogte is van hoe het werkt. Ik ben ook weleens in de war, dat geef ik ook direct toe. Dus misschien is het handig om de griffie eens een keer voor te stellen om een cursusachtig iets te doen over de p&c-cyclus, de Begroting of dat soort zaken.

De VICEVOORZITTER: Goed. Maar ik stel vast – dat is dan uw bijdrage – dat de heer Baldew om een korte schorsing vraagt. Hebt u aan vijf minuten voldoende?

De heer BALDEW (PvdA): Ja, hoor. Aan de andere kant heb ik geen behoefte aan een cursus.

De VICEVOORZITTER: Nee, maar daar gaat het ook even niet om. Het gaat om uw verzoek en ik wil dat honoreren. We schorsen voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Goed. Ik heropen de vergadering. Meneer Baldew, u had gevraagd om een schorsing. Hebt u behoefte aan het woord?

De heer BALDEW (PvdA): Het woord wordt gevoerd door mevrouw Horenga.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ja, we kunnen kort zijn. Mevrouw Wulfse heeft aangegeven bij de motie 'Ambassadeurs' dat ze zich wil inspannen om dat neer te leggen bij Marketing Groningen. We zijn met deze toezegging daarbij. Er is wat misverstand over welk budget waar vandaan moet komen. Dus in die zin willen we de motie dan aanhouden. Maar we rekenen er dan wel op dat die inzet dan wel gepleegd wordt.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dus die motie 265 wordt aangehouden – bij dezen.

Tenzij ik iets over het hoofd zie, hebben wij de tweede motie ook afgesloten. O, nog niet. Gaat uw gang, mevrouw Wulfse.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik had nog twee vragen niet beantwoord, dus dat wilde ik nog even doen.

Ik dank het CDA ook voor het aanhouden van de motie. Ik zal zeker die inzet voor die ambassadeurs richting Marketing Groningen namens u en de mede-indieners met alle liefde plegen en dan ook terugkoppelen wat daar de reactie op was.

Ik heb ook net even met een paar mensen van Financiën snel geprobeerd contact te leggen. Maar in ieder geval, wat ik heb aangegeven over het budget hoe het in de Kadernota staat en ook het overhevelen: dat klopt. Dus ook hoe het alloceren gaat als een budget niet op is. Dus daar heb ik u goed over geïnformeerd. Maar de afdeling F&C is niet aanwezig en ik kon haar zo snel ook niet bereiken. Maar degenen die hiermee gewerkt hebben, hebben mij dat zojuist verzekerd.

Ik zou nog even kort iets zeggen over de RES. Ik had aangegeven dat ik daar niets over wilde zeggen. Wat ik daarmee bedoelde, is dat ik niet in de procedure van de RES wil treden. Dat is natuurlijk niet het momentum. Ik wil dit ook wel even koppelen aan hetgeen de PVV heeft aangegeven. De heer Van Kesteren heeft aangegeven dat wij koploper zijn. Nou, koploper betekent niet dat je koploper bent in de plaatsing van zaken, maar koploper in de energietransitie. Dat betekent bijvoorbeeld onze inzet op het gebied van waterstof en wind op zee. Dus 'koploper' betekent: we waren misschien koploper in de energievoorziening voor Nederland. Dat willen we ook nu zijn. We zetten ook groot in op waterstof en vergroening van de chemie bijvoorbeeld. Zo is dat bedoeld.

Mevrouw HORENGA (CDA): Ik wil nog even één ding rechtzetten. Het is niet zo dat ik twijfel aan wat u zegt. Maar ik heb gewoon andere cijfers en die corresponderen niet. Dus daar is de verwarring door ontstaan. Ik trek uw integriteit niet in twijfel. Ik heb veel waardering voor de dingen die u doet voor onze prachtige provincie. Dus laten we dat vooral niet als misverstand de wereld in helpen. Dat is niet de bedoeling.

De VICEVOORZITTER: Nee. Maar ik kan me ook wel voorstellen dat het voor de gedeputeerde even lastig is als zij geconfronteerd wordt met cijfers die zij niet voor zich heeft en die u wel van een van haar ambtenaren hebt gehad. Dat is even ingewikkeld. Maar ik vind wel dat natuurlijk uw Staten het recht hebben om dit soort vragen te stellen. Daar was u ook even kort door de bocht in. Ik vind gewoon dat het hier om geld gaat dat we met elkaar bestemmen en er goed mee willen omgaan. Dus misschien is het in zo'n situatie even handig dat u zich er ook even van vergewist dat alle gegevens ook even bij elkaar komen, zodat de gedeputeerde een eerlijke kans heeft om daarop te reageren. Want het was even wat lastig in het geheel. Maar ik denk dat uw woorden wat dat aangaat op hun plaats waren.

De heer ZWART (PvvhN): Het was inderdaad even lastig. Maar laten we elkaar even recht in de ogen kijken. Misschien kunnen we de getallen op papier krijgen bij iedereen, zodat iedereen hetzelfde aan informatie heeft en we weten waar we over praten.

De VICEVOORZITTER: Maar dat is een verzoek aan uzelf, dat u de gegevens gaat delen met ons? Of is dat anders gericht?

De heer ZWART (PvvhN): Nee, het is een verzoek aan de gedeputeerde. Want zij zegt dat zij contact heeft gehad met de financiële afdeling en dat die precies weet hoe het zit. Nou, laat die dat dan even op papier en aan ons toesturen, zodat wij ook weten wat de gedeputeerde bedoelt.

De VICEVOORZITTER: Is u dit verzoek helder, gedeputeerde, wat er precies verlangd wordt?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, dat is helder. Ik gaf aan dat ik geen contact heb gehad met de mensen van Financiën omdat die niet aanwezig zijn. Maar ik heb contact gehad met de medewerkers die op het gebied van de vrijetijdseconomie werken. Die werken natuurlijk ook met onze budgetten en die zijn aanwezig, juist voor eventuele technische vragen. Dus die heb ik net even kunnen bevragen. En zij gaven aan dat de uitleg zoals die ik heb gegeven over het budget zoals het in de Kadernota staat en de komende jaren, klopt. Daarbij heb ik 920.000 euro gezegd, maar dat is 910.000 euro. De overheveling waar mevrouw Horenga het over had, klopt. Als u de informatie nog een keer op papier wilt, dan is dat geen enkel probleem.

Ik waardeer ook de woorden van mevrouw Horenga. Ik schrok even: het leek alsof u mij niet vertrouwde. Eerlijk gezegd: was het maar waar dat we die twee ton extra hadden, want dat konden we nog goed gebruiken. Dat hebt u allen ook vandaag gezegd. Dus ik zou alleen maar heel blij zijn geweest als dat klopte. Maar dank voor die woorden.

De VICEVOORZITTER: Dan is mijn advies dat mevrouw Horenga u nog even die cijfers laat zien. Dan weet u precies waar het over ging. Maar hiermee kan ik dan wel constateren dat we aan het einde van de tweede termijn zijn? Dat is het geval.

Dan stel ik dus vast dat motie 265 wordt aangehouden bij dit punt en dat moties 263 en 264 onderdeel uitmaken van de beraadslagingen, oftewel de besluitvorming later vanavond.

Schorsing

De VICEVOORZITTER: Ik dank u allen hartelijk. Even als punt van orde: wij schorsen de vergadering – want dat is het technisch – met vanaf nu anderhalf uur. Dat betekent dat wij om half negen de vergadering op digitale wijze vervolgen. Ik neem aan dat dat zal gebeuren onder voorzitterschap van de Commissaris van de Koning. Ik wens u wel thuis, eet smakelijk voor zover dat van toepassing is en we treffen elkaar vanavond weer digitaal.

De vergadering is geschorst.

AMENDEMENTEN

AGENDAPUNT 3.A

Amendement 14 'Alternatieve financiële dekking N33 en Wunderline'

(ingediend door de fractie van de ChristenUnie, mede namens de fracties van het CDA, de Partij van de Arbeid en de VVD)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 februari 2021 ter behandeling van de Voordracht 'Extra bijdrage project Aanpak Ring-Zuid';

Besluiten:

het bij de voordracht behorende ontwerpbesluit bij punt 5 dat luidt:

5. Het College opdracht te geven de mogelijkheden te onderzoeken om de onttrekking van de financiële middelen aan de N33 en de Wunderline op te lossen.

te wijzigen, zodat deze komt te luiden als volgt:

5. Het College op te dragen zo snel mogelijk alternatieve financiële dekking te vinden om de N33 en de Wunderline volgens plan te kunnen realiseren.